

УИЛЯМ САРОЯН

ЕДИН ДЕН ОТ ЗАЛЕЗА НА СВЕТА

ФАМА

УИЛЯМ САРОЯН
ЕДИН ДЕН ОТ ЗАЛЕЗА НА
СВЕТА

Превод: Людмил Люцканов

chitanka.info

Уилям Сароян (1908–1981) е от водещите американски писатели на XX век, чиито творби са признати за класически. Автор е на повече от 60 книги — романи, пиеси, разкази, мемоари. Става популярен още съвсем млад, с първите си сборници с разкази, и задълго — от 30-те, та чак до 60-те години — определя литературните пристрастия не само в САЩ, но и в Европа. Влиянието му в творческите среди е такова, че дори бунтарите от тъй нареченото бийт-поколение, автори като Чарлс Буковски и Джак Керуак го издигат за свой кумир. Самият Сароян години по-късно споделя: „Искаше ми се да променя американската литература. Беше наложително. Защото не я харесвах.“ Така роденият в семейство на бедни арменски емигранти юноша, който напуска училище петнайсетгодишен, решен да стане писател, се превръща в един от най-четените и превеждани световни автори.

Романът „Един ден от залеза на света“, който излиза за първи път на български, е в голяма степен автобиографичен. Известният писател Йеп Мускат пристига в Ню Йорк след дълго отсъствие, за да подпише договор за нова пиеса. Погълнат от суетнята на големия град — срещи с продуценти и литературни агенти, изясняване на отношенията с бившата съпруга, разпивки със стари приятели и залагане на бейзболни мачове — той мъчително търси път към помирение със себе си и тъжно осъзнава, че се намира на прага на своя творчески и житейски залез.

Той не крачеше с тълпата и не я аплодираше. Беше размирник, когото никой не можеше да спре.

Джон Легет

Сароян беше особена, страстна личност — сложно съчетание от добродетели и пороци, чийто голям талант го издигна до висота на изключителен и рядък американски гений.

Хърбърт Голд

В памет на бруклинските „Доджърс“

Някой ден от залеза на света печалната смърт ще дойде и ще се настани в теб, и щом тръгнеш на път, ще бъдеш печален като нея, но ако имаш късмет, веселбата ще стане само похубава, а любовта по-голяма.

Една сутрин в края на септември 1955 година един човек слезе от такси пред нийоркски хотел, плати на шофьора и подреди на тротоара багажа си, състоящ се от три чанти.

От хотела излезе пиколо, погледна човека и каза:

— Йеп Мускат?

— Как сте? — рече човекът. — Боя се, че съм забравил името ви.

— Бърт.

— Разбира се. Дали мога да наема стая, как мислите?

— Намират се стаи.

— Бих искал да е по-нависоко, с изглед към Петдесет и шеста улица.

— Вал е на рецепцията. Той ще ви даде най-хубавата стая, с която разполага.

— Вал?

— Валенсия. Приятелят на Карлос. Сега той е помощник-управителят.

— А Карлос?

— Карлос напусна отдавна. Тук вече не е същото. Вървете, аз ще внеса багажа.

Стъпалата към Петдесет и шеста улица бяха същите, въртящите се врати бяха същите, фойето беше същото, рецепцията зад ъгъла беше същата и отзад Валенсия беше почти същият. Във всеки случай, все още се усмихваше, чистото му лице бе все така тясно, косата му — все така черна, очите му — все така блестящи и усмихнати.

— Добре дошъл у дома, Йеп.

— Как си, Вал? Искам стая на висок етаж, с изглед към Петдесет и шеста.

— Тези са с две легла. Най-скъпите са към осем долара на ден за един месец. Ще останеш ли един месец?

— Може би. Какво представляват стаите?

Валенсия се пресегна към една кутия да вземе ключ.

— Качи се горе и огледай. Ако ти хареса, позвъни долу и ще накарам Бърт да качи багажа ти.

— Добре.

Той взе ключа и тръгна към двата асансьора точно срещу рецепцията. И двата бяха заети. След малко единият спря във фойето. Две възрастни дами, които не се познаваха, и двете силно гримирани, излязоха бавно от асансьора, последвани от пълно момченце, което хукна към рецепцията. Асансьорът се обслужваше от тромава дребна жена в тъмнозелена униформа. Той влезе и назова своя етаж, ала жената зачака дали няма да дойде и друг гост.

Бърт влезе в асансьора с багажа и в този момент дебеланкото се върна тичешком. Момченцето слезе на седмия етаж и се затича по коридора. Асансьорът отново пое нагоре и стигна до последния етаж. Излязоха и Бърт го поведе наляво, после надясно по един дълъг, тесен коридор към последната врата вляво, 1207-а стая.

Влязоха и Бърт му показа хладилника, газовата печка с два котлона, мивката, бюфета и двата шкафа, всички бяха в близкия ъгъл, зад една завеса.

— Ще донеса кухненските прибори. Искате ли нещо определено?

— Едно писалище.

— Добре. Какво ще кажете за покривката на леглото? По-добре да взема нова. Зелена става ли?

— Зелена звучи добре.

Той подаде на Бърт банкнота от един долар.

— Спомняте ли си Енеску — попита Бърт.

— Да, спомням си го.

— Когато напусна хотела и се върна в Европа, разбрахме, че е починал, и всички момчета се напиха. Често са ни гостували хора като Енеску, но вече не отсядат тук. Ще отида да се погрижа за всичко.

Той седна в избелялото зелено кресло и огледа стените, тавана, пода, после погледна през прозореца към сградата на „Парамаунт“ с часовниковата кула.

Отново на сигурно място у дома, помисли си. Чакай сега да видим... откъде да започна?

Отиде до телефона и вдигна слушалката. Женски глас почти веднага го поздрави по име.

— Само не ми казвайте, че сте била тук и преди двайсет години — рече той.

— О, да — засмя се жената. — Сега съм главен оператор. Когато Вал каза, че сте се върнали, просто не повярвах на ушите си. Спомняте ли си ме... Линда?

— Разбира се. Как си, Линда?

Тя се засмя и си побъбриха, после той ѝ каза телефонния номер. В другия край на линията се чу трикратно позвъняване, а после непознат женски глас. Той попита за сина си.

— На бейзболния шампионат е, но сестра му е тук. Аз съм Джейни Макдугъл. Роузи е леко настинала и реших днес да я оставя да си почива и да гледа телевизия. Искате ли да говорите с нея?

— Да, искам, но кажете ми, госпожице Макдугъл, как така Ван не е на училище?

— Заради приятелката на майка му, Кити Делмонико. Тя пристигна със самолет от Калифорния само за да гледа бейзболния шампионат. Мисля, че знаете колко е запалена по тази игра, колко обича „Ню Йорк Янкис“ и как ненавижда „Бруклин Доджърс“. Има запазени две хубави места за целия шампионат и води Ван на всеки мач, защото той е много запален по играта.

— Наистина много мило от страна на Кити.

— Ван е кажи-речи най-щастливото момче в Ню Йорк.

— А училището?

— О, той се справя толкова добре, че може да си позволи да изгуби една седмица. Отначало майка му не искаше да го пусне, обаче Кити, Ван и аз — тримата заедно — я придумахме. Ето Роузи, още малко и ще ме повали на пода, за да говори с вас.

— Татко! — извика момичето. — Надявах се, че ще дойдеш в Ню Йорк, и ето че дойде!

Те разговаряха три-четири минути. Той обеща да се отбие привечер, когато Ван ще си е вкъщи след втория мач от бейзболния шампионат.

Тя скоро ще навърши десет, помисли си той.

Разопакова багажа, докато Бърт разтовари домакинските принадлежности, а една хубавичка млада негърка помогна на дребна

възрастна жена да смени покривката на леглото. В същото време човек по поддръжката на хотела внесе в стаята едно писалище и го постави до прозореца.

Негърката беше чевръста, усмихваше се и инструктиреше възрастната жена как се прави едно или друго. Възрастната жена беше нова в хотела — мудна и стеснителна, и може би малко изплашена, непрекъснато повтаряше с мек глас: „Много ти благодаря“.

Човекът по поддръжката попита за столовете и беше решено да смени старото кресло с ново или поне с наскоро тапицирано и да качи два стола с прави облегалки, единия за писалището, другия за спалнята.

До обед беше настанен. След като се бе избръснал и изкъпал, седеше на едно от двете легла, когато телефонът иззвъня.

— Добре дошъл в Ню Йорк, но си мислех, че не възнамеряваш да идваш. Какво се е случило?

— Три месеца, прекарани далеч от децата, не са малко време.

— Друга е причината да си в Ню Йорк.

— Не съвсем. Тук съм, за да проведа делови разговор с един човек, който иска да напише телевизионна пиеса. Вече имам нещичко готово.

Те говориха дълго, защото тя поначало обичаше да разговаря по телефона, а имаше много неща, които искаше да му каже — за самата нея и приятелите ѝ, за Ван и Роузи.

— Защо си бил в болница? — попита тя накрая. — Прочетох за това във вестника. Но не казах на децата. Нали не си получил сърдечен пристъп?

— Не, ходих на преглед. Вече съм на четирийсет и седем, както знаеш.

— О, много добре знам, а и ти знаеш как ми се отразява възрастта, но моля не казвай на никого. Аз казвам на всички, че съм на двайсет и пет, и ми хващат вяра.

Тя се разсмя, точно както се беше разсмяла, когато той се запозна с нея. Тогавя тя беше на седемнайсет.

— Да бъда ли тук, когато дойдеш при децата, или предпочиташ да ме няма?

— Предпочитам да си там. Мисля, че те искат да се събирате от време на време четиримата. Кога е премиерата на твоя спектакъл?

— Идният понеделник и се безпокоя до смърт. Получих само малка роля, която всъщност не е никаква роля, така че се налага да работя десет пъти повече от всички участници.

— Какво мислиш за пиесата?

— Ужасна е. Но дано да има голям успех, защото ако е така, това във всеки случай ще бъде едно начало. Все пак е някаква работа, малко пари всяка седмица. Да запазя ли за тебе няколко хубави места за премиерата?

— Не, ще си запазя едно на балкона.

— Не забравяй да ми изпратиш телеграма след премиерата.

— Добре.

Накрая се сбогуваха. Той отиде до писалището и седна. Трябваше да напише три-четири писма.

Написа общо седем — шест къси и едно дълго — до един писател в Сан Франциско, който му беше пратил първия си роман. Прочете го във влака.

После стана и отиде до радиограмофона, поставен на скрина в спалнята. Включи го на станцията на „Ню Йорк Таймс“. Музиката се оказа „Втората румънска рапсодия“ на Енеску. Спомни си как Енеску дълго се разхождаше по тесния коридор от Петдесет и седма улица до рецепцията. Двамата изобщо не бяха разговаряли, но се бяха сприятелили, както се случва с хората по хотелите. От време на време в асансьора, слизайки към фойето, си бяха кимвали с усмивка, а веднъж, когато Карлос и Вал се занимаваха с багажа на един новопристигнал гост и разговаряха бързо на испански, бяха спрели да ги позаяпат и се спогледаха развеселени, защото Карлос и Вал бяха дошли в Ню Йорк от Куба, за да преуспеят.

Обади се на литературния агент, който му беше писал, телеграфирал и телефонираше в Сан Франциско за човека, поискал пиеса.

— Готов съм да се срещна с него.

— Кога можем да се срещнем първо вие и аз? — попита агентът.
— Цялата тази работа е малко необичайна за мен. Видях се с човека при „Дън и Брандстрийт“ и ми се стори надежден. Тоест разполага с пари, но мисля, че вие и аз трябва да си поприказваме, преди да седнем и да разговаряме делово с него.

— Кажете кога ви е удобно.

— Да се видим във фоайето на вашия хотел след петнайсет минути?

— Добре.

Той се облече и слезе във фоайето по-рано, защото искаше да разбере дали ще може да разпознае агента, след като само беше чувал гласа му. Отиде до вестникарската будка за пакет „Честърфийлдс“ и един „Ню Йорк Поуст“. Търсеше рубриката на Ленард Лайънс, когато някой изрече името му.

Обърна се и видя мъж на около трийсет и пет години, който изглеждаше много развълнуван. Той подаде ръка и каза:

— Лари Лангли. Обядвахте ли?

— Да.

— Къде можем да поговорим?

— Все ми е едно.

— Пиете ли?

— Не и през деня.

— Искам тази работа да има добро начало.

— Добре, но вие разбирате, че нямам нужда от агент. От петнайсет години не съм имал агент.

— Не мислите ли, че трябва да имате?

— Не, не мисля. Иначе щях да си наема — онзи, който имах първоначално.

— Кой е той?

— Хенри Хайам.

— Той е кажи-речи най-добрият, така е, но е станал ужасно надменен. Не знам дали има време за всички.

— Хайде да седнем тук във фоайето и да погледаме минавачите.

Седнаха на черното канапе от изкуствена кожа почти в средата на тесния коридор. Агентът извади пакет дълги цигари с филтър.

— Много пуша — рече. — Затова сега съм на такива. — Той запали цигарата със запалка, която проработи от раз и произведе много дълъг пламък.

— Когато палите цигара със запалка, димът има привкус на бензин, нали?

— Вероятно, обаче през този филтър надали усещам някакъв вкус. Наричайте ме Лари. Между другото много съм мислил по въпроса за имената. Някои имена са имена, но други — не. Вашето е. Йеп Мускат пасва на писателския ви почерк. Подхожда ви. Винаги съм искал да се запозная с вас и да ви кажа колко се възхищавам от творчеството ви. Прочел съм всичко, което сте написали. Всъщност се питам дали знаете, че сте сред задължителните автори в коледжките?

— Чувал съм.

— Искан ми се да преосмислите решението си да нямате агент.

— Не, не ми трябва агент.

— Помислете си и ако промените решението си, бъдете сигурен, че мога да свърша добра работа. Двамата с брат ми сме агенти на немалко писатели, а някои измежду тях са именити. Не колкото вас, разбира се, но не са и посредствени.

— Казах на продуцента, че според мен не можем да сключим сделка, но ако иска да рискува хиляда долара, без предварителни уговорки, бих поел риска да дойда в Ню Йорк.

— Да, знам. Той ми показа писмото ви. Всеки ден в продължение на почти два месеца ми се обаждаше по телефона за тази сделка. Тя значи много за него. Досега е бил консултант. Сега иска да стане продуцент. Да си създаде име. Искан да започне с престижна пиеса, от която ще спечели и много пари.

— Той вече има много пари, както казахте.

— „Дън и Брандстрийт“ го поставят в най-висшата категория.

— Готов съм да поговоря делово с него по всяко време. Например още сега.

— Сега?

— Да. Пристигнах в Ню Йорк да проведа делови разговор с него. Тук съм. Обадете му се по телефона и му кажете, че съм на линия.

— Затова исках да се видим първо вие и аз — рече агентът. — Знаете ли, той донякъде ме постави в затруднение. Когато ми показа вашето писмо, искаше да разбере дали трябва да ви прати чек за хиляда долара. Имам предвид, че не звучате особено обнадеждаващо.

— Не исках да идвам в Ню Йорк. Смятах, че писмото ми ще го разубеди. По-скоро се надявах, че така ще стане, но в противен случай бих хванал първия влак.

— Той все си мислеше, че ще пристигнете със самолет.

— Предпочитам влаковете. Но най-много предпочитам да не пътувам.

— Нали мога да ви задам един личен въпрос, Йеп? Какво е станало с вас? Какво се е случило с вашето писане, имам предвид? Надявам се, че нямате нищо против този въпрос. От десет години или повече то е... променено.

— Вероятно тъкмо това му се е случило. Започнах да пиша най-вече защото се надявах всичко да се промени и исках да опиша нещата точно такива, каквито са. Само малко от тях, разбира се. Малко от малкото *мои* неща. Бих писал денонощно, цял живот, ако имах надежда, че ще успея да претворя повече от малко. Но това не е възможно и аз винаги съм го знаел. Ако не възнамерявате да му се обадите, искам да се поразходя.

— Къде?

— До Бауъри.^[1]

— Бауъри?

— Да, една хубава дълга разходка. Винаги ходя там поне веднъж, когато дойда в Ню Йорк.

— Бауъри не е ли на три-четири мили оттук?

— На четири-пет, доколкото знам.

— Ще му се обадя. Хвани бика за рогата. Знам, че той иска да се запознае с вас каквото и да му струва това, но същевременно разчита на мен, убеден е, че ще ви накарам да сключите сделка.

— Писах му, че едва ли ще можем да се споразумеем.

— Защо?

— Може би не ми харесва начина му на изразяване.

— Това какво общо има? Нали ви плаща?

— Не постъпвам на служба. Може би не харесвам и начина му на мислене.

— Нали не сте дошли в Ню Йорк да кажете на този човек, че не искате да се споразумеете?

— Дойдох в Ню Йорк, защото той ми прати чек за хиляда долара, без допълнителни условия. Дойдох да се срещна с него, да го изслушам, да прегледам договора.

— Какъв договор искате?

— Какъв договор иска той? Това е негова идея, не моя. Трябва само да напише условията по споразумението. А пък аз трябва само да ги прочета внимателно и да кажа да или не. Споменах за това съвсем ясно в писмото си.

— А пиесата?

— Какво за пиесата?

— Що за пиеса ще бъде?

— Ако договорът ме устройва и го подпиша, ще бъде пиеса, която аз ще напиша.

— Да, но каква ще бъде?

— Пиесата не е написана. Ще знаем каква ще бъде, когато бъде написана.

— Той иска да напишете пиеса, която да прилича на една от пиесите на Шоу. Забравих на коя точно, обаче според него вие сте единственият драматург в света, който може да напише такава пиеса.

— Не пиша пиеси, подобни на пиесите, написани някога от някой друг. Пиша пиеси и нищо повече.

— Имате ли идея за пиесата?

— Не ми трябва идея. За петнайсет години съм написал поне по една пиеса годишно. Не съм спечелил и едно пени от тях. Вие сте намерил този човек при „Дън и Брадстрийт“ и той има много пари. Исква да напиша пиеса. Исква да направя нещо за него, за пари, нещо, което и без това правя без пари. Аз не го питам как смята да спечели следващия си милион. Не го питам нищо. Докато вие не ми се обадохте, телеграфирахте и писахте и докато той не ми се обади и телеграфира, аз дори не знаех, че има такъв човек. Сега се оказва, че има, и по някаква причина той иска да напиша пиеса. Единственото, което трябва да направи, е да ми покаже договора.

— Ами ако не харесате договора?

— Няма да го подпиша.

— Ще ми кажете ли какво не ви харесва в него?

— Да, ако не се налага да обяснявам твърде дълго.

— Йеп, можете ли да ми поясните какъв договор ще подпишете?

— Разбира се. Ако в договора пише просто и ясно, и е добре пресметнато, че аз ще имам поне такава част от печалбата от пиесата, каквато има той, ще го подпиша.

— Ами рискът, който той поема, като инвестира сто хиляди долара или дори повече в поставянето на пиесата?

— Аз не искам от него да поема този риск.

— Искате половината от печалбата?

— След като си възвърне инвестицията. Дотогава няма да поискам нищо друго, освен писателския хонорар. Петнайсет процента от общите касови постъпления.

— Петнайсет? Само Шоу получава петнайсет.

— Шоу е покойник. Той остави състояние, което спечели изцяло с писане.

Агентът огледа фоайето, самотно седящите старци.

— Йеп, можете ли да си позволите да поставите такива условия?

— Не мога да си позволя да приема никакви други условия. Обадете се на този човек.

— Добре, щом искате, но се надявах, че двамата можем да се опознаем малко по-добре.

— Ние се опознаваме.

Агентът стана и отиде на рецепцията. Попита Валенсия къде са телефоните, Валенсия му посочи и агентът тръгна по малкия коридор, по който се излизаше на Петдесет и седма улица. Там, до голямата зала за приеми и четене на лекции, той откри шестте телефонни кабинки една до друга.

Телефонира в офиса си и разговаря с по-големия си брат.

— Той иска да се види със Замлок сега. Поиска да се обадя на Замлок и да уредя срещата. Не иска агент. Ще подпише само договор, който му гарантира петдесет процента от печалбата плюс петнайсет процента от касовия сбор.

— Кой знае? — каза братът на агента. — Може би Замлок ще изготви такъв договор.

— Тогава да му се обадя ли?

— Не. Да оставим Замлок да почака още малко. Той е захапал въдицата, може да отиде и по-далеч. Знаеш как стоят нещата. И аз

знам. Няма смисъл да се бърза. По-добре да му се обадим в средата на идната седмица.

— Замлок знае, че той е в Ню Йорк.

— И какво от това? Аз ще се обадя на Замлок, ще му кажа, че сме имали важна среща, че човекът не иска да бърза, а да поотпусне няколко дена, да помисли върху пиесата, и ще се разберем за идната сряда в десет часа сутринта.

— Защо в сряда в десет сутринта?

— А защо не? Във всеки случай е нещо определено. Аз ще се погрижа за Замлок. Ще го подготвя за най-лошата част. Може пък да приеме и тогава нашите десет процента от договора няма да ни дойдат зле.

Когато агентът се върна във фоайето, двама старци седяха там, пълнеха лулите си и си приказваха. Той отиде на рецепцията.

Валенсия му подаде бележка, написана на бланка от хотела: „Ще се разхождам по Пето авеню, да знаете, ако ви трябва. Ако не, обадете се — по всяко време.“

Съобщението дори не беше подписано. И нещо още по-лошо, то дори не беше адресирано до някого.

Агентът сгъна бележката и я пхна във вътрешния джоб на самото си. Огледа дългото занемареното фоайе и тръгна към Петдесет и седма улица.

Той няма пукната пара, помисли си агентът, но това е без значение.

---

[1] Улица в Ню Йорк, известна с кръчмите и бохемата си. ↑

Докато вървеше по Пето Авеню, разбра, че на „Янки стейдиън“ е започнал вторият мач от бейзболния шампионат, обаче не разбра до кой ининг бяха стигнали, нито какъв е резултатът.

Бяха най-хубавите дни в Америка, дните на бейзболния шампионат. Дали старият Кейзи Стенджъл щеше пак да успее? Дали той щеше да излезе с не най-добрия тим и да спечели шампионата? Дали неговите разбити дърти „Янкис“ нямаше да надиграят ненадминатите „Доджърс“, дали нямаше да измъкнат шампионската титла, може би дори щяха да спечелят четири мача, както миналата година срещу „Кливланд индианс“?

Приблужи до малка група хора, тъй като му се стори, че са се събрали да гледат мача по телевизията.

— Какъв е резултатът? — попита.

— Какъв резултат?

Той се усмихна и продължи нататък по улицата.

— Има милиони хора, които просто не се вълнуват от бейзбол и не проявяват никакъв интерес към най-великата народна драма на всички времена.

Когато стигна до номер 630 на Пето Авеню, той внезапно си спомни за Хари Барагари. Влезе в сградата и се качи на трийсет и третия етаж. Джесика, секретарката на Хари от двайсет и пет години, беше зад бюрото.

— Хари отиде в Лонг Айлънд да играе тенис.

— На шейсет и шест години?

— Господин Барагари е на петдесет и седем, но е с младежки дух и обича тениса. Ще му бъде приятно да узнае, че си се завърнал в града. Да му кажа ли да ти се обади в „Хампшир Хаус“?

— В „Грейт Нодън“.

— За Бога, Йеп, там писа „Моментът да си тръгнеш“. Никога няма да забравя как идваше в стария ни офис, до „Сарди“, и разправяше онези смахнати вицове за калифорнийците, но не обелваше и дума за пиесата.

— Не мога да говоря за нещо, което не съм завършил.

— Наистина ли си пак в „Грейт Нодън“?

— Да.

— Как е там, след толкова години?

— Като че ли всичко е наред. Малко поовехтяло, малко позанемарено, но във всеки случай някои хора от някогашния персонал са още там.

— Знам защо си се върнал там.

— Не мога да си позволя друг хотел.

— Не, друга е причината. Ти написа там първата си пиеса и тя беше най-добрата от всички, излезли изпод перото ти.

— „Моментът да си тръгнеш“ не беше първата ми пиеса. Не беше дори втората. Тя бе петата или шестата, но беше втората ми поставена пиеса. Много от пиесите ми просто не са поставени, това е.

— Е, така или иначе, „Моментът да си тръгнеш“ беше най-известната ти пиеса. Тя обра всички награди, нали? И сега си се върнал да поговориш с Хари за „Моите пари“ — за пиеса като тази, имам предвид. Знаем аз.

— Може би си права. Но се отбих да поговоря с Хари за „Моите пари“ — имам предвид пиесата, разбира се.

— Но Хари промени заглавието и сега то е „Целувай, целувай, целувай“, нали?

— Не ме интересува как го е променил. Искам само да знам защо се бавят нещата. Той смята ли да я постави, или не?

— Мислех, че двамата с господин Барагари сте постигнали разбирателство. Хари рядко работи съвместно с друг човек, но когато прави това, той очаква предложенията му да бъдат приемани, а ти не ги прие.

— Те не бяха удачни.

— О, недей така, Йеп, как може да говориш такива неща? Хари е най-големият експерт по мюзикъли в Америка, винаги е бил. Ти никога не си писал либрето за мюзикъл. Хари искаше да ти помогне да напишеш хитов мюзикъл, но ти отказа. Тъкмо там е работата. Ти просто отказа. Отиде си.

— Добре, искам да ми върнете пиесата.

— Ами идеите на Хари, които са вложени в нея?

— Ти твърдиш, и аз предполагам, че Хари твърди, че не съм приел никоя от идеи му — не е ли това причината той да не я постави? Така че какви негови идеи има в пиесата?

— Не знам подробности, но съм сигурна, че Хари беше страшно разочарован от твоя отказ да създадеш хит.

— Аз написах най-добрата пиеса, която знаех как да напиша по онова време. Ако Хари не я иска, аз си я искам.

— Йеп, ще кажа на Хари да ти се обади утре сутринта. Двамата обсъдете този въпрос.

— Какво има да се обсъжда? Той не харесва пиесата. Аз я харесвам. Искам си я обратно.

— Поговорете с Хари за това утре.

— Разбира се, но ще му предадеш моето становище, нали?

— Знаеш, че добрата секретарка не върши такива неща. Освен това не съм сигурна, че той не може да бъде придуман да постави „Целувай, целувай, целувай“.

— Пиесата се казва „Моите пари“.

— Това не е удачно заглавие на мюзикъл.

— Така се казва пиесата, която написах.

— „Целувай, целувай, целувай“ ще постигне голям успех. Има секс, има хумор, има намеци.

— Какво значи намеци?

— Всичко. Знаеш много добре, че намеците са всичко, защото почти всичко се начева с целувка — любовта, бракът, децата. Защо е нужно да се инатиш за всичко?

— Ако това са намеците, които искате, пиесата трябва да се казва „Убийство“, обаче не три пъти, а само веднъж, защото веднъж е достатъчно. Кажи на Хари да я постави или да ми я върне.

Той излезе от офиса и тръгна по Пето Авеню, но вече не му се разхождаше.

Ще отида на Двайсет и първа и ще пийна нещо, помисли си, но когато стигна до заведението, не влезе. Продължи пътя си до Шесто Авеню, стигна до Петдесет и шеста и се върна в хотела.

Валенсия му подаде ключовете и каза: „Предадох му бележката.“

Линда се подаде от стаичката, в която беше телефонната централа.

— Търсят те, Йеп. Искаш ли да се обадиш от телефона във фойето или да им кажа да позвънят пак след пет-десет минути?

— Ще се обадя.

Той заобиколи рецепцията, отиде до телефона на хотела, вдигна слушалката и я долепи до лявото си ухо — с другото беше почти глух.

— Йеп — чу някой да казва. — Добре дошъл отново в Ню Йорк, стари калпазанино.

— Кой е?

— Пайпър. Кой друг?

— Как си?

— Няма значение как съм аз... *ти* как си?

— Добре.

— Хей, Йеп, знаеш, че имаш приятели тук, в „Светът в действие“, но, за Бога, бъди разумен. Не можем да ти платим петнайсет хиляди долара за „В началото“. Много ни харесва, искаме да я поставим по-следващата неделя, обаче просто не можем да платим на никого толкова пари. Знаеш, че най-високото ни възнаграждение е три хиляди за всички, освен за теб и шест за теб, така че защо настояваш да получиш петнайсет?

— Защото струва петнайсет.

— Не казвам, че не струва толкова. Казвам, че не можем да платим петнайсет. Никой в телевизията не може да си го позволи. Съгласи се на шест, Йеп.

— Не.

— Колко искаш?

— Петнайсет.

— Не можем да платим толкова.

— Колко можете да платите?

— Шест.

— Не става.

— Пиесата е чудесна, Йеп, и мястото и е точно в „Светът в действие“, никъде другаде. Вземи седем и дай отдых на старите си приятели.

— Знам всичко за старите си приятели, защото помня. Когато преди три години можех да се отърва от данъците и писах на старите си приятели, и им казах, че бих предоставил на „Светът в действие“ шест нови пиеси за две години, за двацет и пет хиляди — тоест по около четири хиляди за всяка — и обясних колко е важна за мен тази сделка, дори не ме удостоиха с отговор. Година по-късно, когато изпратих три нови пиеси на старите си приятели и казах, че изборът е ваш, една или всички, по три хиляди за всяка, защото ми трябваха пари, пак никой не ми се обади цели шест месеца, а после ми върнаха

трите пиеси, с бележка, написана от секретарката. Преди осем-девет дена ти ми се обади и поиска да напиша пиеса. Каза, че ти трябва спешно. Написах я, ти я получи спешно и аз не искам никакви си шест или седем хиляди долара за нея.

— Добре, Йеп. Осем! И нито цент повече. Имам толкова много разходи всяка седмица. Хайде, склони, да се споразумеем и да се залавяме за работа.

— Не. Няма сделка.

— Колко искаш?

— Искам петнайсет. Написах я в определения срок. Аз трябва да разпределя ролите и да я режисирам — това е много работа. Не броя онази част, която няма цена, която не може да бъде закупена, която не може да бъде поръчана, сякаш е търговски артикул на пазара — не броя и самото писане. Не искам да се пазаря, но искам да бъда отзивчив, затова ще направя компромис и то голям компромис, само че ти трябва да решиш веднага. Ще приема десет хиляди.

— Трябва да поговоря със сътрудниците си.

— Няма сделка.

— Йеп, знаеш, че не можеш да я продадеш никъде другаде. Ако можеше, съмнявам се, че щяха на драго сърце да ти платят повече от две хиляди. Знаеш това.

— Дори и така да е, десет хиляди или нищо.

— Добре. Тъй да бъде. Можеш ли да дойдеш тук утре сутринта в десет?

— Ще дойда. А правото на данъчен заповор? В сила ли е още след три години?

— Всъщност този въпрос възникна преди да ти се обадя и аз говорих с нашия юридически отдел. Според тях правото на заповор не е в сила. Тоест можем да ти платим десетте хиляди веднага след представлението.

— Не искам парите. Искам да ги изпратите на данъчните.

— Каква част от тях? Две хиляди?

— Цялата сума. Трябва да си платя данъците, това е.

— Както кажеш, Йеп. Ще трябва някак да решим този данъчен проблем.

— Как?

— Ще измислим нещо.

— Просто ми възложете да напиша нещо. Просто ми платете да го напиша — и след това просто предайте парите на бирника. Този е начинът за решаването на проблема.

— Ще измислим нещо. Ще се видим в десет сутринта.

— Добре.

— Още нещо, Йеп... длъжен съм да го кажа. Радвам се, че си пак в града... в работата и изобщо... Радвам се, че пак си в играта.

— Благодаря.

Затвори и влезе в бара току до телефонната кабина. Там имаше осем-девет посетители, които гледаха телевизия.

— Ирландско уиски с лед, лимонова кора, вода. Кой победи?

— Пак „Янкис“.

Отпи глътка от ирландското уиски и си помисли, че на Ван това няма да му хареса.

Допи уискито и влезе във фойето. Видя Бърт да си бърби с шкембестия човечец, който държеше вестникарската будка — вестници, списания, пури, цигари, бонбони, аспири, Алка-Зелцер, ножчета за бръснене, кутии шоколадови бонбони.

— Не мога да пия повече — каза той.

— Аз мога — рече Бърт. — Вода. Не мога да си позволя нищо друго. Това е господин Акърс. Той държи вестникарската будка от десет години.

— Какво харесват най-много гостите на хотела, господин Акърс?

— Булевардни списания. По-рано харесвах списания за кино, а сега новите списания, в които пише всичко за сексуалния живот на известни личности.

— Да, това сигурно е страшно интересно.

Той тръгна по дългия коридор по посока на Петдесет и седма улица. Видя стенографките, две сестри, които седяха край две малки масички под нисък свод и пишеха бързо на машина. Какво пишеха? Писма? Доклади? Списъци? Пиеса? Роман?

Сега хотелът имаше портиер в морави униформа с червени кантове.

— Такси?

— Не, просто отивам до ресторанта.

— Кога се настанихте.

— Тази сутрин.

— Ще поостанете ли?

— Вероятно.

— В шоубизнеса ли сте?

— Писател съм.

— Простете за нахалството, но как се казвате?

— Йеп Мускат.

— Вие сте Йеп Мускат? Аз съм Дана. Стенли Дана. Казаха ми, че сте гостували в този хотел много отдавна, но не съм си и помислял, че ще ви срещна на излизане отук. Най-големият ми син е пианист — гастролиращ пианист, но работи с оркестъра на Ен Би Си. Вторият ми син е крупен инвеститор на Уолстрийт. Но най-малкият ще се развълнува, когато разбере, че съм се запознал с вас. Той е писател. Тоест иска да стане писател. Не знам дали ще ми повярвате, но вие сте любимият му автор?

Остана и си поговори със Стенли Дана, после излезе на улицата и измина краткото разстояние до ресторанта за бързо хранене, седна там, хапна говежди пай и пи кафе. След това просто седеше и гледаше хората.

Годините минаваха, а те сякаш си оставаха все едни и същи. Тук винаги можеше да се види тромавият, набит руснак с черна брада, която около устата му беше оцветена в кафяво от цигарите. С него неизменно беше мършавият, учтив, неспокоен младеж, който носеше на по-възрастния храна и напитки. И около тях се въртяха винаги двете жени, по-младата и по-хубава говореше тихо и беше вежлива, а другата бе весела и засмяна, доста възрастна и безлична. Винаги когато отиваше до ресторанта, и те бяха там. Не бяха една и съща четворка всеки път. Обаче все бяха четирима и все говореха на чужд език, сякаш се намираха в любимото си кафене в Санкт Петербург, Варшава, Будапеща, Берлин или Париж. Всякога му беше приятно да ги види.

Тук вечно се намираше и елегантната негърка, която седеше сама и пиеше чай.

Винаги присъстваше и шишкото, непрекъснато ядящ нещо, от което не се пълнее, например извара.

Накрая излезе от хотела и тръгна нагоре по Шесто Авеню към парка. И в Сентръл Парк всичко си беше същото както някога: надвисналите скали на Манхатън, дърветата, тревата, хората, бебетата в количките. След разходката се качи в стаята си и се изтегна на леглото, тъй като рано или късно идва един ден, един момент от залеза на света, когато човек иска само да се изтегне на някое легло и да затвори очи.

Телефонът го събуди тъкмо когато приближаваше онова пространство на съня, в което неспокойният дух намира покой.

— Помислих си, че ако не си зает, може да поискаш не само да дойдеш по-рано, но и да вечеряме заедно. Искаш ли?

— Разбира се, че искам. По кое време?

— Сега.

— Ван вкъщи ли е?

— Не, но скоро ще си дойде. Какво става с „Доджърс“? Ако съвсем скоро не започнат да побеждават, ще подлудят това момче.

— Те са най-добрият отбор. Ще започнат да побеждават много скоро.

— Хайде ела. Ако дойдеш тук преди Ван, много приятно ще го изненадаш.

— Тръгвам веднага.

— Вземи такси, за Бога.

— Не. Нуждая се от раздвижване. А пък и вие сте наблизно. Идвам.

Той стана, протегна се, наплиска лицето си със студена вода, пооправи дрехите си и излезе от стаята.

Отначало вървя бавно, но след малко ускори крачка.

Някогашното темпо, помисли си. Като броденето из Сан Франциско.

Усмихна се, когато видя, че Уинчел^[1] се показва иззад ъгъла на хотел „Сент Мориц“. Вероятно се бе усмихнал, защото Уинчел се усмихна. Те едва си кимнаха, но не спряха. Винаги се беше отнасял с уважение към пешеходците. Никога не задържаше никого. Ако някой го заговореше, винаги спираше, но за кратко. Уинчел беше поостарял, но все още бе бързоног, все още вървеше енергично като младеж. По всяка вероятност никога не беше направил нещо, което наистина си струваше усилието, но онова, което вече бе направил, бе по-хубаво от всичко, което всеки друг като него беше направил или щеше да направи някога.

Тръгна по Медисън вместо през парка, защото паркът не беше интересен. След осем-девет пресечки пое по уличката към парка и след няколко пресечки покрай парка стигна до сградата и се качи с асансьора до третия етаж.

Когато натисна бутона на звънеца, чу как Роузи извика и хукна към вратата, и ето я — неговата дъщеря, едно мургаво момиченце с големи очи и уста и с малкия нос на майка си. Роузи се хвърли в прегръдките му и го притисна с все сила.

— О, татко!

— О, Роузи.

Там в коридора беше Лора, майката на момиченцето, а от другата страна беше жената, с която бе говорил по телефона, Джейни Макдугъл.

Пусна момичето и прегърна Лора. Тя го представи на жената, която каза:

— О, Ван и Роузи са ми говорили толкова много за вас, че сякаш вече ви познавам.

— Роузи определено изглежда добре.

— Така е, така е — потвърди Лора. — Трябва да благодарим на Джейни за това.

— Благодаря, госпожице Макдугъл.

— Обичам и двете деца — каза жената — и ми се ще да мисля, че те също ме харесват мъничко.

— Ще пийнем ли? — попита Лора.

— Разбира се. Едно съвсем сухо мартини, ако има.

— О, разбира се, че има. И аз искам едно.

Джейни Макдугъл отиде да вземе бутилките, леда, шейкър и чашите, а Лора го подкани да приготви пиететата.

Той направи достатъчно за четирима или петима, наля за трима, обаче госпожица Макдугъл заяви, че си позволява само кафе.

— Пия по чашка нескафе почти на всеки половин час, струва ми се. Но не ми действа зле на нервите, напротив, успокоява ме.

Лора му показа апартамента. Беше на леля й Елза, която бе в Европа. Елза го беше предоставила на Лора и децата срещу нищожна сума, ала старинните мебели бяха напълно покрити и децата спяха на метални креватчета във всекидневната. Жилището беше хубаво, но въобще не можеше да се сравни с новата къща, в която той ги беше настанил по време на развода — къща в ранчо на един склон в Сан Франциско, с изглед към Голдън Гейт, къщата, която бяха напуснали преди три месеца, за да може Лора да участва в една пиеса в Ню Йорк.

Той приготвяше втората доза мартини, когато някой позвъни на вратата и Лора каза:

— Ето ги сина ти и старата ми приятелка Кити Делмонико.

Момчето трябва да беше чуло гласовете им, защото извика нещо като поздрав, преди отварянето на вратата. Йеп я отвори, поздрави Кити с кратка прегръдка и целуна момчето по главата.

Наля едно питие за Кити, седнаха и поприказваха, а после Кити си тръгна, за да отиде на уговорена вечеря.

Той поприказва с Ван за бейзболния шампионат, а Роузи и Лора помогнаха на Джейни да сложи масата. Тогава момчето каза:

— Надявам се, че ще поостанеш.

— И аз се надявам. Имам да свърша някои дребни работи.

— Добре ли върви?

— Да.

— Наистина ли, татко? Знаеш, че вече можеш да разговаряш с мен, не като миналата година. Вече съм на дванайсет и по-добре разбирам нещата. Много ли ти досаждат данъчните?

— Не. Те просто си вършат работата.

— Колко им дължиш вече?

— Не чак толкова много, а след няколко дена ще мога да им изпратя една доста голяма сума.

— Това е добре. Знаеш ли, не смятах, че Ню Йорк ще ми хареса, но след трите месеца тук мисля, че е много хубаво.

— Ти си роден в Ню Йорк — преди дванайсет години и четири дни. Ще ти направя подарък за рождения ден.

— Не искам подарък, татко.

— Ще ти купя нещо, което наистина искаш. След един-два дена ще разберем какво е то.

— Не искам да харчиш пари за подарък.

— Всичко е наред.

Вечеряха печен агнешки бут, картофи на фурна, зеленчукова салата, червено вино, сладолед и кафе.

В седем и половина Лора отиде да хване такси, за да бъде в театъра навреме за предпремиерата, а той, момчето и момичето влязоха в малкия кабинет срещу трапезарията и там погледаха телевизия. Джейни Макдугъл дойде при тях, след като си свърши кухненската работа, и започна да плете. Роузи също извади плетивото си и поработи, докато гледаше любимата си програма — изцяло посветена на някакъв индианец и неговия осиновен син.

В девет часа прегърна дъщеря си, после сина си, защото съгласно дневния режим беше време за лягане, и взе да се приготвя за връщане в хотела.

Те са добре. Майка им е добре. Всичко е наред, мислеше си.

Докато вървеше, го обзе все същото чувство за провал и безполезност.

Помисли си, че не би било зле да се отбие до „Оук Рум“, бара в хотел „Плаза“, да седне и да пие, но когато отиде там, изпи на крак едно и излезе. Не можеше дори да седне и просто да пие.

Излезе на улицата, но не знаеше в каква посока да тръгне. Не беше от хората, които си лягат в девет.

На рецепцията на хотела му предадоха съобщение по телефона. „Зак те търси. Моля обади му се в «Плаза».“

През 1935-а, в горещия месец август, когато току-що се беше върнал в „Грейт Нодън“ след първото си пътуване до Европа, докато разопаковаше куфара си в малка стая на петия етаж, чу, че някой пее *La Donna e Mobile*. Приблужи се до прозореца, отвори го, заслуша се, наведе се навън и извика: „Зак?“ Пеенето спря, прозорецът на стаята

от другата страна на вътрешния двор се отвори, Зак се наведе навън и извика: „Ти ли си, Стар нос? Ей сега се качвам.“

И ето че днес, двацет години по-късно, Зак беше в „Плаза“. Той позвъни в хотела от фоайето.

— Аз съм в бара, Зак. Ела да се видим.

След по-малко от десет минути Зак влезе в бара, олюлявайки се. Той беше нисичък, добре облечен човек, който носеше камъни в една чанта. Каза, че съдържали уран. Дружеството за добив на уран „Жан Валжан“ било едно от най-големите в Юта — тоест в света. Офисите му били в Солт Лейк Сити. Зак бил пристигнал със самолет във Вашингтон да уреди някои работи на дружеството. Трябвало да се погрижи и за една дребна работа в Ню Йорк и след това щял да се върне със самолет в Солт Лейк и оттам да пътува с автомобил до своите земи и мини.

Той все така не пиеше и не пушеше.

— Съвсем скоро ще бъда много богат — рече Зак — и помни ми думата, Стар нос. Твоето не се губи.

Зак беше един от последните десет-единайсет души, които все още се обръщаха към него с момчешкия му прякор.

— Не е необходимо да ми даваш нищо.

— Не, ще ти дам. Щом се сдобия с мина, и ти получаващ своята.

— Аз забогатях с писане, но не ти дадох нищо.

— Защото тогава не си говорехме — рече Зак. — Вината е моя. Но изобщо не помислих, че ще страдаш от това. Осъдих списанието. Не тебе.

— Разказът не беше за теб, Зак.

— Тогава за кого беше?

— Всичко, което пише един писател, е за него самия. Да забравим за това, а?

— Добре. Ние остаряваме. Нека отсега нататък да правим всичко за децата си.

— Напълно те подкрепям, Зак. Аз нямам много — само две — но все едно, изцяло съм за това.

— Аз нямам нито едно — рече Зак, — но съпругата ми има две големи момчета от първия си брак, и двете са оженени, и двете имат свои деца. Може би се стига до едно и също.

— Може би. Искаш ли да се разходим по Бродуей, както някога?

— Добре.

---

[1] Уолтър Уинчел (1897–1972) — американски журналист и радиоводещ. ↑

Вървяха по Бродуей до Четирийсет и втора улица.

Зак приказваше безспир, сякаш да навакса за двайсетте години, през които не бяха разговаряли.

— Ти и аз бяхме единствените момчета в нашия квартал, които напуснаха Фресно и дойдоха в Ню Йорк. Всичките ни приятелчета ни мислеха за луди, но виж къде сме ние, къде са те сега. Аз не пях в операта, както все се надявах, но поне пробвах. Все още имам доста хубав глас, обаче знам, че никога няма да пея. Провалих се, но поне не си останах у дома да ям вкусните гозби на мама. Горката мама, тя все се тревожеше за мен. Просто не можех да се задържа на никоя работа. Отегчавах се и толкоз. Не бях създаден за работа. Не бях създаден и за добив на уран, но си мисля, че в живота непрекъснато трябва да се правят компромиси. Аз исках само едно — да имам семейство. Първата ми съпруга беше твърде заета, за да има деца, но намираше време да ходи с всеки, който според нея можеше да ѝ помогне в кариерата. Тя беше дошла в Ню Йорк от Ню Мексико, за да стане актриса, една хубавичка мексиканска девойка — Хуанита Санчес. Защо толкова много красиви момичета искат да станат актриси? Обикнах това момиче. Прекарах часове, дни, години в разговори с нея, опитвах се да я накарам да разбере, че ако ме обикне, ако стане моя жена, ако създадем семейство, тя ще бъде истински щастлива — обаче не, тя трябваше да стане актриса. И ето че сега е прочута нюйоркска актриса.

— Така ли?

— Да. Тя наистина е актриса. Не поиска да има семейство и сега има син, който не знае кой е баща му. След развода — тя го получи, не аз — продължи да ми пише в Сан Франциско и затова я потърсих, когато бях в армията, в Ню Йорк, преди десет-единайсет години. Ех, де да не бях. Потресен бях. Все още я обичах. А малкото момченце разби сърцето ми. То *трябваше* да бъде мое, но *не беше*, това е. Добре че след няколко дена постъпих на служба на кораб. Иначе щях отново да се ожения за нея, защото тя беше толкова трогателна, а момчето беше съвсем безпомощно. Светът е пълен с такива майки и с такива бащи, каквито и да са те. И с такива момченца и момиченца, Божии чада. След пеенето, семейството беше всичко, което съм искал, или може би дори преди пеенето. Вероятно си мислех, че ако бях голям певец, щях да имам по-добър шанс, бидейки нисък и надарен със здраве и

мускули, и с нищо друго. Ако първата ми съпруга беше безнадежден случай, втората беше още по-лоша.

— Като че ли подочух нещо за този брак.

— Две адски години. Заминах със самолет за Мексико Сити и сам поисках развод, ще ти кажа защо. Аз едва не я удуших една нощ. Не позволявай на никого да ти каже, че обикновената жена не може да бъде кучка като красивата. Първо, тя едва не ме побърка, като се присмиваше на гласа ми, на уроците ми по пеене, на работата ми — правех сандъци за Е. И. Фоли. Изработването на сандъци беше единственото нещо, от което разбирах и за което ми плащаха доста добре. Тя злобно ми се подиграваше, както постъпват глупавите жени със съпрузите си. Подиграваше ми се с омраза — с истинска гадна омраза. Търпях безропотно, защото си мислех, че ще ѝ мине и ще имаме деца. Една нощ Фоли поиска от мен да работя до по-късно. Той имаше голямо количество червено вино „Малага“ и искаше то да се натовари в един от последните хладилни камиони преди полунощ. Съгласих се да продължа да работя до напълването на камиона. Не съм разказвал за това на никого. Как бих могъл? Всички си мислеха, че аз съм виновен за провала на втория ми брак, особено родителите ѝ. Онази нощ, на път за вкъщи след работа се отбих в заведението на Оги на Вентура Авеню да изям един сандвич с шунка и да изпия чаша мляко. Срещу закусвалнята е барът, претъпкан с пройдохи, които си приказваха. Какво ще кажете за фантастичната Ани на Калаверас Авеню? Шумен смях. При това не принуден. Ами кривокраката Мери на Моно Стрийт? А зашеметяващата Дови на Мейпълуд? Устата ми, пълна с хляб и шунка, се схваща. Не мога да дъвча. *Зашеметяващата Дови на Мейпълуд?* Жена ми се казва Дови. Живея на Мейпълуд. *Зашеметяващата Дови, учителката?* Жена ми е учителка. Не познавам никого от приказващите. Те са просто някакви пройдохи, които скитосват из града, нищо повече.

Ставам и се измъквам от заведението, защото се боя да не убия някого. Качвам се на шевролета, който купих за сто и петдесет долара, и потеглям. Прибирам се, вдигам я от леглото и започвам да я душа. Тя също знае защо. Плаче и моли за пощада, затова спирам. Връщам се в колата и шофирам цялата нощ до Лос Анжелис. На следващия ден отпътувам със самолет за Мексико Сити. Винаги съм искал само едно — съпруга и деца.

После чаках дълго — шест години — и се ожених за Маргарет. Тя е горе-долу на моята възраст, има двама големи синове. Та не пях в опера и не намерих момиче, което да ми роди деца, но направих всичко възможно да го постигна. Не си останах вкъщи да ям вкусните гозби на мама.

Те вървяха по Четирийсет и втора улица до Пето авеню, после по Пето до „Плаза“.

— Хайде утре да закусим заедно — рече Зак.

— Добре, обади ми се, щом се събудиш.

— Доста рано ставам. Ще ти звънна към осем.

— Добре.

— Много съм доволен, че ти се обадох този следобед — заговори Зак. — Дори не знаех, че си в Ню Йорк, но винаги когато дойда в града, се обаждам в „Грейт Нодън“ и питам за теб. В памет на доброто старо време. Този път ти беше там, това е.

— Драго ми е, че се обади.

Той се върна пеша в хотела. Очакваше го съобщение от Лора. Набра номера и тя рече:

— В малкото заведение срещу театъра съм. Ти не повдигна въпроса, но аз ти се обадох, в случай че поискаш да се срещнем и да поговорим за децата.

— Те изглеждат добре.

— Добре са, разбира се, но си помислих, че е възможно да поискаш да знаеш какво правят и прочее, ако не е твърде късно. Можеш да дойдеш тук или аз да дойда при теб.

— Както кажеш.

— Аз ще дойда, ако нямаш нищо против.

Той се качи в стаята си и направи списък на задачите, които трябваше да свърши утре. Списъкът беше дълъг.

Все още се занимаваше с него, когато тя се обади от фойето.

Когато видя апартамента, тя каза:

— Хубав е, наистина.

— Да, хубав е.

Тя помълча малко, после рече много тихо:

— Това е покъртително. Непоносимо ми е да те виждам тук. Това е безобразие.

— Ако ти е жал за мен, зарежи. Плачеш ли?

Тя плачеше горчиво.

— Добре — каза той. — Защо е всичко това?

— Нещастна съм, защото си тук, защото живееш на такова място.

— Кажи ми истината. Така няма да губим време. Какъв е проблемът?

— Ти си проблемът. Вече не сме женени. Вече не знача нищо за теб и ти вече не значиш нищо за мен, само че имаме син и дъщеря и ми омръзна да слушам как всички говорят за теб така, сякаш си мъртъв или луд. За бащата на децата си чувам само куртоазни приказки, вместо онова, които слушах, преди да се оженим.

— Ще престанеш ли? Просто ми кажи какъв е проблемът.

— Ти си проблемът. Всичко друго е идеално.

— Сигурен съм, че е така.

— Така е.

— Добре де. Радвай се, че е така.

— Как мога да се радвам, когато се опитваш да живееш на такова място?

— Живях тук преди двайсет години. Отново съм тук, защото само този хотел мога да си позволяя.

— Но какво ще си помислят хората, когато им кажеш къде си отседнал?

— Не ме интересува какво ще си помислят.

— Ще си помислят, че си без пукната пара, а ти не бива да позволяваш на никого да узнае това. Равносилно е на самоубийство да оставиш хората да разберат нещо такова. Утре сутринта трябва да се преместиш в „Хампшир Хаус“.

— Хайде, хайде. Ще те заведем в „Ел Мороко“ и ще се почувстваш по-добре.

— Наистина ли можем да отидем там?

— Разбира се. Можем да отидем навсякъде. Можем дори да пием шампанско в „Шампейн Рум“ и след като се почувстваш по-добре, ще ми кажеш какво те тормози всъщност.

— Ще ти кажа сега, но ми обещавай, че въпреки това ще ме заведеш.

— Тръгваме.

— Страшно се боя. Времето минава, а не постигам нищо — не мога да се измъкна от безизходицата! Не участвам в никакви пиеси.

Остарявам, все повече се отчайвам. А и да видя *теб* на такова място... ами вероятно това ми дойде малко в повече.

— Остави. Справяш се чудесно и аз се занимавам тъкмо с онова, което ми харесва.

Те излязоха бързо от стаята.

Портиерът в „Ел Мороко“ я поздрави по име. Оберкелнерът я нарече скъпа Лора, а тя го назова Чарлс. Келнерът се радваше да я види. Хора от съседните маси кимаха и махаха с ръка.

— Не е необходимо да пием шампанско — рече тя, — но ако прием и не ти стигнат парите, аз мога да подпиша чек.

— Ще платя в брой. И без това ще изпия повече от теб.

— Харесва ти да си тук, нали? В Ню Йорк имам предвид.

— Така е. Започнах да идвам тук скоро след като си била родена.

— Само си помисли. Ти си бил на седемнайсет години в Калифорния, а пък аз съм била в Ню Йорк, току-що съм била родена. На три хиляди мили разстояние. Кой изобщо би предположил, че някой ден ще имаме син и дъщеря?

— Никой.

Той повика келнера.

— Бутилка шампанско и преди да го донесете, го отворете, ако обичате. Не понасям шума при отварянето.

След няколко минути келнерът донесе сребърната кофичка с голяма бутилка шампанско вътре.

Те се чукнаха и отпиха по една глътка.

— Как се чувстваш сега? — попита той.

— Отлично.

— Обстановката тук и шампанското, затова, нали?

— О, да. Мисля, че не вярвам в нищо друго.

— Във великолепието и виното?

— О, да.

— Може би си права.

— Сигурна съм, че съм права. Пробвах и другите неща. Те просто не са за мен, това е. Харесвам светлината тук. Харесват ми хората. Харесват ми разговорите като този. Леки. Нереални дори.

— Може би си права. Но е скъпичко.

— Евтините неща също излизат скъпо. И не е забавно.

— И отнема време.

— Просто да седиш и да мислиш, също отнема време — сам, и всичко е много реално и много покъртително. Каква полза? Не мога да го понеса.

— Може би си права.

— Мразя реалността, но и това е реално. Също толкова реално, колкото болката и самотата.

— Възможно е. В момента самият аз нямам нищо против всичко това. Харесва ми, но не е за мен.

— Искаш нещата да са трудни.

— Те са трудни.

— Искаш да станат още по-трудни.

— Не искам. Нещата са такива.

— Това не ми харесва.

— Знам. Каж ми за децата.

— Те са добре.

— Но стъпват ли здраво на земята?

— Те са фантастични, и двамата. Всички така казват. Стъпват здраво на земята, да, но са и фантастични.

— Може би си права, но не забравяй, че са и съвсем обикновени.

— Не и моите деца. Те са направени от сапунени мехурчета.

— О, разбира се.

— Направени са от смях и шеги.

— Разбира се. Елза колко време ще отсъства?

— Една година, но може да се върне още утре. Не знам.

— Ако се върне?

— Не знам.

— Къщата в Сан Франциско е хубава. Не ти ли харесва?

— Не знам.

— И няма да послушаш някой, който знае?

— Кого например?

— Мен, защото аз знам, че тя е голяма, нова, просторна къща, пълна с неща, които те обичат. Знам, че те никога не са се чувствали у дома си никъде другаде.

— Знаеш, каквото знаеш, и аз знам, каквото знам. Знам, че там аз не се чувствам у дома си.

— И никъде другаде — задълго. Не е ли така?

— Какво очакваш да кажа? Вземи децата и ги върни в Сан Франциско, а пък аз ще остана в Ню Йорк, а?

— Няма да говорим повече за мен или за тях. Аз съм тук, слушам те, говори ми за себе си.

— В момента искам да бъда в Ню Йорк.

— Добре.

— Не мразя къщата в Сан Франциско. Тя е красива. Ван има почти цял отделен апартамент. Роузи разполага с голям хол и спалня, макар че двете ползваме една и съща баня, както би трябвало да бъде. Предполагам, че просто мразя цялата тази част от света.

— Сега къщата е празна. Ходя там, преброждам я и се връщам с колата в апартамента си.

— Никой не те спира да се нанесеш там.

— Къщата е на децата. Купих я, изплащам я, за да имат свой дом.

— Аз очаквам своя шанс.

— Знам.

— Какво искаш да направя? Просто да кисна там, в Сан Франциско?

— Стани. Ходи. Искам да правиш всичко каквото ти се прави, както винаги си правила, но ти се обади и попита дали не е по-добре да поговорим за децата. Тъкмо това правя сега.

— Те са добре.

— Мисля, че разговорът е изчерпан.

— Сърдиш ли се?

— Не, не се сърдя.

— Добре, ако искаш да се сърдиш, сърди се.

— Струва ми се ти е известно, че доста отдавна престанах да се сърдя.

— Нямам никаква представа за какво говориш.

— Не се и съмнявам.

Той напълни чашата ѝ, после своята.

— Проблемът беше, че ти искаше да съм една най-обикновена съпруга.

— Не е изключено.

— Е, аз не бях... защото *не можех* да бъда такава.

— Сега участваш в пиеса на Бродуей. След три години пътуване със самолет до Ню Йорк, понякога сама, понякога с децата, най-накрая си получила своя голям шанс.

— Недей да злобееш, моля. Вече казах, че ролята е много малка, а пиесата — долнопробна.

— И децата живеят като циганчета в дневната на нечий дом.

— Домът на моята леля. Тя е много добра с мен и с децата.

— Всички са добри с теб. Ти се нуждаеш от много доброта. Ван не искаше да замине за Ню Йорк, та затова Кити Делмонико пътува със самолет до тук и го води на всички мачове от бейзболния шампионат, и ето че Ван не е чак толкова зле настроен към Ню Йорк. Някой друг е добър с Роузи, така че и на нея Ню Йорк не ѝ е особено неприятен.

— Не можеш да върнеш децата в Сан Франциско.

— Разбира се, че не, защото искам децата ми да бъдат с майка си, винаги.

— О, колко благородно. Колко пари ни изпрати за три месеца?

— Не много, но не забравяй, че имам много дългове за изплащане, в това число къщата, множество безумни сметки, които ти натрупа по време на развода, включително данъци и просрочени плащания, включително твои и на децата сметки при лекари и зъболекари.

— Неусетно пак ще забогатееш. Можеш да бъдеш богат още утре, стига да поискаш.

— Ако си приключила, ще ти поръчам такси. Искам да се прибера пеша.

— О, не. Ние току-що дойдохме. Толкова е приятно тук.

— Не мога да си позволя още една бутилка.

— Аз ще платя с чек.

— Когато ти изпратят сметката, как ще платиш?

— О, те никога не бързат.

— Не, благодаря.

— Бутилката не е съвсем празна, нали?

— Не е.

— Ще бъдем приятели и няма да спорим и да умуваме, и да мразим, и да вършим всички останали досадни неща?

— Дадено.

— С какво се занимаваш?

— С писане, разбира се. Мисля, че книгата, която току-що довърших, има значителен шанс да бъде публикувана в някое голямо списание. Изпратих я на един редактор.

— Сигурна съм, че ще я приеме. Срецаш ли се с някоя?

— По веднъж с всяка, защото всяка има дълга, нещастна история за разказване, а пък аз не мога с нищо да помогна. Все същата история.

Ти с кого се срещаш?

— О, както обикновено. Излизам да се позабавлявам. Подготвянето на роля за Бродуей отнема много време и енергия. В края на деня съм толкова уморена, че просто се прибирам вкъщи с такси и се тръшвам на леглото. Никога през живота си не съм работила така усилено.

— Но пиесата не е добра?

— Пълен боклук е, но това не означава, че не може да има голям успех. Както знаем, това би могло да означава, че тя *ще има* голям успех.

Щом изпразниха бутилката, те станаха и излязоха от заведението.

Помогна ѝ да повика такси и когато се наведе напред да каже лека нощ, страните им се допряха.

— Приятели сме, нали? — попита тя.

— Разбира се.

— Не се безпокой за децата.

— Добре.

— Не се безпокой и за пари.

— Добре.

— Съвсем скоро пак ще си потънал в пари.

— Искам само едно — да платя дълговете си. Мога да бъда и беден.

— Ще дойдеш ли на премиерата?

— Да.

— И ще ми пратиш телеграма?

— Добре.

— За да я поставя горе на огледалото в моята гримьорна, както правят звездите?

— Именно.

— Ще ми се обадиш ли пак?

— О, хайде, прибирай се.

Тя не можеше да понася раздялата — с никого. Готова беше да остане завинаги в таксито, да отлага раздялата. Той затвори вратата и колата тръгна. Тя се обърна и махна с ръка, после прати въздушни целувки.

Е, отива си първият ден в Ню Йорк, помисли си той. Отново съм в „Грейт Нодън“. Срегнах се с агента на продуцента. Постигнах споразумение с Пайпър за телевизионната пиеса. Прегърнах Роузи. Добре си поприказвахме с Ван. Вечерях заедно с тях и с майка им в нюйоркското им жилище. Разговарях със Зак Авакян след почти двайсет години. Ще закусваме заедно утре сутринта. Ще бъда при Пайпър в десет. Вече не мога да пия. Мога, но не е така приятно, както преди, а пък ако пиенето не е приятно, каква полза от него, и какъв смисъл има да си хвърляш парите на вятъра? Пристигнах със седемдесет долара в джоба. Останали са ми трийсет. Не си купих чифт хубави обувки, както възнамерявах. Не си купих и хубава вратовръзка. Похарчих около четирийсет долара за нищо — определено за нищо, върху което няма данъчни облекчения. Тези четирийсет долара ще станат почти два пъти повече, когато трябва да се платят данъци. За няколко седмици си прахосал хилядарка. За една година трийсет-четирийсет хиляди и не можеш да кажеш на никого какво е станало с тези пари. Възнамерявах да заведа Ван на някой от последните мачове от бейзболния шампионат, но ще трябва да забравя за това. Сега е два и половина след полунощ. Главоболието ми отшумя, но само защото пих. Как да се избавя от него? Вероятно с разходки. Отначало ще вървя бавно, после бързо. До Бауъри и по Бауъри, синът на имигранта, вече с десет години по-възрастен от баща си, все още се влива в голямата нова нация.

Когато отиде на рецепцията в хотела, видя, че служителят там и телефонният оператор, които бяха нощна смяна, работеха съвместно по документацията, а обслужващият асансьора седеше на бюрото на портиера и четеше забавна книга. Взе ключа си от рецепцията и обслужващият асансьора стана.

— Хей, Йеп! Кога се върна?

— Тази сутрин. Том, нали?

Качиха се в асансьора и човекът плъзна вратата, докато се затвори.

— Томазо. Кръстен съм на светеца. Никой не ми каза, че си се върнал. Помам дежурството в полунощ и никой нищо не ми казва. Знам защо си се върнал.

— Защо?

— По същата причина, поради която се върнах в Хавана миналата година. Да видя къде съм живял някога. Според теб колко време останах?

— Две седмици?

— Толкова мислех да остана, но останах само два дена. Отивам с кораб. Връщам се със самолет. Седя в самолета и плача.

Асансьорът спря и Том отвори плъзгащата се врата.

— Защо плача? Защото майка ми е вече много стара, много смахната. На повече от осемдесет е, а пък аз съм най-младият в семейството. Моите братя ми пишат всяка година. Ела да видиш мама. И аз отивам да видя мама. Сега съм американецът. Нося подаръци за всички, но особено за нея. Занасям лъжи — че работя в голям нюйоркски хотел. Управител съм на хотела. Щом се връщам в Ню Йорк, две седмици не изтрезнявам. После се връщам на работа. Обличам си униформата и обслужвам асансьора. Няколко дена покъсно пристига телеграма. Снощи мама почина.

Той стигна по дългия коридор до своята стая, легна си и заспа.

Събуди се с чувството, че е спал дълго, но се оказа само половин час.

„Ами ако болката не е психосоматична? Ако старата разнебитена машинария вътре в теб съвсем се е скапала и се мъчи да направи непосилен за нея ремонт?“

Изпи две чаши студена вода и пак си легна, за да прегледа първия от четирите сутрешни вестника, които бе купил на път за къщи. Стигна до колонката на Уинчел и я прочете, защото винаги правеше така, винаги когато беше в Ню Йорк. Същите стари имена, същите стари клюки: любов, ухажване, брак, деца, изневяра, развод, омраза.

Прочете репортаж за втория мач от бейзболния шампионат, след това се запозна с резултатите от надпреварата и накрая загаси лампата и продължи да спи.

Когато се събуди, беше четири и половина.

„Всички пият хапчета. Може би и аз трябва да пия хапчета.“

Изпи още една чаша вода и прегледа още един вестник. Още клюки, но същите имена.

Опита пак да заспи, но спа лошо.

Беше дванайсетгодишно дете, което тичаше из Фресно. После беше по-голям, но все още тичаше — из Сан Франциско. Сетне из Ню Йорк.

Добре де, дявол да го вземе, бе тичал, но и винаги се беше смял. Само че сега вече не се смееше.

„Трябва да се възстановя някъде. Сънят трябва да ме възстанови.“

Винаги имаше някаква тревога в главата си. Тя го беше карала да бърза, обаче не беше болка, а някаква идея, но сега бе единствено болка.

Когато се събуди, отиде до прозореца и повдигна щорите. Загледа се в събуждащия се Ню Йорк, запали цигара и вдиша дима. Болката възропта, но след това поутихна.

„Ако беше психосоматична, нямаше да се възпротиви на малко дим. През лятото ще бъда цял месец с Ван и Роузи. Ще странстваме с колата. Ще ходим на лов и риболов, ще пътуваме, ще разговаряме и ще се смеем.“

Поиска да му донесат закуската в стаята, поиска кафе, но операторът му отговори, че започвали работа в седем. Избръсна се, взе душ и отиде в едно ресторантче да изпие две силни кафета, после купи бурканче нескафе от деликатесния магазин, върна се в стаята си, кипна вода и си направи още едно кафе, докато прелистваше „Ню Йорк Таймс“. Беше на театралната страница, когато се обади Зак.

— Събудих ли те?

— Не, отдавна съм на крак.

— Ела да изядем по една царска закуска.

— Ще се видим след пет минути при вестникарската будка във фойето.

Завари Зак да показва някакъв камък на жената, която работеше на будката.

— Госпожице Еглантайн — заговори Зак, — бих искал да ви представя Йеп Мускат.

— Не е ли...?

— Самият той и никой друг — отвърна Зак.

— Каква изненада. И вие ли сте отседнал в хотела?

— Не, аз съм в „Грейт Нодън“.

— Наистина ли?

— Да.

— Питам така, защото почти никога не разбирам, когато хората ме баламосват. Просто се влюбих в „Джейк измамникът“. Прочетох го два пъти.

— Така ли? Защо?

— Джейк е толкова луд, тъй различен от другите герои в романите, толкова забавен. Никога не бях чела за човек, който е така искрен и същевременно такъв... такъв мошеник. Такъв ли искахте да бъде?

— Мисля, че да.

— И все пак не го намразих. Ако случайно се запозная с човек като Джейк, сигурна съм, че бих го намразила, но такъв, какъвто е в книгата, го обикнах. Сменя жените една след друга. Не мисля, че съм чела нещо толкова забавно, както когато се женеше за седми път и флиртуваше с майката на своята годеница, със сестра ѝ и с тринайсетгодишната цветарка.

— Джейк не флиртуваше. Жените флиртуваха. Жените имат слабост към мъжа, на когото му предстои женитба.

— Не разбрах това. Обаче цялата брачна церемония е трябвало да бъде забавна, нали?

— Донякъде. Как ви се струва този камък?

— Съдържа уран — рече жената.

— Преди двайсет години нямаше да струва нищо, щеше да бъде най-обикновен камък.

— Съгласно последната оценка, направена от правителствените геолози — поде Зак, — аз имам повече от десет милиона тона от тази руда. Знаете ли какво означава това?

— Зак, между нас казано, означава, че вероятно имаме достатъчно пари в джобовете си да купим пакет цигари от госпожица Еглантайн.

— Аз не пуша. — Зак се подсмихна.

Йеп взе пакет „Честърфийлдс“ и подаде на жената монета от двайсет и пет цента.

— В „Плаза“ вървят по трийсет цента.

— В „Плаза“ си струват парите. — Той ѝ подаде монета от пет цента. — Кибрит?

— Кибритът е едно пени.

Даде ѝ едно пени и тя му даде кутийка кибрит.

— Ако донеса моя екземпляр от „Джейк измамникът“, ще се отбиете ли да ми дадете автограф?

— Да.

— Вие сте любимият ми американски писател.

— Карате ме да се чувствам много горд. А от френските кого харесвате?

— Не чета на френски.

— В превод.

— Оставам вярна на писателите от добрата стара Америка.

— Кого другико харесвате?

— Гънтър.

— Ще му кажа, като се видим.

— Естела Гънтър.

— О.

— Тя пише окултни романи.

— Ще намина утре по някое време и ще ви дам автограф.

— Наистина ли?

— Разбира се. Зак, защо не напишеш името си на този камък за госпожица Еглантайн?

— С най-голямо удоволствие — отвърна Зак, — но в десет часа имам уговорена среща на Уолстрийт и обещах да покажа камъка на господин Уебър.

— От „Пейни, Уебър, Джаксън и Къртис“ ли?

— Макс Уебър.

— Кой е той?

— Инвеститор в рудодобива.

Влязоха в ресторанта с изглед към площада пред „Плаза“, тамошния фонтан, малките теглени от коне файтони, кочияшите, които стояха един до друг, пушеха лули и разговаряха.

— Хайде да похапнем като милионери — предложи Зак.

— Силно кафе с малко захарин, това ли имаш предвид?

— Не. Бифтек.

— Дадено. Никога не закузвам, но отсега нататък няма да пропускам.

— Най-много държа на закуската.

Келнерът дойде с две големи менюта. Поръчаха, без да ги разгледат, келнерът си записа набързо в бележника и се отдалечи.

— Не мигнах цяла нощ. Ти добре ли спиш?

— Като бебе — отвърна Зак.

— Три часа? Четири?

— Седем, осем, девет, понякога десет.

— Непробудно ли?

— Да. Ти как спиш?

— За последен път спях непробудно осем часа, когато ми извадиха апендикса преди двайсет години.

— Човече, пропускаш едно от най-хубавите неща на този свят. Един-единствен път ми беше трудно да заспя — когато едва не удуших втората си съпруга.

— Ти си щастливец.

— Как ще спиш добре, когато постоянно пиеш кафе и пушиш цигари? Човешкото тяло не е устроено така, че да понася всичката тази отрова.

— Не знам.

— Спри кафето, цигарите и твърдия алкохол и няма да имаш проблеми със съня.

— Не, не е от това. Остарявам, там е работата.

— Външно си същият.

— Не се чувствам същият?

— Как се чувстваше преди?

— Ентусиазиран. По отношение на всичко.

— Всичко е твърде много — рече Зак. — Защо не се чувстваш ентусиазиран по отношение само на няколко неща?

— Например?

— Децата ти нали са живи и здрави? Може би не си даваш сметка колко си щастлив. Веднъж ги видях, нали знаеш. Заведох майка ми в дома на твоята майка в Сан Франциско и децата бяха там. Тогава момчето беше едва на пет години, а момичето на три, наистина прекрасни деца, приятелю. Не съм виждал други като тях.

— Майка им беше ли там?

— Да, беше. Ако имаш предвид какво ми е мнението за нея, трябва да знаеш, че често я мисля. Човек трябва да мисли много за една жена, която има такива деца. Но аз така или иначе много мисля за нея. Не като за онази побъркана Хуанита и глупавата Дови. Тези две жени ми причиниха доста мъки. Знаеш ли, че по онова време дори се понапих в Мексико Сити?

— Не, не знаех. Какво се случи?

— Стана ми много лошо. Когато бяхме деца, щом запалех цигара, само за да се правя на готин, ми се виеше свят. Един път през живота си пуших пура и тогава позеленях. Човешкото тяло не може да поема толкова отрови.

— Моето човешко тяло не може да живее без тях.

— Разбира се, че може, ако му дадеш възможност — но ти изглеждаш чудесно.

— Не мога да спя. Не се радвам на живота така, както бих искал. Винаги бързам. Това е глупаво.

— Какъв е проблемът?

— Изпуснах автобуса.

— Какъв автобус?

— Автобусът с главна буква, както би се изразила жената от вестникарската будка.

— Ти си луд. Луд си, както винаги. Дори още по-луд. Не си изпуснал никакъв автобус. Хвана го. И не беше пътник в него. Ти го *управляваше*. Имаш всичко, но все още си неудовлетворен, също както в детството си. Почини си малко.

— Тази сутрин мислих за това, докато се опитвах да заспя, но не можех — така правя всяка сутрин. Но когато ставам и всички недовършени неща започват да се тълпят в ума ми, повтаря се все същото и не мога да си почина.

— Знаеш, че аз никога не съм бил голям симпатизант на църквата — заговори Зак, — но ми се струва, че си се пристрастил към своята работа и си изгубил религията си. Върни си я.

— Струва ми се, че си прав. Любов. Моят клет организъм е изхвърлил любовта. Това ли е религията, за която говориш?

— Да, и здравето също. Трябва да спреш да пушиш. Трябва отново да поемаш хубав чист въздух с чисти бели дробове.

— Цигарите — каза Йеп.

— Трябва да спреш да пиеш кафе. Какво ѝ е лошото на водата? Хубавата студена вода. Човек няма нужда от вино и уиски.

— Струва ми се, че си прав. От колко време си се вманиачил по здравословния начин на живот?

— Това не е някаква мания. Помисли си само. Къде живеем? Живеем в едно малко старо жилище, наречено човешко тяло. То може да бъде палат, но може да бъде и пещера. Нима е възможно човешката душа да бъде щастлива в една тъмна пещера, пълна с отровни изпарения?

— Не, сър.

— Ако не можеш да спиш, по-добре се постарай да поставиш ново начало.

— Непрекъснато мисля за това.

Келнерът дойде с бифтеците. Закусиха добре и после всеки пое по своя път.

Тръгна по Медисън Авеню, за да пристигне на срещата с Пайпър в десет часа в „Светът в действие“.

Обилна закуската с изобилие от празни приказки, помисли си той. Чувствам, че закъснявам. Пристрастен съм към кафето.

Един зъб, който периодично му досаждаше вече няколко години, пак се обади.

По едно време, преди година или повече, този зъб го беше щракал няколко дни поред. Цялата долна челюст отдясно бе отекла една седмица. В понеделник зъболекарят беше прегледал зъба и се бе произнесъл, че не е мъртъв. Оттогава обаче езикът му все се притискаше о зъба, сякаш да го извади от устата. Сега зъбът не го щракаше. Просто не даваше никакви признаци за живот.

„Ще се обадя на Док Леви.“

Пайпър беше в офиса си и го очакваше. Той скочи на крака иззад бюрото си.

— Йеп, драго ми е да те видя. Провеждам срещите си в заседателната зала, но реших, че ще е по-добре двамата да си поговорим първо тук.

— Добре.

— Снощи пак прочетох пиесата. Вероятно за шести или седми път. Все повече ми харесва.

— Аз още не съм я чел.

— Мисля, че имам човек за главната роля, само че ще се занимаем с това по-късно. Ето за какво искам да поговорим сега. Десет хиляди за всичко. Нали?

— Да.

— Сигурен ли си, че искаш данъчният агент да получи цялата сума?

— Да, макар че съм без пукната пара.

— Защо?

— Доста отдавна си играят с мен на стражари и апаши. От години им повтарям, че веднага щом склуча сделка за сума по-голяма от няколкостотин долара, ще им я изпратя цялата.

— Това е глупаво, Йеп.

— Не, не е. Кой е в заседателната зала?

— Всички.

— Тед Хак?

— Тед почина преди три месеца от сърдечен удар. Ти не знаеше ли?

— Не. Той беше на четирийсет, нали?

— На трийсет и девет.

— Какво се случи?

— Кой знае? Много работеше, но съм виждал други да работят повече. И аз много работя. Бачкам от единайсетгодишен. А ти?

— Аз нямах осем, когато започнах да продавам вестници.

— Трябва да е било преди близо четирийсет години.

— Да.

— Но си добре със здравето.

— Да, здрав съм, но не знам колко. Прекарах много лоша нощ и в момента ме боли зъб, сигурен съм, че е развален — вероятно е развален от години.

— Зъбите са жива мъка. Моите до един са с мостове. И още нещо, Йеп. Дай ми шанс, а?

— Как?

— Не създавай много главоболия по отношение на подробности от всякакъв род — разпределяне на ролите, декори, музика и всичко останало.

— Трябва да разполагам с каквото е необходимо за пиесата.

— Разбира се, и аз ще ти помогна да го получиш, обаче недей да причиняваш пълен хаос. Може да не знаеш, но си много гръмогласен и дори когато говориш тихо и вежливо, всички смятат, че се караш. Те не те познават като мен. Искам само да говориш малко по-тихичко. Бъди търпелив. Не ме смятай за идиот. Разбери, аз съм ти приятел. И нека тук да цари мир и хармония.

— Това за гръмкия глас са врели-некипели. Говоря ясно, това е. Така трябва. Човек мънка под носа си, когато не разбира какво говори. Никога не разисквам отвлечени теми, така че винаги говоря ясно, особено когато става въпрос за сделки, работа или изкуство.

— Може би те чуват в заседателната зала.

— Какво от това? Ето ме. Изминах целия път от Сан Франциско до тук. Аз не шепна. Аз говоря. Какво като ме чуват?

— Мислят, че си ядосан. Знаеш, Йеп, годините минават, появяват се нови хора, с които се държиш студено, и се създава впечатлението, че с теб е свършено, защото вече не се разбираш с никого и не искаш

да положиш усилие да постигнеш разбирателство, но аз знам, че с теб не е свършено.

— Ау! Бях започнал да се безпокоя.

Пайпър избухна в смях.

— Мисля, че няма какво повече да те поучавам. Вероятно се безпокоя за себе си. Идеята е моя. Аз предложих да те върнем в играта. Другите казаха, че създаваш много главоболия и че искаш твърде много пари. Но аз не бях съгласен. Дори се заканих да напусна. Да, така е. Исках пиесата и ще ти кажа защо. Необходима е на „Светът в действие“, затова. Беше рискована стъпка, но знаех, че ще ми изпратиш нещо велико и ти така и направи. Хайде да влезем.

Заседанието продължи един час.

Той слушаше, макар и да не му беше лесно, тъй като разговорът бе глупав. В отчаянието си взе думата, ако не за друго, поне за да не умре от скука, и беше изслушан. Бяха четирима мъже, освен него и Пайпър, и две жени. Още двама мъже и една жена се отбиха за няколко минути и после си отидоха. Всички присъстващи на обсъждането бяха учили в добри университети в източните щати. Някои от тях бяха специализирали в английски и в други европейски колежи. Всички бяха любезни хора, сериозни, трудолюбиви, методични и скучни.

Все пак те управляват света, помисли си той, докато говореше. Това са членовете на световните правителства. Те основават големите благотворителни фондации, извършват големите реформи, създават големите училища, големите болници и приюти. Те вървят бавно и неотклонно, с помощта на секретарки и счетоводители, чиновници и администратори, и постигат нещата. Постигат ги едно след друго. Срещат се и разговарят и после всеки от тях върши още нещичко, с помощта на чиновници, машинописки и куриери. Те работят в хубави офиси в хубави сгради и вършат работата си според установените правила и норми. Те са наясно с формалностите и процедурите. Свършват се най-различни работи и се постига нещо, сключва се голяма сделка, но полза няма, няма никаква полза.

След заседанието той се върна пеша в хотела, качи се в стаята си и установи, че дребната възрастна ирландка почти си е свършила работата. Тя се разбърза, но той каза:

— Не бързайте, моля.

Седна край писалището. Жената спря да движи прахосмукачката по избелелия килим и излезе в коридора. Когато затвори вратата, тя рече съвсем тихо:

— Много ви благодаря.

Прегледа препратената от Сан Франциско поща. Сметки, писма от читатели, гимназисти, учители, един университет го канеше да говори на курс за творческо писане срещу двеста и петдесет долара. Изтегна се на леглото и затвори очи. Вече се унасяше, спомняйки си Зак и себе си в овощната градина на бащата на Зак, когато телефонът иззвъня.

Беше агентът, Лари Лангли.

— Надявам се, че не те събудих.

— Не.

— Какво ще кажеш за следващата сряда в десет часа в офиса на Замлок?

— Защо не днес?

— Сметнах, че може би искаш да си помислиш за пиесата. Нещо определено, с начало, среда и край. Ще му направиш добро впечатление.

— Защо?

— Тези бизнесмени искат да знаят точно за какво си дават парите.

— Защо да не разбере днес, вместо идната сряда?

— Просто си помислих...

— Ако предпочиташ аз да му се обадя, на драго сърце ще го сторя.

— О, не. Ако обичаш, не го прави. Нека всичко да се изясни чрез нашия офис. Налага ли се да бъде днес?

— Има ли някаква причина да не бъде днес?

— Просто реших, че може да ти е необходимо малко време да помислиш по предложението на Замлок — и бих казал, че през всичките години, откакто съм агент, не съм чул нито веднъж за пощедно предложение.

— Не знам какво ми предлага. Затова искам да се срещна с него.

— Повярвай ми, предложението е чудесно.

— Виж сега, вчера говорихме дълго по този въпрос. То може да означава нещо за теб, но не и за мен. Дойдох тук да се срещна с този

човек и да разбере какво ще предложи в рамките на договор. Хайде да се заемем с това.

— Не знам дали е в офиса си, но ще му се обадя. Може да е извън града.

— Ако е извън града, обади му се където и да е. Преди два месеца той поиска да пътувам със самолет до Ню Йорк. Възможно е той да се върне в Ню Йорк след един-два часа.

— Ще му се обадя и после пак ще се чуем с теб.

Той отново затвори очи, но този път не видя овощната градина с кайсии и праскови, а още по-ранно време и място. Тогава трябва да е бил осемгодишен. Мястото беше цяла ливада с макове, с туфи други диви цветя сред тях, сини, бели и червени. Бе ранна утрин. Най-малката от сестрите му, която тогава беше на тринайсет-четиринайсет, и две от най-добрите ѝ приятелки, едната бе асирийско момиче, другата — далечна братовчедка, бяха завели на разходка него и Джо, малкия брат на асирийското момиче. Планът на момчетата беше да берат макове и после да ги продават по пет цента китката. Момчетата трябваше да придружават момчетата, да им помагат в брането и да ги върнат невредими у дома. На момчетата внезапно им беше хрумнало, че маковете могат да се берат и продават.

Момчетата разговаряха, смееха се и пееха. Дори танцуваха. Имитираха вариететните танцьорки, които бяха гледали във филмите, и си вдигаха краката така, както го правеха танцьорките. Джо имитираше момчетата, имитиращи танцьорките, а Йеп се превиваше от смях сред маковете. Над света беше утро, слънцето блестеше, цветовете бяха ярки, мирисът на маковете — упойващ.

Къде са те сега?

Сестра му имаше четири задомени деца. Преди петнайсетина години някой му беше казал, че Джо е загинал при автомобилна катастрофа. Сестрата на Джо се беше омъжила в Сан Франциско за бояджия, но се развели и тя се върнала у дома с две невръстни момчета. Момчето, което беше далечна братовчедка, бе станало медицинска сестра в Чикаго. Тя му беше писала няколко пъти за двайсет години. Помниш ли ме? И, разбира се, той много добре си я спомняше, едно сериозно момиче със замислено лице, освен когато се усмихнеше.

Лангли пак се обади:

— Замлок каза ти да определиш кога и къде.
— Сега, в офиса.
— Обедно време е, Йеп.
— Е, и?
— Искаш да обядвате заедно?
— Не, но ако той иска да изяде един сандвич на бюрото си, нямам нищо против.
— Веднага ли?
— За десет минути ще стигна дотам.
— Тогава какво ще кажеш за дванайсет и половина? Така ще мога да уредя обедната среща и да събера мислите си.
— Добре. Дванайсет и половина.
— Йеп, може ли да кажа нещо?
— Разбира се.
— Не се преверявай на първите си впечатления.
— Какво имаш предвид?
— Замлок не е от хората, с които общуваш. Той не е писател.
— Аз не общувам с писатели. Нямам кой знае какви отношения и с читателите.
— Искам да кажа, че той е практичен бизнесмен.
— Не съм и помислял, че би забогатял, ако беше малоумен.
— Не ми беше никак симпатичен, когато се запознахме, но след като човек го поопознае, разбира, че не е чак толкова лош. Имам предвид да не си мислиш дявол знае какво само от пръв поглед. Опитвам се да кажа, че това е много голяма сделка и всичко зависи от теб.
— Дванайсет и половина.
— Ще се видим там.
Той се обади по телефона, за да се чуе с децата, но момичето беше на училище, а момчето бе отишло с Кити Делмонико на третия мач от бейзболния шампионат. Побъбри с госпожица Макдугъл. Тя рече:
— Искате ли да им напомням да ви се обаждат всеки ден, щом се върнат вкъщи?
— Не. Това би било твърде тягостно за тях, но определено бих се радвал да си говорим всеки път, когато им се прииска да ми се обаждат

и, разбира се, мисля да ги извеждам от време на време, когато са свободни и ако тази идея е добра.

— Разбира се, че е добра. Те ще очакват с нетърпение тези разходки.

Той оправи вратовръзката си и отиде на среща с милионера.

Излезе от хотела през вратата към Петдесет и шеста улица, вървеше бавно и мислеше за полето с маковете.

Не познаваше много добре Джо, никога не се сприятелиха. Бяха се срещнали почти случайно съгласно бизнес проекта на сестрите им — да берат макове и да ги продават на букети — но през онази паметна сутрин, в която той изобщо не бе предполагал, че ще падне толкова смях, Джо бе станал част от неговия живот, едно мургаво момченце на десет-единайсет години, още един нов американец, но все още говорещ на почти забравен език, момче със смешен американски изговор, имитиращо как сестра му ритва с голите си крака във въздуха над маковете, сякаш с това тя се сбогуваше с един свят и приветстваше друг, света на предприемчивостта и успехите — да береш макове, да ги продаваш, да планираш практични начинания, дори с цветя, да изкарваш пари, да забогатяваш, да бъдеш красив и да танцуваш.

— Виж ги — бе казал Джо. — Виж ги.

И тогава той зарита, както бяха правили момчетата, а те спряха да погледат и се разсмяха.

— Те ще стават филмови актриси — бе рекъл Джо. — Ще бъдат танцьорки във филмите, в които пият вино от обувки — само дето нямат обувки.

Сестрата на Джо бе отвърнала със смях:

— Имаме обувки, Джо, нямай грижа за обувките.

— Имате дълги крака — бе казал Джо и се бе засмял гръмогласно.

Джо беше в по-горния клас и двамата никога не бяха играли заедно в училище, както правят всички приятели от един и същи клас — едното момче в единия край на стаята, другото — в другия, самият той и Зак и целодневната забава помежду им, забелязана или не от учителя, който се чудеше как да се отнася с момчетата от другия край на света, тъй като всички бяха подигравчици. Те се подиграваха дори един на друг. Той се присмиваше на пеенето на Зак, а Зак — на неговото писане.

Зак винаги малко важничеше. Неговият гърлен кикот винаги бе изглеждал малко като фалцет, сякаш той искаше да звучи като Карузо. Complimentите му, казани на хора, които му бяха напълно непознати, винаги изглеждаха неискрени и все имаше нещо, което той не споделяше, някакъв голям план, за който само той знаеше, ала и този

голям план винаги бе изглеждал безполезен. Той правеше екстравагантни комплименти на хората, за да бъде харесан или запомнен — само с идеята, че те можеха да му бъдат от полза някой ден.

На закуската Зак беше казал:

— Ти нямаш представа какви чудеса и съкровища ще донесем на човечеството чрез урана — чрез енергията и мощта на деленето на атома.

— Да, нямам, обаче съм сигурен, че някой ще спечели много пари.

— Милиарди.

— Парите са гадно нещо.

— Но и ти тича подир тях.

— Да, и в същото време подир още шест-седем неща.

— Игра и печели.

— Понякога.

— Помня как веднъж в Сан Франциско и двамата бяхме останали без пукнатата пара. И ти се включи в игра на карти на пари и след един час потене спечели един долар, заложи го на конни надбягвания и твоят кон спечели. Искаш ли да ти кажа името на коня? Пантера Рок. Може би си го забравил. Аз никога няма да го забравя. Получи десет долара срещу един. Имахме пари в джобовете си за цял месец — от хазарт. Ти просто не можеше да загубиш. Живяхме като лордове през онзи месец — бяхме осемнайсетгодишни. Спомняш ли си?

— Спомням си.

Стигна до сградата на Пето Авеню в дванайсет и трийсет и пет. Тя беше неприветлива, с разхлопан асансьор, чийто оператор непрекъснато говореше на висок глас с някой на горния етаж. Качвайки се, той изведнъж си спомни историята, която Зак му беше разказал през богатия месец в Сан Франциско. Бащата на Зак получил писмо от единия от тримата си братя, шивач в Лонг Бийч, който изпаднал в безизходица.

„Скъпи братко, Качик — пишел шивачът на арменски. — Това писмо не е за теб. То е за брат ни Агоп, но по погрешка го поставям в този плик. Отчаяно се нуждая от пари. Жена ми и шестте ни деца имат нужда от храна и дрехи. Не знам как да се обърна за помощ. Много ме

е срам да ви искам пари. Затова искам от брат ни Агоп, въпреки че по погрешка слагам писмото в този плик. Твой верен брат Антраник.“

Замлок заемаше целия най-горен етаж на мрачната сграда. Той се състоеше от коридор, до който явно можеше да се стигне само с асансьора. Изглежда, имаше две-три малки стаички в единия край, а към Пето Авеню имаше чакалня, стая за секретарката на Замлок и най-подир бе офисът на Замлок, който бе доста обширен.

Лари Лангли и по-големият му брат, Уолтър или Уолт, както той предпочиташе да го наричат, го чакаха пред отворената врата. Поздравиха го с прекомерна сърдечност, несъмнено, за да внушат на Замлок, че литературните агенти разбират писателите и знаят как да се погаждат с тях. После Лангли по доста формален начин го представи на Замлок, среден на ръст мъж на около трийсет и пет години, сериозен, малко прегърбен, с едра глава и груби черти на лицето, муден и с бавна реч, но с твърде бърз ум.

— Надявам се, че пътуването ви до Ню Йорк е било приятно — каза Замлок. — Да кажа ли на госпожица Аронсън да поръча за вас сандвич и кафе или нещо друго?

— Не, благодаря.

— Предполагам, че са ви хрумнали множество добри идеи?

— Няколко.

— Лари и Уолт ми казаха, че сте въодушевен от моята идея за поставянето на пиеса.

— Опитвам се да повярвам във всичко, което се надявам да напиша.

— Мисля, че човек е щастлив, когато се радва на труда си. Моята работа със сигурност ме радва.

В този момент Лари Лангли реши да се включи в разговора.

— И аз мога да ви уверя, господа, че върша с радост своята, особено когато тя ми позволява да присъствам на първата среща на два блестящи интелекта.

— И с мен е така — побърза да каже Уолт.

— Моят е съвсем практичен... делови ум — рече Замлок.

— Ще ми се да можех да кажа същото за моя — вметна Йеп, — но се боя, че един писател с практичен ум няма да се интересува от писане. Писането като професия се базира на готовността да играеш комар при изключително неблагоприятни условия. Аз обаче нямам

нищо против. Това е цената, която с охота плащам за свободата си — свободата да пиша само каквото искам или каквото трябва да пиша.

— Вие несъмнено сте разбрали, че е желателно от време на време да напишете нещо просто защото би ви избавило от задължение или би ви направило богат — каза Замлок.

— Може да съм разбрал, че е желателно, но никога не съм го считал за възможно.

— Не мога да повярвам, че след толкова години нямате опита и уменията да пишете по даден начин с определена цел.

— Не, боя се, че все още нямам този опит и тези умения.

— Не ви вярвам.

— Това е истината.

— Ами „Страниците“? Без съмнение сте написали това с определена цел.

— Всъщност не, започнах да пиша тази пиеса, като смятах, че тя ще бъде лека комедия — за шепа хора в чакалнята на малка гара в малко градче, които не отиват никъде. Просто си седят на пейките. Но нещата взеха друг обрат, това е.

— Бих искал да напишете пиеса за мен — рече Замлок.

— Тук съм, за да разбера дали мога да направя това.

— Искам голяма пиеса. Важна пиеса. Интересна, вълнуваща пиеса. Пиеса, която да се хареса на широката публика — не само на интелектуалците. Пиеса, от която ще се спечелят пари.

— Струва ми се, че такава пиеса може да бъде написана.

— Мисля, че вие сте този, който може да я напише.

— Мога да се опитам, но не се знае. Във всеки случай искам да видя договора, който естествено ще сключим.

— Договорът ли? — Замлок се обърна към братята.

— Да, господин Замлок — каза по-младият. — Йеп иска да се запознае с условията на договора, преди да започне да пише пиесата.

— Колко време ще ви отнеме написването на пиесата? — попита Замлок.

— Може да ми трябва малко повече време да започна, но веднъж започна ли, няма да продължи дълго.

— Шест месеца след като започнете?

— Не, не толкова много. Шест дни, най-вероятно.

— За колко време написахте „Страниците“?

— За шест дни. Всъщност започна ли, аз се опитвам да завърша всяка нова пиеса за шест дни.

— Чувал съм за бърза работа, но не и за чак толкова бърза.

— Има писатели, които пишат дори по-бързо. Въпреки това писането няма почти нищо общо със скоростта или времето. То е най-вече въпрос на концентрация. Ако някой драматург пише пиеса за една година, а друг за една седмица, и двамата са били съсредоточени еднакво дълго — достатъчно за написването на нова пиеса. Аз бързо се отегчавам, затова не мога да държа недовършена пиеса, която да ме тормози дълго време.

— Снощи пак прочетох „Странниците“ — поде Замлок. — Знаете ли какъв ѝ е проблемът на тази пиеса?

— Да, мисля, че знам.

— Тя е за хора, за които внезапно разбираш, че са мъртви. Това е болезнено. Не знам как да се изразя. Щастието е по-хубаво от тъгата.

— Не знам много и за двете. Вероятно дори не мога да ги различавам. Аз например смятам, че всички хора в „Странниците“ са щастливи.

— Такива са — съгласи се Замлок. — Само че са бедни, дрипави, нямат какво да правят, къде да отидат, за какво да мислят. Това е болезнено. Искам първата пиеса, която продуцирам, да не бъде болезнена.

— Всичко може да е болезнено за някого.

— Аз вярвам в щастието.

— Разбира се.

— Щастието е хубаво нещо.

— Да, така е.

— Според вас колко време ще мине до момента, когато ще сте готов да започнете да пишете моята пиеса?

— Ако условията на договора ме устройват, мога да започна веднага.

Замлок пак се обърна към братята, сякаш това наблягане на договора беше нещо, което той не бе очаквал. Разговорът продължи доста пространно на тема творчество и само между другото на тема бизнес. Госпожица Аронсън донесе сандвичи и кафе. Тя бе една подобаващо сериозна млада жена. Замлок и агентите започнаха да се хранят.

Срещата непонятно защо продължи близо три часа и нищо не беше свършено. Замлок искаше да говори за ненаписаната пиеса, но не и за ненаписания договор.

Към края на срещата Замлок каза:

— Поканил съм неколцина приятели на вечеря утре в „Чембърд“. Бих искал да дойдете и вие. Мисля, че ще ги харесате, а двамата можем да поговорим още за пиесата.

— Не съм сигурен, че мога да дойда. Бях разделен с децата си три месеца и съм решил да прекарам утрешната вечер с тях.

— О, ние няма да седнем да вечеряме преди часа им за лягане, сигурен съм. На колко години са децата ви?

— Момчето наскоро навърши дванайсет, момичето ще стане на десет след няколко месеца.

— Докъм осем и половина ще изпием по няколко коктейла и няма да започнем да вечеряме, докато не дойдете.

— По-добре не разчитайте на това. В събота на децата се позволява да останат будни до късно — понякога до единайсет часа, понякога до по-късно.

— Елате на вечерята, Йеп — рече Замлок. — Убеден съм, че ще ви е приятно да се запознаете с моите приятели.

На улицата по-големият брат каза:

— Добре направихте, че не приехте поканата. Единият от нас трябва да присъства на всички разговори, които водите със Замлок, а той не покани никой от двама ни. Благодаря, че му отказахте.

— Не обичам да водя делови разговори, докато си хапвам и пийвам.

— Сигурен съм, че му направихте добро впечатление — каза по-малкият брат.

— И той ми направи доста добро впечатление.

— Какво мислите за него?

— Разбирам, че иска да продуцира поставянето на пиеса и да спечели пари. Ще ми се да видя договора и мисля, че трябва да го запознаете колкото се може по-скоро с условията, които очаквам.

— Трябва да поработим с него — рече по-големият брат. — Няма да е лесно. Трябва да измислим начин да му изложим фактите, без да го шокираме прекалено.

— Защо. Шокирайте го. Няма проблеми.

— Ще намерим начин.

Братята се качиха на едно такси, а той тръгна обратно към хотела. Приятно беше да се излежаваш там на леглото денем.

Той взе ключа си и шепа телефонни съобщения и се качи в стаята. Вдигна щорите, погледа още веднъж линията на хоризонта, следобедното слънце между сградите, а после прегледа внимателно съобщенията. Сам Золотов от „Ню Йорк Таймс“, дъщеря му, Зак, офисът на Хенри Хайам. Отново дъщеря му. Отиде на телефона да ѝ се обади.

— Татко, толкова се радвам, че се обади. Утре е събота и Ван ще ходи на бейзболен мач с Кити Делмонико, а пък аз никъде няма да отида.

— О, ще отидеш, защото аз ще те заведа.

— Къде?

— Къде ти се ходи?

— Къде можем да отидем?

— Ами почти навсякъде.

— Къде все пак?

— Можем да отидем да обядваме и после да прекараме приятен следобед. Можем да прескочим до зоологическата градина в Сентръл Парк. Или да посетим Музея на модерното изкуство и да разгледаме картините, а после да гледаме филм. Ще изберем някой много стар — филм, който вероятно съм гледал, когато съм бил на твоята възраст. Искаш ли аз да реша къде да отидем?

— Да, ти реши, татко.

— Ще прегледам „Ню Йоркър“ и ще видя какво дават на различните места. Ще ти се обадя утре сутринта.

— Не, тази вечер.

— Добре, тази вечер. Ще намеря нещо наистина хубаво.

— Благодаря ти, татко.

— Няма защо, Роуз Мускат.

— О, какво име! Как само ме нарече, татко! Роуз... уф! Мускат...

уф!

— Да, тези имена са тежки, нали?

— Ами Мускат... няма как да се избавим от това. Обаче Роуз! Роуз не подхожда на Мускат.

— Кое подхожда?

— Не знам, но нещо друго.

— Помисли си за име, което наистина харесваш, и така ще ти викаме.

— Възможно ли е?

— Няма нищо по-лесно.

— Тогава ще си помисля. И ти си помисли. Ти по-добре от мен се оправяш с имената.

— Ще се постарая, но не съм кой знае какъв специалист по имената.

— Първо, защо си ме кръстил Роуз?

— Това е любимото име на фамилията.

— Така ли?

— Да. Така се казваше майката на моя баща.

— Ами Ван?

— Така се казваше бащата на моята майка.

— Така ли се дават имената?

— Този е един от начините.

— Какви са другите?

— О, има много други начини. Преди четири-пет години Бюрото по преброяване на населението изготви доклад по въпроса за имената. Имало едно семейство някъде в Алабама, бащата — фермер, майката — домакиня, и шест или седем момчета и момичета. Горедолу на всеки десет години Бюрото преброява населението — поименно. Около сто седемдесет и пет милиона души, един по един, записва се поне малкото име и фамилията на всекиго поотделно, но на повечето се вписва и презимето. Някои от тях имат две, три или четири презимена. Това семейство в Алабама обаче било различно. Когато служителят от Бюрото посетил семейството, бащата бил навън, работел във фермата. Майката седяла на люлеещ се стол с най-малкото си дете в скута. Друго дете пълзяло по пода. Трето играело на двора. Четвърто се било покачило на едно дърво. Пето било с баща си. А най-голямото момче било във военноморския флот. Служителят поискал от майката да каже имената на децата си. Тя рекла: „Това тук е детето в скута. Онова там е детето на пода. Онова, което е навън, е детето на двора. Онова, което обича да се катери по дърветата, е детето на дървото. Момчето, което върви след баща си където и да отиде той, е детето на татко. А онова, което е във флота, е детето във флота.“

— Това не е истина, нали, татко?

— Прочетох го в едно списание.

— Не са ли дали на децата си истински имена?

— Като че ли не, но всички се държали така, сякаш имат имена.

— Роуз Мускат. Това не звучи много добре, но ми се струва, че е по-добре от „телефонното дете.“

— Все пак и „телефонното дете“ е доста хубаво име. Защо смяташ, че би могло да бъде твое?

— Обичам да говоря по телефона.

— Шегуваш се, нали?

— Ами ако си сам и си се уморил да говориш с куклите си или с превзетата, стара и опака госпожица Макдугъл... ха, ха, ха... тя подслушва, татко, аз го направих нарочно!... тогава е забавно да се говори по телефона.

— С кого говориш?

— С приятели.

— Деца?

— О, татко! Разбира се, че деца. Освен когато се обаждам на теб.

— „Телефонно дете“ общо взето ми харесва. Други идеи?

— „Бонбоненото дете“, защото обичам бонбони. „Грозното дете“, защото изглеждам ужасно.

— Откога?

— Винаги. Уфф!

— Ти си красива.

— О, не, татко, ти не знаеш какво значи красива.

— Какво значи?

— Великолепна... като мама.

— Добре, но великолепна си е великолепна, а красива си е красива. Това са две различни неща. Ти си красива.

— Грозна съм.

— Защо?

— Защото е така.

— Роузи, ти си красива.

— Наистина ли мислиш така, татко?

— Да. Защото *си* красива.

— Красива ли съм, татко... наистина ли? Аз не смятам така.

— Красива си, не мисли повече за това.

— Как мога да престана да мисля? Къщата е пълна с огледала. Непрекъснато виждам себе си.

— Добре, тогава ще ти викаме „Оглеждащото се дете“.

— Не, татко, „Виждащото се дете“. Така е по-забавно.

— Добре.

— Да не забравиш да намериш нещо хубаво, на което да ме заведеш утре, и да ми се обадиш тази вечер, за да ми кажеш къде ще ходим. Така ще мога да си направя план.

— Добре, Роузи.

Той се обади на Сам Золотов, който попита:

— Йеп, какво подготвяш за поставяне на Бродуей?

— Нищо, Сам. Как разбра, че съм в „Грейт Нодън“?

— Лора ми каза... в „Сарди“. Каза, че си пристигнал в Ню Йорк да се срещнеш с някакъв продуцент и пишеш пиеса. Можеш ли да ми разкриеш нещо повече? Отдавна не си се появявал на театралната страница. Каква е тази работа?

— Дойдох в Ню Йорк да се срещна с един продуцент.

— Как се казва?

— Ще ти съобщя, когато той и аз се договорим. Засега няма нищо за разправяне.

— Йеп, не искам да звуча като теб, но кои са ти любимците в бейзболния шампионат?

— „Доджърс“.

— Защо точно те?

— Те са най-добрите.

— Изгубиха първите два мача.

— Случва се.

— Никой отбор, който е изгубил първите два мача, не е печелил шампионата.

— Не знам какво показва статистиката. Нещо за днешния мач?

— Последното, което чух, е, че „Доджърс“ водят, но така беше и при първите два мача.

— Ако победят в днешния мач, може да имат четири последователни победи.

— Ако — каза Сам.

— Да, винаги е така. Как иначе?

Той се изтегна на леглото и затвори очи. Маковото поле отново изплува почти така, сякаш очите му очакваха да бъдат затворени, за да могат да го разгледат още веднъж. Силният упойващ мирис на макове достигна до ноздрите му и той бе напълно сигурен, че действително чува момичетата да разговарят и да се смеят — ала не някога, а сега.

Съвсем безпричинно или по причина, която никой не можеше да се надява да разбере, той си спомни за едно писмо от стария си приятел Арти Пъч, мудното, потънало в мисли момче от Фресно.

„Драги, Стар Нос, питам се дали мога да изразя с думи удивлението си, че тъкмо на теб са ти публикували книга.

Ето, аз съм на двацет и пет години и все още съм един ниско платен, с много шефове и много страхове чиновник в «P.G. & E.», вместо да съм администратор. Винаги бях по-добър от теб по граматика и правопис. Знаем, че високата почит, която изпитваш към истината, няма да ти позволи да отречеш. Нямам предвид, че не съм развълнуван от твоя успех и че не съм горд, че бях един от най-добрите ти приятели през няколкото години в «Емерсон» и след това половин семестър в техническия институт, където и двамата изучихме машинописа. Развълнуван съм. Йеп, стари вагабонтино, ако ти можеш да пишеш, значи и аз мога. Ще прочетеш ли приложените три примера от моето писмовно изкуство?“

Трите примера бяха делови писма до трима различни администратори на три различни фирми, от трима различни администратори на три различни фирми — всички бяха със съответни имена и адреси.

През годините, скоро след излизането на всяка нова книга, той получаваше писмо от Арти и още примери от неговото изкуство. Някои от писмата бяха толкова дълги, че представляваха нещо като кратки разкази. Веднъж той даде част от тях на един редактор, но редакторът не мислеше, че са забавни.

След войната си спомни, че от години не е получавал вест от Арти. Писа му и след около шест месеца получи отговор:

„Драги Стар Нос, моля да се опиташ да забравиш, че съм такъв окаяно немарлив кореспондент, но право да си кажа, аз вече не пиша. Човече, разбираш ли, сега съм на трийсет и девет години? Имам дъщеря на седемнайсет, друга на петнайсет, син на единайсет и още един на девет. Имам жена хубавица, която все още си мисли, че съм страхотен, макар че продължавам да съм чиновник в газовата компания. Отново бих започнал да пиша делови писма, ако можех да измисля нещо за казване, но не мога. В по-добрите си години пишех до всякакви администратори на най-различни американски компании — и от всякакви администратори. Но само си помисли, аз не изпратих нито едно от тези писма... защото не бях в съответната компания, а във от нея. Знам, че можех да бъда вицепрезидент на почти всяка голяма компания в Америка. Като се върнеш в стария роден град, нали ще дойдеш да се видим?“

Когато посети Фресно, обади се по телефона и съпругата на Арти каза, че той е получил психическо разстройство. От „P.G. & E.“ поискали от него да си вземе отпуска за половин година, през която да получава половин заплата. Казаха, че ще запазят работното му място, ако реши да се върне.

— Аз, разбира се, искам да ви поканя на вечеря — рече съпругата на Арти, — обаче никак не ми се ще да видите Арти в това състояние. Той ужасно се състари, съвсем внезапно.

Телефонът в хотела иззвъня и Лари Лангли, като говореше по-високо от обикновено, каза:

— Йеп, той постоянно ми звъни, откак се върнах в офиса. Той ми се обади. Не аз на него. Ядосан е... много ядосан. Поиска да разбере защо все така желаш да видиш договора, и малко по малко аз го запознах с условията, които очакваш. Искат пак да отидем в офиса му

утре преди обед в десет часа. Аз се съгласих. Надявам се, че ще дойдеш.

— Ще дойда. Разговорът ни ще бъде изцяло делови, нали?

— Да. Той поиска да знае дали смятам, че утре вечер ще вечеряш заедно с него и приятелите му в „Чембърд“, и аз отвърнах, че не зная. Спомена, че едно от момичетата било много красиво и че може да искаш да се запознаеш с нея.

— Не мога да отида. Ще излизам с дъщеря си. Ще бъда на срещата в десет — мога да отделя един час, това е. После ще си ходя. Той трябва да е готов с договора.

Затвори телефона и си спомни за случайната си среща с Арти Пъч в Сан Франциско около година след разговора със съпругата му.

— Най-накрая напуснахме стария роден град — каза Арти. — Децата настояваха. В град като Фриско има повече възможности за младежите — училища, работа, хора. В момента не съм в „P.G. & E.“. На подобна работа съм.

Вдигна слушалката на вътрешния телефон и Бърт се обади.

— Бърт, би ли купил от вестникарската будка следобедните издания, „Ню Йоркър“, „Тайм“, „Лайф“, „Сатърди Ивнинг Поуст“ и да ми ги донесеш?

Стана и се протегна, стопли вода на газовата печка и когато Бърт се показа на вратата, той си сръбваше горещо кафе.

Прегледа внимателно „Ню Йоркър“, за да види кое би било най-забавно на Роузи, ала нищо не изглеждаше особено обещаващо.

В момента върви единствено бейзболният шампионат, помисли си той, няма друго. Просто ще трябва да я заведе там. След мача ще заведе двамата с Ван на ресторант и после в „Палас“.

Телефонира на Ленард Лайънс и каза:

— Искам утре да заведе малката си дъщеря на „Ебетс Фийлд“. На кого трябва да се обадя за билети?

— Гледайте мача по телевизията — рече Ленард. — Всички билети са разпродадени. Ще трябва да платиш най-малко петдесет долара за два билета.

— Ще платя петдесет.

— Това е глупаво.

— Дори и така да е.

Ленард му даде името и номера на един от най-големите билетни агенти в града. Цената беше шейсет долара за два билета, но бяха за най-хубавите места — в трета база, по думите на агента.

— Ще ги взема — рече и тогава агентът каза:

— Ще ви се обадя пак след няколко минути.

— Не разполагате ли с билетите?

— Мисля, че мога да ги доставя, но не съм сигурен.

— След колко време ще знаете?

— След пет минути.

Агентът се обади пак и каза:

— Човекът иска сто долара за двата билета... но са за най-хубавите места.

— Кой е човекът?

— Един мой приятел. Просто билетите са свършили. Той се е разболял. Не може да отиде.

— Ако кажа, че ги вземам, ще ги получа ли или трябва пак да му се обадите?

— Получавате ги.

— В такъв случай аз ще ви се обадя след пет минути. Трябва да съм сигурен, че дъщеря ми иска да отиде.

Обади се на Роузи и по гласа ѝ веднага разбра, че тази идея не я вълнува, макар тя да се опита да прикрие това.

— Освен, разбира се, ако ти и аз можем да измислим нещо, което вероятно ще бъде по-забавно.

— Ще бъде забавно, татко. Просто ще отидем, ще си купим билети и ще гледаме мача.

— Ами ако не можем да намерим билети?

— Какво от това? Ще видим Бруклин. Ще се поразходим заедно и ще разгледаме забележителностите. Ще поседнем в някой ресторант и ако там има телевизор, ще гледаме мача по телевизията.

— Ще видим. Недей да обядваш. Ще те взема на обед и ще отидем някъде.

— Ще бъда с много хубава лятна рокля.

— Привечер ще вземем Ван и ще отидем някъде другаде.

— Къде?

— Ще вечеряме някъде, после да отидем в „Палас“, а? Това е единственото място в Ню Йорк, където все още можем да гледаме

вариететна програма.

Той обясни какво е вариететна програма, след това се обади на билетния агент и каза, че не иска билетите.

— Утрешният мач ще бъде страхотен — рече агентът. — „Доджърс“ тъкмо спечелиха първата си победа, осем на пет. Утре смятат да спечелят втората и така всеки отбор ще има по две победи.

— Бих искал да го гледам, но дъщеря ми има други идеи.

Знаеше, че ще се забавляват, където и да отидат.

Обади се на Хенри Хайам и попита:

— Какво става?

— Блум от „Фокс“ се обади преди малко — отвърна Хенри. — Искаше да знае дали аз съм агентът на „Странниците“. Накарах Марги да направи справка и се оказа, че не съм. Казах му го и той поиска да разбере дали поддържа връзка. Отвърнах, че да... ако си наблизо. Каза, че те издирвал в Сан Франциско, обаче от „Уестърн Юниън“ отговорили, че си поискал да препращат в Ню Йорк телеграмите, които получаваш. Каза, че иска да купи „Странниците“. Очаква аз да говоря с теб и да му се обадя. Е?

— Не продавам свои неща. Преотстъпвам ги — за седем години.

— Във „Фокс“ няма да се съгласят.

— Няма сделка.

— Ще му се обадя да му кажа. Как си иначе?

— Тъжен.

— Защо така?

— Непрекъснато си припомням миналото.

— И какво?

— Сякаш дори не съм бил аз.

— Ти си бил, спокойно. Какво е положението с финансите?

— Лошо.

— Правото за данъчен заповор е в сила, както знаеш. Дължат ти се около осемстотин долара хонорари, но, разбира се, аз трябва да ги изпратя на данъчния агент.

— Добре.

— Мога да ти дам малко назаем, а?

— Не. Имам чек за хиляда долара в портфейла си и ще го осребря, ако се наложи. Някога чувал ли си за Адолф Замлок? Искан да продуцира пиеси. Искан да напише една за него. Изпрати ми хиляда долара да дойда в Ню Йорк, за да се срещнем. Запознахме се днес следобед. Познаваш ли го?

— Чувал съм за него. Влага пари в пиеси, така ли?

— Така чувам.

— Ако искаш да вземеш назаем малко пари, обади ми се.

— Добре.

Обади се на Зак, който попита:

— Какви са плановете ти за днес?

Каза на арменски нещо неясно за плановете си и отсреща се чу плътният фалцетен кикот на Зак.

— Искаш ли да се поразходим? — попита Зак.

— Разбира се. Къде ти се ходи?

— Където и да е. Знаеш, че обичам разходките. Подобряват настроението ми, но напоследък се скитам из пустошта на Юта. А разхождането из Ню Йорк наистина си го бива. Хайде да направим един излет.

— Остани там още няколко минути и ще ти се обадя.

Дълго се протяга в леглото.

Припомни си времето, когато двамата със Зак бяха във фирмата на Фоли и гледаха как Шаг Шамшоян кове сандъци, работейки като машина: гвоздей, дан; гвоздей, дан; гвоздей, дан; гвоздей, дан. Сандъкът се изправя, поставя се странична дъска и отново гвоздей, дан; гвоздей, дан; гвоздей, дан, гвоздей, дан. Обръща се от другата страна, същото се повтаря и ето че е готов още един сандък.

Шаг получаваше по цент за сандък и печелеше десет долара на ден, когато три долара дневно бяха добри пари. Той носеше бели кецове, панталон и нищо друго. Имаше голяма татуировка отвътре на дясната си ръка — глава на тъмнокоса жена, а отдолу дума, написана с арменски печатни букви. Някой беше казал, че това е думата *Муг* — „майка“ — която на арменски означава също и „нация.“ Те стояха и гледаха, изпълнени с възхита към този голям човек. Шаг беше един от най-яките улични борци във Фресно, човек, чиито най-добри приятели бяха градските бандити, но когато работеше, той пееше жални и патриотични арменски песни. От време на време посочваше към една от купчините вързани с тел дъски за един сандък и Йеп или Зак скачаха към тях, вдигаха ги и ги стоварваха върху тезгяха на Шаг. Той скъсваше телта с остро на чука, нареждаше на куп дървения материал там, където можеше да го достигне с най-леко пресягане и веднага продължаваше работата си — сандъци за по един цент. Очакваха да сбърка, да направи погрешно движение, но това не се случваше много често, а когато се случеше, поправянето никога не отнемаше повече от няколко секунди. Той беше най-големият майстор на сандъци в цялата долина Сан Хоакин. Наблюдавайки Шаг, те учеха. Йеп учеше как се пише, а Зак — как се правят сандъци. Когато бе във форма, Зак се справяше почти толкова добре, колкото Шаг.

Тези слаби модерни танцьори — помисли си той — би трябвало да видят как Шаг правеше сандъци преди четирийсет години. Трябваше да го видят и преди трийсет години. Няма да е зле в Музея на модерното изкуство да се изложи работният тезгях на Шаг, със стойката за гвоздеите, чука и струпания на купчина дървен материал. Ако искат да наблюдават истинско произведение на изкуството, хората трябва да видят този тезгях. Шаг го бе направил сам. Той не бе учил дизайн в никой университет. Научил бе необходимото там, на място, и ако имаше начин да се изкарват десет долара на ден с достоен труд вместо три с шеф, който по цял ден ти виси на главата, Шаг щеше да разбере как се печелят пари по този достоен начин.

Телефонът иззвъня и Хенри Хайам каза:

— Блум ще ти плати самолетните билетите до Холивуд и обратно, ако отидеш да поговорите.

— Той не се интересува от „Страниците“, Хенри. Не знае какво да прави с пиесата. Просто се опитва да се прави на важна клечка, това е.

— Реших да те уведомя.

— Благодаря. Когато му връщаш обаждане, не го плащаш ти, нали?

— Не, по дяволите.

— Това е добре.

— Мисля, че той наистина иска да купи пиесата.

— Тя не е за продан. Ще я преотстъпя или на него, или на никого. Продадох едно от добрите си неща поради неопитност, друго от глад и стига толкова. Никой почтен писател няма право да продава своите произведения.

— Той иска да знае дали може да ти се обади по телефона. Казах му, че според мен не трябва да се обажда.

— Благодаря. Оставям това на теб. Ако той или някой друг поиска да придобие правата над пиесата за седем години, цената е сто хиляди долара — десет хиляди на година за десет години, така аз няма да бъда съсипан от данъчните.

— Казах му, че няма да я продадеш, че тъкмо си пристигнал в града и че съм доста сигурен, че не мислиш за връщане. Казах, че ако не му се обадя до половин час, значи не проявяваш интерес.

— Благодаря.

— Как са прекрасните стари спомени сега?

— Чудесно. Имаше някога един човек на име Шаг Шамшоян, който майстореше сандъци така, както Нижински танцуваше. Когато ти позвъни, аз тъкмо си спомнях как той правеше това. Имаше татуировка *Муз* на ръката си.

— Какво?

— *Муз*. Майка. Армения.

— Аха.

Той стана и отиде до прозореца. Слънцето все още беше между сградите, но сега бе по-ниско и бе готово да си отиде.

Обади се на Зак и каза:

— Отскочи до тук. Ще се срещнем във фойето. Ще се разходим до Бауъри, после до Китайския квартал и ще хапнем там.

Смени обувките си с такива, с които можеше да върви дълго, изми лицето си и слезе във фойето.

Когато излизаше от асансьора, Бърт се втурна към него.

— Карлос беше тук с жена си и децата. Току-що си тръгнаха. Жалко, че не се видяхте.

— Как изглеждаха?

— Страхотно. Пиха чай с Валенсия. Карлос и Валенсия са по-близки и от братя.

Отиде до вестникарската будка за пакетче ментови дъвки за разходката.

Дъвчеше дъвка, когато Зак нахлу с трясък в дългото фоайе от Петдесет и седма улица, ухилен до уши. Размахваше дясната си ръка, като че ли в такт, по музикална тема или забавна идея.

— Това е животът, Стар нос. — Той си купи пет пакетчета дъвки.

— Богаташ. Преуспял човек. Печалбарче. Дете на световния прогрес. Уран. Пет пакетчета дъвки.

— Дъвча ги по пет наведнъж — рече Зак. — Помниш ли когато дъвчехме по половин дъвка?

— О, тогава бяхме бедни, нали? Но виж ни сега. Дъвчем по колкото си искаме.

Акърс, вестникопродавецът, четеше и се усмихваше. Една златокоса блондинка със сладко кученце на каишка се приближи към будката.

— „Скандал“, ако обичате. — Тя сведе поглед към немирното кученце. То я погледна в очите, цялото потрепери и радостно изскимтя два пъти. Акърс ѝ подаде един брой „Скандал“ и същевременно взе от стойката половин дузина други списания от същия род.

— Тези са чисто нови — каза той. — „Сензация“, „Позор“, „Грях“, „Далавера“, „Лудории“.

— Вземам ги всичките — рече младата жена, после бегло погледна кучето и каза: „Арп, Арп.“ Кучето обърна внимание на думите ѝ, но не отговори.

— „Тайм“? „Лайф“? Нещо подобно?

— Не тази седмица. Следващата може би. Когато ще пишат за мене.

Зак заклати глава при мисълта за тази съблазън, пъкна още една дъвка в устата си и задъвка. Младата жена плати списанията и тръгна по дългия коридор към Петдесет и шеста, а пък Акърс, Зак, Йеп, Бърт, още един пиколо и Валенсия я загледаха.

— Откъде ли е дошла? — рече Зак.

— От Холивуд — обади се Акърс. — Преди време била звезда. Посещава козметичния салон поне три пъти седмично, понякога четири. Той е отворен денонощно. Тя участва в нова пиеса.

— В коя?

— „Коя е Роксана Лаполо“? Тоест така се казва пиесата.

— И коя е? — попита Зак.

— Самата тя.

— Каква походка! — рече Зак.

Младата жена спря насред фоайето да поприказва с кучето. Всички се заслушаха и чуха как то пак изскимтя радостно. Тя можеше с лекота да го накара да изскимти. Отново тръгна, движейки с подобаващо великолепие задника си.

— Тя е една от най-добрите ми клиентки — рече Акърс. — Отбива се тук за нещо винаги когато излезе от козметичния салон. Обича да приказва.

— На кучето ли?

— И на мен.

— Как се казва?

— Чакай малко. Нещо като Мерилин Монро беше, само че по-различно.

— Да не би да е Лин Муни? — попита Йеп.

— Да, точно така.

— Това Лин Муни ли беше?

— Разбира се — каза Акърс. — Дали са й ролята, защото мерките й били сто и пет на петдесет и пет на деветдесет и пет — нещо такова. Самата тя го твърди.

Тръгнаха към Петдесет и седма, завиха надясно към Пето Авеню, отново надясно и продължиха нататък.

— Док Леви се намира наблизо — каза Йеп. — Ще му се обадя по телефона да го питам дали може да направи рентгенова снимка на зъба, който продължава да ме тормози.

Влязоха в една дрогерия и той телефонира, а Зак се загледа в изложените стоки.

— Там е. Ще се забавя само няколко минути, а после ще продължим разходката.

Излязоха от дрогерията и пак закрачиха.

— Какво не е наред със зъба?

— Мъртъв е.

— Не можеш да се разхождаш с мъртъв зъб в устата си.

— Струва ми се, че е мъртъв. Не съм сигурен. Док ще ми каже.

— Ами ако е мъртъв?

— Ще му кажа да го извади. Твоите зъби наред ли са, Зак?

— Всички са в наличност. Ето още нещо, с което майка ми се гордееше. Мускулите на гърба ми и зъбите в устата ми.

— Аз произгубих доста зъби.

— При мен нито един не липсва.

— Това е хубаво.

— Да, особено ако обичаш жилави пържоли.

— Когато се усмихнеш, също е хубаво. Я се усмихни.

Зак пусна една усмивка — нарочно, на Пето Авеню в Ню Йорк, в последния ден на септември 1955-а.

— Усмихни се пак — каза Йеп.

Зак се усмихна пак за по-дълго.

— Зак, когато си усмихнат, приличаш на съмнителен бизнесмен в двуреден син костюм от шевиот.

— Когато се появявам пред света, искам да изглеждам като хората, с които трябва да се срещам и да работя.

— Но в мига, в който се усмихнеш, ти се връщаш във Фресно трийсет и пет години назад.

— Сега ти се усмихни — рече Зак.

Йеп се усмихна.

— Човече, добре би било или да си сложиш няколко моста, или изобщо да не се усмихваш. А когато говориш, по-добре говори като англичанин. Почти не помръдвай устни. Крий всички празни места.

— Какво има в Юта?

— Мислиш ли изобщо за празните места? — попита Зак. — В Юта няма друго. Само защото си изгубил много зъби, отсега нататък ще трябва непрекъснато да се държиш на положение.

— Аз не нося тежкарски костюми.

— Аз нося само когато съм в обществото.

— Къде си, когато си в Юта?

— В рая. Западът, великият Запад, красивият Запад.

— Западът на гърмящите змии.

— Така е, но не ги закачай. Те не нападат от омраза, а от страх. Настъпиш ли гърмяща змия, какво очакваш да направи?

— Случвало ли се е да видиш някоя?

— Виждал съм. Научавах къде е вероятно да се срещнат, не ги закачаш, и те не те закачат. По едно време си мислех, че трябва да ги убивам, щом ги зърна, но това е глупаво. Изобщо не променя нещата. Те са там, където са, защото принадлежат на това място. Човек може да ги убива, но те така или иначе ще бъдат там — и ако се случи да

настъпиш някоя, или да се приближиш твърде много, тя ще се опита да те клъвне.

— Носиш ли си противоотрова?

— Налага се, не е изключено да се разсееш. Но трябва да ти стане навик да си винаги нащрек.

Те преминаха цяла пресечка в мълчание. Когато стигнаха до обществената библиотека, Зак каза нещо, което прозвуча като „мама“.

— Мама ли? — попита Йеп.

— Именно.

— Какво имаш предвид?

— Обществената библиотека, приятелю.

— Какво е общото между „мама“ и обществената библиотека?

— „Мама“ има общо с всичко... хубаво. Например с книгите.

Научих го от Карп.

— Момчето на Сок?

— Имам предвид Карпентър Съли. Трийсет и девет годишното момче на Сок Солейман. Ти смяташ за момче всеки, който е по-млад от теб.

— Кога видя Карп?

— А, преди шест-седем месеца. Сок пътува със самолет до Солт Лейк да разгледа имотите на уранодобивното дружество „Жан Валжан“. Аз и без това възнамерявах да летя до Сан Франциско след няколко дни, да се видя със съпругата си и нейните деца и внуци, както и с братята и сестрите си и техните семейства, така че след като той разгледа всичко, заминахме. Карп гостува на моя брат Дан. Те са почти връстници, както знаеш, и винаги са били приятели. Затова Сок поиска да се върнем заедно в Сан Франциско.

— Какво каза той за имотите?

— Че са чудесни. Какво друго би могъл да каже?

— Какво става с Карп?

— Не знам. Не вярвам на онези глупости. Той ми се видя същият, както винаги.

— Не вярваш, че човек може да си изгуби разсъдък?

— Естествено, че може — отвърна Зак, — но не смятам, че е лесно за разбиране. Всеки си е малко луд. И какво? Спомням си, че веднъж, точно след излизането на първата ти книга, бях завел майка ми на гости на твоята майка. Ти като че ли беше в Европа, а в гостната

заварих един от онези достолепни, брадати писатели от Бостън, струва ми се. Той каза на майка ти: „Сигурно много се гордеете със сина си.“ А майка ти му отвърна: „Синът ми е луд.“ Нищо повече. Майка ми така и не проумя това. Просто не можеше да разбере как майка ти може да каже такова нещо на този човек. Забравил съм името му, но на местна почва той бе смятан за голям писател. Вече е покойник. Имаше литературен псевдоним, като всички писатели. „Ривендж“ или нещо подобно. Обаче не само твоята майка каза, че си луд, всички така говореха, доколкото си спомням, особено даскалите. И какво означава това? Защо Карп постоянно се мъкне по болниците? И не казва ли всеки „Аз съм луд“? Какво от това?

— Нищо. Ти имаш двуреден син костюм от шевиот, нали? Ти не си луд.

— Дали не съм... дали наистина не съм, а кой не е? Никой не знае. Аз се преборих сам, както винаги.

— Пребори се сам?

— Разбира се. След една година в Юта, когато положението изглеждаше безнадеждно, аз се борих сам в продължение на три нощи. Дните бяха горе-долу поносими, обаче онези три нощи бяха жива мъка. Зле го преживях. Знам какво е да бъдеш луд. Дълбоко съчувствам на всеки човек, сполетян от тази беда. Но просто не вярвам, че има смисъл да търча при някого за помощ.

— При мама може би? Затова ли Карп все повтаря „мама“?

— Може би. Дан каза, че Карп една сутрин излязъл за малко от къщата — на една крачка, не повече. Видял малък зелен домати в едно от доматиените насаждения на Дан и казал: „мама“. Доматът бил сгърчен и болен. Дан го откъснал и понечил да го хвърли, но Карп го сграбчил за ръката, взел твърдия малък сгърчен домати, погледнал го и пак казал: „мама“. Сетне го пъкнал в джоба си. Дан си умрял от смях, Карп също. Това лудост ли е? Той се е забавлявал, това е.

— Човек може да е луд и пак да се забавлява, предполагам.

— Той не е луд. Ходи по болниците, защото така му харесва. Мама.

— А това защо го каза?

— За разходката ни. Старите ни крака шават.

— О, ние сме наистина двама екстра американци. Няма две мнения по въпроса. Ти с урановите си земи и мини и аз със своите

книги и с големия си нос.

— Мама — рече Зак. — Когато лицето ти беше издължено и мършаво, тогава хората виждаха един голям човек, с голям нос.

— Мама.

На Трийсет и трета улица пресякоха Пето Авеню, за да стигнат до източната страна, и не след дълго се добраха до сградата, в която Док Леви живееше и държеше офис, макар че от десетина години беше изоставил практиката, за да посвети времето си изключително на преподавателска и научна работа в Колумбийския университет, на писане на поезия и композиране на кратки пиеси за пиано. Йеп натисна бутона на звънеца и след малко Док Леви отвори, усмихнат, среден на ръст човек, на шейсет-шейсет и пет години, със смеещи се очи.

Йеп представи Зак и тримата подеха дружески разговор.

— Нека да погледнем — каза Док Леви. — Елате и вие, Зак.

Влязоха в кабинета и Йеп седна на стола. Док Леви прегледа зъба, понатисна венеца, чукна го с няколко метални инструмента. После направи рентгенова снимка, прояви я, разгледа я и каза:

— Мъртъв е, от много време. Този зъб отдавна е трябвало да бъде изваден, Йеп. — Той му разгълкува снимката. — Загнояването е слязло към челюстта и се е разраснало. Що за зъболекар имаш в Сан Франциско?

— Той не е поет.

— Избери си ден от идната седмица, ела и аз ще извадя зъба. Ще ти направя, разбира се, инжекция с новокаин. Ще трябва да остържа цялото загнило място от костта. Ще се наложи да поставя лекарство в дупчицата, за да не се затвори венецът, преди да съм сигурен, че гнойта е отстранена. Ще трябва да сменям лекарството през ден, а на теб ще ти се наложи да посетиш шест-седем пъти този малък стар занемарен кабинет.

— Чак толкова ли е зле?

— На твоя зъболекар в Сан Франциско не е трябвало да му разрешават да практикува, това е. — Док Леви пак му показа рентгеновата снимка. — Всичко тук е загнило. Допуснал си да започне такава неща и положението наистина може да стане много сериозно. Кога искаш да свършим работата? Понеделник? Вторник?

— Док, можеш ли да ми направиш услуга и да го извадиш сега? Ще дойда пак в понеделник за първата лечебна процедура.

— В пет и нещо се прибирам вкъщи от учебните занятия — рече Док Леви. — Какво ще кажеш за пет и половина в понеделник?

— Да, и много благодаря, Док.

— Сигурен ли си, че искаш да го извадя сега?

— Да.

— Какви са ти плановете за тази вечер?

— Никакви.

— Тогава не се притеснявай. Хапни леко на вечеря. Ще ти дам хапчета, които ще пиеш през уикенда. На четири часа по едно. Ако лекарството падне, обади ми се по телефона, по всяко време, и ела веднага, ще поставим ново.

Док Леви взе ампула с новокаин и Зак рече:

— Ако нямате нищо против, господа, аз ще почакам в съседната стая.

— Разбира се — каза Док. — Там ще намерите книги и списания. Заповядайте. Ако свирите на пиано, изпълнете нещичко. — Док се засмя от сърце на шегата си, а Зак отвърна със своя плътен фалцетен кикот.

Работата беше свършена за половин час. Седнаха и поговориха няколко минути, после двамата любители на разходките продължиха пътя си.

— Може би е добре да се върнеш с такси в хотела и да си легнеш — рече Зак.

— Не, хайде да повървим до Бауъри и после до Китайския квартал. Ще хапна една вкусна китайска супичка.

— Сигурен ли си, че си в състояние да вървиш?

— Добре съм. Яд ме е на оня тъп зъболекар в Сан Франциско.

— А този е чудесен.

— Не ми се вярва някой да смята зъболекарите за чудесни, обаче Док Леви наистина е чудесен. Но той е много повече от зъболекар.

Продължиха нататък, но вече не вървяха бързо и в синхрон.

Докато стигнаха Бауъри, Йеп съвсем грохна.

— Добре, Зак — рече той, — сега сме на Бауъри. Престани да бъдеш голям бизнесмен. Поукроти се малко.

— Не мога. Ако бях разорен, в пълна безизходица и гладен като вълк, пак щях да вървя по този начин.

— Не е учтиво.

— Защо трябва да бъда учтив с многото нюйоркски безделници?

— Учтиво е да бъдеш учтив.

— Нека безделниците да бъдат учтиви с мен.

— Какво искаш да направят? Да отидат в Юта и да намерят уран в тамошните камъни?

— Да намерят уран в камъните, които имат в главите си — отвърна Зак през смях. — Лентяите са глупави.

— Не непременно.

— Глупави са. Хайде да не ги изкарваме герои. Как е зъбът?

— Чувствам се скапан. Всичко ме боли.

— Ще спрем в Китайския квартал — рече Зак. — Ще изядеш една вкусна супичка, ще се откажеш от алкохола и цигарите, ще хванем такси до хотела, ти ще се качиш в стаята си и ще се потопиш във ваната, после ще си легнеш, ще почетеш — почети някоя кримка — сетне ще ти се доспи, ще заспиш и на сутринта ще се събудиш нов човек.

— Мама.

— Така го произнася Карп — и си тананика.

— Горкият човек.

— Той е добре. Все трябва да се връща в хубавата болница, с всичките хубави лекари, с всичките им хубави лекарства и електрически апарати. Погрижи се за себе си. Не го мисли Карп. Ти при какво трябва да се върнеш?

— Мама.

— Добре де, при какво трябва да се върнеш?

— При мама и татко? При тях ли трябва да се върна? При горката ми стара майка и бедния ми млад баща? През хиляда деветстотин и пета, когато пристигнал в този град и вървял по тези улици, той е бил едва на трийсет и една години. Шест години по-късно починал в Калифорния, един човек, с когото никога не се срещнах. Трябва да се върна в хотел „Грейт Нодън“, това е.

— Той не е изискана болница за съмнителни луди.

— Той е занемарен хотел за истински луди. Те просто не знаят, че са луди. И ти не знаеш, че си луд, докато търчиш из Юта като породист заек — в двуреден син костюм от шевиот.

— О, аз знам, че съм луд — рече Зак. — Луд за успеха, който най-сетне постигнах, за успеха, който съм заслужил... който заслужавам, на който имам право, за който работих. Само аз и малкият брат на жена ми в бараката ни някъде там. Редуваме се в готвенето и чистенето. Доволен съм, че не ми провървя в града. Радвам се, че съм там, с гърмящите змии. Разбирам ги. Предпочитам ги.

Зак посочи хората по Бауъри, които стояха на групи и си говореха.

— Ти смяташ ли ги тия за хора? — попита той. — Те са отрепки. Те са мръсни — в очите, устата, червата, в душите си, мръсен е начинът им на мислене, начинът им на живот. Те са боклуци. Но те дори не са чист боклук, като боклука в Юта. Тия са хора от клоаките. И не забравяй, че съм бил беден през по-голямата част от живота си. Някога да си ме виждал мръсен? Наистина съм луд. Луд съм за Господ.

— За кого?

— Чу ме правилно. Нима мислиш, че бих могъл да успея, ако не вярвах?

— Тези хора също вярват.

— Те вярват във виното. Вярват в евтината бира. Вярват в ментетата. Вярват в бягството. Вярват в смъртта. Аз вярвам в живота. На този свят съм с една цел — да живея. Да живея като човек, не като червей.

— Мама.

Зак внезапно подскочи — раз, два.

— Не съм те виждал да правиш това от трийсет и пет години — рече Йеп.

Зак пак подскочи — раз, два — един добър скок и после две крачки във въздуха.

— Какво те кара да правиш това?

— Животът, човече. Животът в мен. Светият Божи живот в мен.

— Направи го, защото искаше да стане весело.

— Разбира се, че го направих затова. Не мислиш ли, че смехът е част от светия Божи живот?

— Може би е трябвало да се пробваш в балета вместо в операта.

— Най-големите тенори са винаги ниски мъже, като мен. Аз съм певец, не танцьор. Просто обичам да правя това.

Зак пак подскочи.

Много от хората на Бауъри гледаха и един от тях направи опит да подскочи: той скочи, понечи да закрачи във въздуха и падна. Но се разсмя и не побърза да стане. Никой не се притече да му помогне да се изправи на крака. На Бауъри това просто не се случи. Човекът махна с ръка и Зак кимна замислен.

— Продължавай да се опитваш — рече той на падналия човек.

— Мама — каза Йеп.

— Човекът поне се опита. Никога не е късно да опиташ.

— Защо?

— За да покажеш мъжество.

— Тази дума не е била употребявана в никое благоприлично литературно произведение в продължение на един век.

— Това ви е проблемът на вас, писателите. Не знаете каква ви е работата.

— Каква е?

— Да помагате на мъжете да бъдат мъже, ето каква.

— Ами жените?

— И да помагате на жените да бъдат жени.

— А децата?

— Децата знаят как да бъдат деца. Те изобщо не се нуждаят от помощта на писателите. Нуждаят се само от родителите си и вашата работа е да помагате на мъжете да бъдат добри съпрузи и добри бащи, а на жените — да бъдат добри съпруги и добри майки.

— А мишките?

— Те пък въобще не се нуждаят от писателите. Само мъжете и жените се нуждаят от тях, главно мъжете. Мислиш ли, че ако имаше истински мъже по света, горките ни жени щяха така да беснеят.

— Да, мисля.

— Ти си луд. Ние сме виновни, че беснеят.

— Какво трябва да направим?

— Трябва да ги обичаме мъжки.

— Да им трошим главите?

— От любов — да.

— Ти правил ли си го — от любов? С Хуанита? С Дови?

— Да, и претърпях провал. Не знам защо, но се провалих. Вероятно защото бащите им не са били мъже. Просто вече няма мъже. Нямам предвид войници или ченгета, гангстери или мошеници — тези са фалшиви. Говоря за мъже, които не се насилват да бъдат мъже, а са такива по природа, но особено с жените. Когато бях в Дакар преди много време, приятелят ми на кораба ме заведе да видя красивите тамошни жени, черни като въглен, с дълъг шиш, прекаран през горната устна. Видях ги. Бях хлапак, още не бях навършил двайсет и три. Няма други жени като тези. Те *имаха* бащи. Ако не бяха тези шишове, щях да остана там.

— Взел си се в ръце?

— Нямам предвид женкарите — онези, които сменят жените като носни кърпи. Това може би е добре за младежите. Аз говоря за мъжете.

— Мама. Сигурно си бил похотлив в Африка, а?

— Разбира се, че бях и все още съм. Нямам слабост към повърхностните флиртове. Това е отегчително и безцелно. Има само една причина мъжа да бъде с жена — да й направи деца.

— Значи имаш син в Дакар, който сега е млад мъж на двайсет и три-четири години.

— Може би имам, а също и дъщеря някъде другаде.

— В Австралия може би, но никога не си ги виждал?

— Сродих се с погрешните племена, това е. С хитрите. С тези, които знаят как да се предпазват от нежелани потомци.

— Направи пак подскока. Боли ме челюстта.

— Може би е по-добре да изпиеш още едно хапче.

— По едно на четири часа, така каза зъболекарят. Направи подскока.

Зак подскочи.

— Едно хапче в повече няма да ти навреди — каза той. — Глътни едно. Няма смисъл да се гърчиш от болка.

— Мразя лекарствата.

— Като ги мразиш, защо не се грижиш за себе си така, че да не са ти необходими?

— Какво искаш сега, да ми преподаваш още малко за физическото здраве?

— Болката е физическа, нали? Ти живееш в тялото си, нали? Какво лошо има в това да го поддържаш така, че да бъде жилище, годно за обитаване?

— То е годно за обитаване, винаги е било годно.

— Половината ти зъби са опаднали. Другата половина са пробити и пломбирани, разядени до венците от киселините и отровите на тютюна и алкохола. Пуснал си шкембе. Тъжен и навъсен си. — Зак отстъпи няколко крачки и го разгледа внимателно. — Но изглеждаш доста добре за състоянието, в което си.

— Често главоболие. Не забравяй и него — каза Йеп. — Дясното ми ухо е почти глухо. Очите ми сълзят. Без очила не виждам на повече от десет метра.

— Носът ти обаче е все още добре, нали?

— Носът ми се чувства чудесно.

— Имаш хетски нос, семитски нос, голям орлов нос, за да ти напомня кой си. Направи своя дом годен за обитаване. Изкарай от белите си дробове катрана на трийсетте години пушене. Снабди кръвта си с кислород, не с отрова. За какво са ти стимуланти? Чистият въздух и слънчевата светлина са единствените ценни и необходими стимуланти.

— Ах, ти не живееш в този свят, Зак.

— Ако имаш предвид гробището, което светът е според някои — не, не живея в него. Но и вие не живеете там. Вие просто се лутате из гробището и търсите гроб, който не е твърде претъпкан, за да легнете в него. Първо, аз живея в чисто тяло и, второ, живея в цялата вселена. Предпочитам да се смеся със звездите на небето, които все още мога да виждам също така ясно, както в детството си, отколкото с многото неудачници по улиците на градовете.

— Мама. Ти си последният мъж в света. Нали?

Зак подскочи — раз, два.

— Ето ме! — И се захили гръмогласно. — Да не мислиш, че ми е зле и че съм уморен от здравето си? Не знам какво да правя с мускулите и с енергията в тях. Исках да пея, човече. Исках животът да бъде песен.

— Каква песен?

— Знаеш ли песента „Торна“? Такава песен.

— Изпей я.

— Знаеш ли я?

— Не, но искам да я чуя.

— Имам я на грамофонна плоча в онази барака в Юта. Имаме грамофон с батерии. Нямаме електричество. Върна ли се у дома, включвам грамофона и пея заедно с певеца. Пея в една барака в пустинята, вместо от сцената на „Метрополитан“ в Ню Йорк или „Ла Скала“ в Милано. По-малкият брат на жена ми няма нищо против. Пея като Исус. Това е всичко, което винаги съм искал да правя.

— Добре, хайде, изпей я. Ще я изпееш, нали? Намираме се в забутан квартал, близо до складове. Няма да обезпокоиш никого.

Зак леко се изкашля, пое си дълбоко дъх и запя, отначало с кадифен глас, тук-там изпяваше гръмко някоя италианска дума, после гласът му отново стана мек при думата *торна*, ала миг по-късно се засили при същата дума и после високо и силно повтори три пъти същата дума, последвана от някакъв брътвеж на италиански, изпят все пак прочувствено. Зак спря и плю.

— Това е истинската ми работа, Стар нос. Истинският ми живот. Истинската ми същност. Искаш ли да изпея песента до края?

— Да, искам.

Зак изпя цялата песен. Той пя като най-големия певец на света, най-големия на всички времена.

После спря и само погледна, сякаш да попита: „Какво стана? Какво правя аз?“

Извади носна кърпа от задния джоб на панталона си и издуха нос си.

Стария нос беше изминал наполовина разстоянието до следващата пресечка, когато чу, че Зак отново запя.

Вече се беше стъмнило и бяха сами на улицата. Зак запя, застанал пред склад за стоки, с табела „Кърли и Синове“. Стария нос се облегна на витрината на някой си Чарлс Мургенхавър, търгуващ на едро с галантерия.

Зак изпя песента отначало докрай. След това направи три крачки напред и се поклони. Стария нос го аплодира. Зак пак се поклони. Стария нос пак го аплодира. Зак подскочи — раз, два. Той взе на спринт разстоянието до мястото, където се беше облегнал Стария нос, но не спря.

— Ти гониш — извика той, когато премина край него. Стария нос изправи старото си тяло и хукна след Зак, настигна го, задмина го и продължи тичешком, а Зак викаше подире му:

— Ти си болен. Не тичай така.

Стигнаха до Китайския квартал, поскитаха из него, откриха една улица, наречена Дойърс, един ресторант с име „Уа Кий“, встрани от отъпканата пътека, далеч от туристите, дошли да разгледат забележителностите.

— Искам да поседна с истински китайци — рече Зак. — Искам лицата им да бъдат непроницаеми. Искам загадката на Изтока.

— Аз искам супа.

— Искам да седя на малка масичка, заобиколен от китайци. Китайци, които говорят на китайски. Искам да поръчвам, посочвайки с пръст.

Те надзърнаха в „Уа Кий“.

— Тези китайци ли са? — попита Зак.

— Американци са.

— Обаче лицата им са непроницаеми.

— Какво правят тук?

— Очакват голяма софра.

— Да отидем другаде.

— Не. Другите улици са ярко осветени и фалшиви. Тази е тъмна и тайнствена.

— Твърде много хора чакат.

— Храната сигурно си я бива. Хайде да влезем.

Влязоха, минаха покрай хората в коридора и видяха един млад китаец с непроницаема физиономия. Младият китаец се приближи и каза:

— Вие, тигри, да не сте с компанията за прощалното парти? Голямата трапеза ще бъде сложена след малко.

— Мама.

— Не сме с никаква компания — рече Зак. — Просто искаме да хапнем, само че не боб с люти чушки.

— Насам към плячката, тигри. — Младият китаец ги поведе към маса за двама в един ъгъл, почти най-хубавата маса в помещението, което впрочем беше претъпкано с китайци, повечето старци. Неколцина сервитьори събираха с бутане пет малки масички.

— Супа — каза Стария нос. — Голяма купа, защото само това искам.

— Тигърът, който презира и чака, ще дойде след малко — рече младият китаец. — Аз съм тигърът, който посреща и настанява.

— Добре, моето момче — рече Зак.

Младият китаец му подаде менюто и се отдалечи с танцуваща походка, въпреки че от един грамофон се чуваше автентична китайска музика — млада жена пееше с писклив, чист фалцет, като дете.

— Какво да поръчам? — рече Зак.

— Кажи на тигъра, който презира и чака, че искаш някаква храна за тигър. Той ще разбере.

Чакащата компания се нахвърли на голямата маса, вече сложена. Трима от мъжете донесоха бутилки, които минаха от човек на човек.

— Струва ми се, че просто ще трябва да изберем няколко непроницаеми американци — рече Зак.

— Хей, Йеп! — извика някой.

— О, не.

Някакъв човек с бутилка уиски дойде на тяхната маса, вече попийнал.

— Рей Дейл. Помниш ли ме? Запознахме се в Ню Йорк, преди петнайсет-двайсет години. Мисля, че известно време двамата харесвахме едно и също момиче. Хариет Рочестър? Едни приятели ми устроиха това празненство. Помислих си, че си ти, когато влезе, обаче не бях сигурен. Храната ще бъде страхотна. Поръчах я преди една седмица. Трябва да дойдеш при нас.

Рей Дейл, помисли си той. Какво, по дяволите, беше написал той? А, да... кратки разкази, за някакви списанийца. Само че дали ще си спомни жена на име Хариет Рочестър? Ама, разбира се. Високото момиче с дълга черна коса, което написа роман за зеленчукопроизводителите в Салинас. Обичаше да разговаря за тях. Искам само една малка порция супа.

— Утре заминавам за една година в Европа със стипендия за научна работа — каза мъжът с бутилката. — Отивам там за първи път след войната. Ще дойдеш ли при нас, Йеп.

— Какво ще кажеш, Зак?

— Каквото ти кажеш.

Те отидоха на голямата маса. Мъжът с бутилката ги представи на компанията и седнаха.

— Аз съм ви почитателка, откакто излезе първата ви книга — каза дамата до него. Тя беше дъщеря на известен писател.

— Какво пише баща ви напоследък?

— Баща ми почина през войната, но той, разбира се, беше възрастен човек.

— Стилът му ми напомня този на Марк Твен. Ще ми се някой да преведе повече негови творби.

— Това не е лесна работа — рече жената. — Баща ми пише на идиш толкова разкрепостено и необуздано, та е много трудно да се преведе на английски.

— Той е най-големият от всички писатели, творили на идиш, нали?

— Да, мисля, че всички са на това мнение. Майка ми го обожаваше. Тя не можеше да разбере как той успя да напише книгите си, когато животът му често биваше толкова труден. Тя вярваше, че е бил докоснат. От Бога.

— Много се радвам, че ви срещнах, защото винаги съм харесвал творчеството на баща ви, а никога не съм имал възможност да си поприсаждам с някого за него. Сега мога да поговоря със собствената му дъщеря. Според вас баща ви с труден характер ли беше?

— О, да, разбира се. Господи, какво мрачно отчаяние — дни наред — после майка ми прочиташе най-новия му разказ, а той седеше там, пиеше чай и гледаше навъсено. И това беше най-необичайно комичният разказ, който човек може да си представи... но и много тъжен, разбира се. Той просто не можеше да не се пошегува. Мисля, че по тази причина творбите му са толкова привлекателни, нали?

— Да, съгласен съм. А когато бяхте малко момиче — да кажем, на девет, десет или единайсет години, — излизахте ли понякога заедно, само вие и той?

— Да, и тогава светът беше прекрасен.

— Наистина ли?

— О, да. Не ми се ще да издам на колко години съм, но съм на доста. Бях омъжена дващест и пет години. Двама от синовете ми са женени и имат деца, а сега най-голямата ми дъщеря е сгодена, а най-малката започва да се интересува от момчета, та ето — нещата следват обичайния си ход, както вероятно става винаги. Но най-хубавите ми спомени са от разходките, когато държах баща си за ръка. Винаги знаех, че той е изключителен човек — може би велик. И луд, разбира се.

Тя се засмя така очарователно, толкова заприлича на малко момиче, че Стария нос, който се беше помъчил да пие колкото се може по-малко, без да е в разрез с духа на събитието, изведнъж грабна бутилката близо до него, напълни чашата си и я изпи до дъно, а пък Зак, седнал срещу него на масата, поклати глава, сякаш искаше да каже: „Пак започна!“ Стария нос направи гримаса, сякаш да отвърне: „Всичко е наред.“

— Твърдо сте убедена, че беше луд — рече той.

— О, изобщо не се съмнявам. Ако се беше оженил за друга, не за майка ми, сигурна съм, че щеше да има ужасен живот. Почина почти на осемдесет — но въобще не е било изключено да умре на трийсет и пет или да полудее, или да се самоубие. Знам, че мога да споделя с вас тези неща. Впрочем, когато одеа се приближихте към масата, аз се почудих колко приличате на баща ми на млади години.

— Карате ме да се чувствам горд.

— Веднага разбрах и още нещо — колко стеснителен сте всъщност. И баща ми беше такъв. Всички си мислеха, че не се стеснява, защото, когато бе сред хора, той беше едновременно писател и много учтив човек, който настояваше да не натрапва най-лошата и може би най-истинската си страна на никого, освен на семейството си, защото знаеше, че то ще го разбере и ще го обича въпреки всичко.

— Разбира се.

— Знам, че когато Рей Дейл дойде на вашата маса, повече от всичко на света искахте да бъдете оставен на мира. Но знаех, че ще се присъедините към нас. Той е такъв сладур — всъщност не е никакъв писател, но пък истинските писатели не са никак много. Знаех, че ще дойдете при нас, защото съм виждала как същото постоянно се случваше с баща ми. „Само ти и аз — казваше той. — Само ти и аз, момичето ми. Първо ще се поразходим и отново ще разгледаме добре света. После ще намерим някой хубав ресторант, ще седнем, само ние двамата, и ще хапнем и пийнем най-различни вкуснотии.“ Но още щом седнехме, някой идваше на масата — някой напълно непознат човек — да каже на баща ми, че е прочел най-новата му книга и затова баща ми сигурно ще му позволи да го запознае с жена му и с децата. Скоро там се събираше цяла група от развеселени хора. Баща ми пиеше, говореше, разказваше истории. Мисля, че някои от най-добрите си разкази той така и не написа. Разправи ги на разни непознати. Часове

наред ядене, пиене и истории. Най-накрая, малко пиан, той ме прегръщаше, сбогуваше се и тръгваше. „Ах, момичето ми, не исках да стане така, но какво да се прави. Те четат написаното от мен, харесват го, искат го, нуждаят се от него. Какво повече му трябва на един писател? Не можех да ги отпратя, нали? Знам, че не ти беше забавно, но се боя, че беше забавно на горкия ти суетен баща.“ Имате ли деца, господин Мускат?

Той ѝ каза за Ван и Роузи, после рече:

— Искам да науча за баща ви толкова, колкото желаете да ми разкажете.

— О, разбирам, че вече говорих твърде много. Сега е ваш ред.

— Да ви разкажа за майка ми ли?

Жената пак се засмя, така прелестно, че той трябваше отново да си налее и да пие.

— С удоволствие бих слушала за майка ви — каза тя. — Сигурно много се гордее с вас.

— Гордееше се, макар че предпочиташе да не прави капитал от това.

— Разбира се. Тя прочете ли каквото сте написали?

— Всичко, което излезе в книги. Тя обичаше книгите, представата за книгите. Сега, моля, продължете за вашия баща.

— Добре — започна жената, — може би ще успея да ви разкажа една малка история, която винаги ме е забавлявала, и после ще ви оставя да разговаряте с останалите.

— Не искам да разговарям с останалите. Бях на тринайсет-четиринайсет години, когато за първи път прочетох разказ на баща ви. Оттогава, от време на време ми е попадал по някой разказ, обикновено в някоя антология, и съм го прочитал жадно, сякаш беше разказ, който аз можеше да съм написал. Затова ми разправете историята за баща ви.

— Всъщност историята е за майка ми — рече жената. — Тя определено беше единствената в света, която разбираше от писане — е, не съвсем. Имаше доста модни автори, но според майка ми, те не бяха истински писатели. И аз всъщност не съм убедена, че тя грешеше. Когато пристигнахме в Ню Йорк, баща ми публикува един много обемист роман в подлистниците на „Дейли Форуърд“. Този роман беше изцяло за самия него, за майка ми, братята и сестрите ми, за мен,

нашите приятели и съседни, за реални и измислени хора — за Ню Йорк, за Америка, за Новия свят. Мисля, че това е най-добрият му роман.

— Простете, че ви прекъсвам, но бихте ли ми казали заглавието му.

— Мисля, че на английски е преведен „Сбогом, гето“. Ние дойдохме от Полша, от гетото, нали разбирате. И, естествено, имаше евреи в Ню Йорк, които бяха дошли от други места в Европа. Имаше един младеж от Букурещ, от Румъния, който искаше да бъде писател. Накрая стана доста добър. Може би познавате творчеството му — някои от нещата са преведени. Джордже Глошман.

— Името ми е познато.

— Скоро след пристигането ни в Ню Йорк този Глошман издири баща ми. Той вече беше тук от една-две години. Беше съвсем млад, бе прочел всеки ред, написан от баща ми, зарязал бе следването си — трябвало да се готви за равин — и беше решил да стане писател, като баща ми. Посещения от този род бяха добре познати на майка ми. „Зае е — каза тя на Глошман. — Който и да сте вие, просто седнете тук и изпийте чаша чай. Той ще излезе от кабинета си съвсем скоро и ще се радва да ви види.“ И така си беше. Баща ми преседя с Глошман часове наред — от четири-пет часа следобед до късно вечерта. Накрая младежът стана да си ходи. „Бих искал да дойда пак, ако може“, рече той. Баща ми каза с най-топлия възможен глас: „Моето момче, ако искаш да станеш писател, не бива никога повече да идваш тук. Ако случайно се срещнем на улицата, не бива да говориш с мен — трябва само да кимнеш и да се усмихнеш, както ще постъпя и аз. Ако ще пишеш, ние сме длъжни да бъдем учтиви и горди неприятели. Ако писането като занаят не представлява интерес за теб, тогава непременно идвай на гости, когато пожелаеш.“ Глошман беше слисан. Баща ми го изпроводи до вратата, после извън дома, до ъгъла на улицата. И ето че минаха години. Поне веднъж месечно баща ми питаше майка ми: „Попадали ли си на нещо от Глошман във вестника?“ А майка ми все питаше: „Кой е този Глошман?“ „Младежът от Букурещ, с когото водих много дълъг разговор — казах му всичко, което знам за писането, всичко. Той никога повече не се върна, значи сигурно не се е шегувал, а в такъв случай къде е написаното от него?“ Глошман беше нещо като невидим член на семейството ни, години наред. И един ден в „Дейли Форуърд“ наистина се появи кратък разказ

от Джордже Глошман, ужасна имитация на стила на баща ми, обаче баща ми каза: „О, той успя... да, той успя. Много съм доволен.“ Минаха още години и ето че Глошман изведнъж става известен писател. Пише разказ след разказ, във всички подражава на баща ми — но кой може да подражава на неподражаемото? Баща ми вече е възрастен. Пише рядко, но всичко, което напише, е наистина — моля за извинение — прекрасно. В интелектуалните кръгове се говори, че Глошман пише голям роман, монументално произведение. Майка ми се смее. Романът излиза — изцяло за евреите в Ню Йорк — на идиш, нали разбирате, и предизвиква сензация. Всички го четат. Всички говорят за него. Всички, освен майка ми. Самата аз съм го чела и, разбира се, той прилича на „Сбогом, гето“ — десет-единайсет години по-късно — негово лошо копие, но все пак е доста добър. Той го озаглавява „Здравей, рай“. Сигурна съм, че майка ми е прочела моя екземпляр, ако и да се кълне, че не е. Във всеки случай книгата изчезна. По всяка вероятност я е изгорила. Един ден, когато излязла на пазар, тя срещнала Глошман на улицата — веднага го познала, макар и след толкова години и въпреки че сега той бил голям бохем — с барета, шалче, ръкавици, гети, бастунче и всички останали атрибути. Това е поантата на тази история. Майка ми, която носела два хартиени плика, натъпкани с продукти, спряла господин Глошман на улицата. Той нямал и бегла представа коя е тя, нещо, което според нея — тя все настояваше, че това е така — доказвало, че не е възможно той да бъде писател. Тя го гледала дълго, предоставила му достатъчно време да си я спомни и после каза на английски: „Вие май написахте нещичко?“ Той, разбира се, бил шокиран, защото дотогава считал, че всички са единоподушни, че е написал шедьовър. Понечил да каже нещо — бог знае какво — но майка ми продължила нататък по улицата. Когато се прибра вкъщи и ни разказа тази случка, всички се смяхме. Само баща ми не се смя. „Е, написал ли е нещичко?“, рече баща ми и тогава беше ред на майка ми да се смее от сърце. Това е всичко. Помислих си, че може да ви е забавно.

— Каква чудесна майка, какъв чудесен баща.

Той се облегна назад на стола си с права облегалка, прегърна жената, целуна я по бузата и я погледна в сивите очи, в които се четеше интеллигентност, хумор, самота и гордост.

След вечерята Рей Дейл стана и каза:

— Драги мои приятели, утре ще ви напусна и сърцето ми се къса, поварвайте ми.

Той говори още една-две минути, после имаше множество кратки речи, след всяка от които всички пиеха.

Накрая Йеп стана и се сбогува. Рей Дейл го изпрати до улицата.

— Йеп — рече той. — Исках да поговоря с теб.

— Слушам те.

— При мен нещата не вървят на добре — два брака, по едно дете от всеки, липсват ми и двете деца, напълно съм объркан. Изпросих една научна стипендия и ще бягам в Европа. Имам син на петнайсет години, който трябва да прекарва известно време с баща си, но аз почти не го познавам. Същото е и с дъщеря ми, която е на единайсет. Втората ми съпруга ме напусна преди една година. Миналия месец получи развод. Все си мислих, че ще се върне, защото знае, че дъщеря ми ме обича и се нуждае от мен. И какво имам сега? Имам стипендия. Страхотно, нали? Имам една нестабилна психика, която непрекъснато е на ръба, и една стипендия — тя беше идея на участниците в забавата. От години съм без средства. И не съм в състояние да напиша нищо стойностно. Знаеше ли, че три години работих в „Блумингдейл“? Но повече няма да те задържам на улицата.

— Аз съм в „Грейт Нодън“. Обади ми се, ако имаш време, и ще си поговорим.

— Пи твърде много — рече Зак.

— Всичко е наред.

— Убиваш се.

— Убивам болката в челюстта си.

— Не убивай и себе си. Днес си същият като преди четирийсет години. Не разбирам.

— Ох, изпей песента, а?

Зак изпя песента докато вървяха. Едно такси, което се движеше бавно в очакване на пътници, премина наблизо, Зак му махна да спре и се качиха. Той слезе пред „Грейт Нодън“, качи се в стаята си и си легна.

Знаеше, че ще заспи още щом се пъхне под завивките. Така и стана.

Октомври настъпи при първото му унасяне и потапяне в съня, в кротването на тялото в леглото, в покоя, далеч от света, далеч от своя обитател, далеч от болното тяло, натежало, напоено с уиски, натъпкано с храна.

Октомври дойде, септември си тръгна.

След пет минути беше на крак. Тръгна с несигурни стъпки към банята за забравеното хапче. Челюстта го наболяваше, но не много силно. В устата си усещаше вкус на етер от лекарството, примесен с вкус на уиски и тютюн. Глътна плоското бяло колелце и си каза: „Неумъртвим“. Пи вода и си каза: „Вечен“. Отново беше напълно буден и непонятно защо никак не му се спеше. А само преди пет минути, когато си беше легнал, бе убеден, че ще спи цяла нощ.

Запали цигара и пак погледна часовника си да види дали няма грешка, дали не е спрял — може би беше спал цяла нощ и бе отпочинал и възстановен. Часовникът си беше съвсем наред, тиктакаше постоянно и показваше два часа и шест минути след полунощ.

Мислеше да се обади на някого, когато телефонът извънтя — много кратичко, тъй като операторът знаеше, че ако той спи, ще предпочете да не го чуе. Нещо става, мина му праз ума. Не се събудих току-така само след пет минути. Вдигна слушалката.

— Моля те да запазиш спокойствие — рече Лора. — Обаждам се от вкъщи.

— Какво става?

— Ван. Събуди се преди малко. Не обезпокои никого. Отиде в банята и го чух, че повръща. Влязох при него. Лицето му беше цялото зачервено, обляно в сълзи. Но той не плачеше. Беше просто от налягане при повръщането. Повръща още малко. Избърсах лицето му с топла кърпа и го заведох да легне в моето легло. Тресеше го и каза, че има силно главоболие. От време на време получава мигрена. Помислих си, че най-добре ще е да се обадя на лекаря, но Ван се възпротиви, та си помислих, че тъй като си в града, по-добре да се обадя на теб. Дано да не те събудих.

— Не. Всъщност тъкмо се прибрах, преди няколко минути. Напълно съм буден. Сега, първо да те питам, Роузи добре ли е?

— Да. Тя спи дълбоко. Много се вълнуваше, очаква с нетърпение утрешния ден, който ще прекарате заедно.

— Хубаво. А ти?
— Добре съм. Само Ван е зле.
— А госпожица Макдугъл?
— О, Йеп, всички сме добре. Само на Ван му е лошо.
— Още ли го тресе?
— Може би вече по-малко. Той е тук до мен и слуша.
— Може ли да говоря с него?
— Разбира се.
— Ван?
— Здравей, татко.
— Как се чувстваш?
— Струва ми се, че малко прекалено се вживях в мача.
— „Доджърс“ победиха.
— Да, и за малко да спечелят и първите два мача, но изгубиха и се боях да не изгубят и този.
— Как смяташ? Ще спечелят ли шампионата?
— Ако не спечелят, татко, значи са банда негодници.
— Точно така им викат. Така им викат от години.
— Те са най-добрите, най-добрият тим, не само в Националната лига — във всяка лига — но стигне ли се до решителните мачове, изведнъж им става нещо. Знаеш я Кити Делмонико — тя е за „Янкис“. Винаги е била за тях. Не я виня, че харесва този отбор, особено пък отбора от тази година — все ветерани, уморени, изчерпани играчи, печелещи срещите с много по-силни и по-добри отбори. Тя ме води на тези мачове и никое друго момче на моята възраст, което познавам, не е изгледало всички мачове. Няколко момчета са гледали един-два. Знаеш, че съм страшно благодарен на Кити, че ме води на мачовете, и я уважавам, задето подкрепя своя отбор, но същевременно съм за „Бруклин Доджърс“. Вероятно от това съм малко объркан.
— Не бива да се чувстваш неловко за такова нещо. Ти викаш за отбора си, нека Кити да вика за своя.
— Искам да викам за него, но чувствам, че няма да бъде учтиво.
— Разбира се, че е учтиво.
— Смяташ ли, че „Доджърс“ ще победят тази година, щом като спечелиха първия си мач? Наложил се да почакаат, докато играят на собствен терен, за да победят. Имат още два мача на „Ебете Фийлд“, но дори да спечелят и двата и да поведат с три на две победи, последният

мач или мачове ще бъдат на „Янки Стейдиън“, а те фактически са забравили как се играе на него. Ти на какво мнение си, татко?

— Не се знае, но аз харесвам „Доджърс“. Ако искаш да ти кажа истината, ще ми се да имат три последователни победи в следващите три мача и да спечелят шампионата с четири на две.

— Безпокоя се за представянето им, когато ще играят на „Янки Стейдиън“.

— Няма смисъл да се безпокоиш, защото това няма да е скоро. Утре, като отидете с Кити, просто гледай мача и каквото им е писано.

— Не, аз не искам да паднат. Изгубят ли утрешния мач, край, татко. С тях е свършено. И не само за шампионата, а завинаги, защото те са почти най-добрият тим, който някога сме имали, и ако не могат да победят един западащ отбор като „Янкис“ само защото капитан им е Кейси Стенджъл, значи с тях завинаги е свършено.

— Не, нищо не се знае. Аз не мисля, че ще изгубят утре, но ако изгубят, това не означава непременно, че вече не могат да спечелят шампионата. Единият от тимовете трябва да спечели четири мача и макар че това би могъл да бъде всеки от тях, аз все пак вярвам, че победители ще бъдат „Доджърс“.

— Е, така е, разбира се, но когато човек е там и следи играта, и най-дребното нещо е от значение. Ако не беше една глупава грешчица в първия мач, „Доджърс“ щяха да победят. И какво стана? „Янкис“ победиха. Винаги е така.

— Ето защо толкова хора харесват тази игра. Мисля, че тя е най-красивата игра на света.

— Аз също, и определено се чувствам късметлия, че мога да гледам целия бейзболен шампионат.

— Какво ядете и пиете по време на мача?

— Хотдог и лимонада.

— Какво ти харесва в хотдога?

— Вкусен е.

— Ето до какъв извод стигнах, Ван. Ти обичаш бейзбола и своя отбор, ядеш хотдог, пиеш лимонада, любезен си с Кити, задето харесва „Янкис“, и цениш достойнствата на играта, и така, при цялото това напрежение и от хотдозите и лимонадата малко ти е прилошало — но не е нещо опасно. Главата още ли те боли?

— Като че ли не вече. Знаеш, че главоболието е психосоматично. Никога не ме боли глава, освен когато съм напрегнат, много ядосан или нещо такова.

— Ето на. Допреди няколко години изобщо не знаех, че може да съществува такова нещо като психосоматично заболяване. Ти имаш изключителния шанс добре да опознаеш себе си.

— О, аз много добре се познавам, татко. Просто не мога да позная „Доджърс“.

Двамата се засмяха и Лора се обади.

— Какво е това? Дадох му слушалката, за да разбереш какво му е, а си говорите единствено за бейзбол.

— Ами това му е, бейзболът е единственото нещо, което го вълнува в момента. Той е добре. Просто и той като много други хора харесва този отбор и му е зле, когато не играят както трябва. Пипни краката му и ми кажи дали са студени.

— Сега са топли.

— Значи е добре. Не е необходимо да се вика лекар. Питам се дали мога да предложа да спи до сутринта в твоето легло.

— Не мислех да го оставя да си легне сам.

— Добре. А как мина репетицията?

— Репетицията мина доста добре, струва ми се, но предварителното представление нямаше успех. След това работихме още един час на сцена, после се прибрах право вкъщи. Ти как си?

— Чудесно. С нетърпение очаквам утрешния ден, когато ще излезем с Роузи.

— И тя е нетърпелива.

— Добре, хайде легнете си.

Така, помисли си той. Да видим сега. Събота, първи октомври. Да, правилно. След осем часа ще са минали две денонощия, откакто съм в града. Имам сключена сделка за „Светът в действие“, разполагам с парите за изплащането на данъците. Запознах се с Лари Лангли, с брат му Уолт и с Адолф Замлок и пак ще се срещнем в десет часа сутринта. Посетих офиса на Барагари и Джесика обеща да му каже да ми се обади, но досега не се е обадил. Отидох да видя децата. Заведох майка им в „Ел Мороко“. Зак пристигна в града и ми се обади, след като не се бяхме виждали двайсет години. Док Леви ми извади един развален зъб. Хенри Хайам ми телефонира да ми каже, че Джак Блум

иска да купи „Страниците“. Разходихме се със Зак до Бауъри, където баща ми се е разхождал през хиляда деветстотин и пета година. Зак изпя една песен. Двамата се надбягвахме на улицата и аз го изпреварих. Ходихме в Китайския квартал. Там открихме един ресторант. Дойде един писател, с когото се познавах едно време. Присъединихме се към неговата компания и аз се запознах с дъщерята на един голям писател. Върнах се в хотела, легнах си, събудих се след пет минути, Лора се обади, че на сина ни му прилошало, поговорих си с него, той е добре. „Янкис“ имат две победи, „Доджърс“ една. След двайсет години отново се върнах в „Грейт Нодън“. Бърт, пиколото, все още е тук, външно не се е променил и се държи по същия начин, но не е същият. Не написах кратък разказ. Не написах стихотворение. Не написах нищо — само няколко писма. Обадих се на Ленард Лайънс и той ме свърза с един посредник по закупуване на билети, който поиска твърде голяма сума за билети за утрешния мач. Челюстта ме наболява. Не мога да спя. Като дете очаквах нетърпеливо този момент на ведрост и спокойствие, ето го най-сетне и не бих се съгласил да си разменим местата с никого на този свят, жив или мъртъв.

Това размишление му отне толкова време, колкото бе нужно за запалването на цигара.

Извади от чекмеджето на писалището лист хартия за писма с щемпел на хотела и на него написа: „Автомобил и велосипед, кола и колела“.

Намери телефонните съобщения, които беше занесъл в стаята си, но не бе прегледал. *20:05 — Дъщеря ви се обади. 21:25 — Лари Лангли. 22.00 — Лангли, обадете му се вкъщи, когато и да се приберете.*

Той даде на оператора домашния телефон на Лангли, преброи седем-осем позвънявания, разбра, че човекът спи, но реши да не затваря. Накрая някой отсреща вдигна слушалката. Чу се мъжки глас:

— Домът на господин Лангли.

— Господин Лангли е поискал да му се обадя, когато и да се прибера. Току-що се прибрах.

— Господин Мускат?

— Да.

— Той спи, но знам, че иска да говори с вас, затова ще го събудя.

Лангли се обади много скоро:

— Радвам се, че ме събуди. И без това не спя никак добре. Замлок ми се обади в девет часа тази вечер. Говорихме близо един час. Каза, че целия следобед и вечерта е работил със своя адвокат по договора. Прочете ми ключовите моменти в него и се наложи да му кажа, че според мен няма да ги приемеш. Щеше му се да знае какво точно искаш ти. Аз не му казах. Не можеш просто така да избърбориш условия като тези. Трябва да ги оставиш да се разположат сред другите условия, които са по-привлекателни — като например да напишеш пиеса специално за него — човек, който никога не е продуцирал пиеса, или пък условието пиесата да бъде страхотна, такава пиеса, която ще го нареди между най-добрите продуценти. Но ти знаеш, че Замлок не е глупав, и много настоява да знае какво искаш и аз накрая му казах. Той дълго мълча, после рече: „Не вярвам някой някога да е приел такива условия, поставени от писател.“ Аз не му възразих. Той пак се умълча задълго. После рече: „Казвали са ми, че той е комарджия. Ще накарам адвоката си да състави договор с неговите условия. Когато се срещнем утре, ще теглим жребий. Ако аз спечеля, той ще приеме моите условия, ако той спечели, аз ще приема неговите.“ Ето защо се радвам, че ме събуди. При все че не съм твой агент — ако двамата със Замлок сключите сделка, аз ще си получа десетте процента от него — трябва да ти кажа, че съм против тегленето на жребий. Просто не поставяй на карта такава сделка. Той нищо няма да изгуби. Дори и да спечелиш и той да се съгласи да приеме твоите условия, може винаги да реши, че не харесва пиесата, която ще напишеш — и така всичко, от което ще се е лишил, са хилядата долара, които ти е изпратил. Мисля, че трябва да отложим евентуалната втора среща с него. Мога да му кажа, че си болен.

— Аз наистина съм малко болен, но искам да се видя с него в десет часа сутринта. Разбрах, че няма да има сделка, и сега съм толкова убеден в това, колкото ще бъда и след срещата.

— Той иска да сключите сделка.

— Струва ми се, че се безпокои за хилядата долара. Не съм осребрил чека. Когато настъпи моментът, ще му го върна, дори и да няма причина да правя това. Предупредих тебе и него да няма предварителни уговорки. Може да приема сделката, може и да се откажа. Ще се видя с него в десет часа.

— Искам да ми позволиш да му кажа, че си неразположен.

— То е същото като че съм болен, нали? Ако той възнамерява да си иска обратно хилядарката, искам да знам това колкото се може по-скоро. Мога да му върна парите утре сутринта. Не съм сигурен, че ще имам тази възможност утре вечер.

— Предпочитам да не теглите жребий.

— Той не иска да тегли жребий. Иска да сключи с мен такъв вид сделка, която би сключил с някой неизвестен драматург. Не аз го потърсих. Разбира се, искам петдесет процента от печалбата. Парите ми трябват. В момента не се нуждая от нищо друго. Ще се срещнем с този човек в десет часа сутринта.

— Имаш ли идея за пиеса?

— Стига! То е като да питаш Замлок: „Вашите пари във валута ли са, в злато или в перли?“ Така че зарежи това.

— Исках само да кажа, че ако той се поразгорещи, кажи му нещичко за пиесата, която *е възможно* да напишеш, и той може да се съгласи на твоите условия — без да иска да теглите жребий.

— След което, както ти вече каза, той може да реши, че не харесва пиесата.

— Човекът е запален и с малко помощ от твоя страна, ще постигнеш приемането на условията ти — или почти ще го постигнеш.

— Той не е запален. Чекът е в портфейла ми. Десет минути след началото на срещата ни ще му предложи да си го вземе и залагам пет срещу едно, че той ще го вземе. Петстотин срещу сто.

— Не мога да се съглася да ми дадеш петстотин долара.

— Обзалагаме ли се? Ти познаваш Замлок. Аз не. Познаваш и себе си, а пък аз не те познавам. Ти не ме познаваш, но аз се познавам. Обаче ти казвам, че десет минути след като седнем утре, ако му предложи чека, той ще го приеме. Обзалагаме ли се?

— Не, Йеп. Аз не съм комарджия.

— И Замлок не е. Отказах се от хазарта доста отдавна, но от време на време все пак предприемам някое рисковано начинание. Ще се видим в десет. Ще му върна чека в десет часа и десет минути.

— Йеп, може ли да кажа нещо, моля? Тази сделка може да стане една от най-големите и най-добрите в историята на американския театър.

— Ако искаш да кажеш, че може да бъде доста добра сделка за един писател, вместо за един човек, който вече е червив с пари,

съгласен съм, може да бъде, освен за един — човека с парите. Той иска да му е опечена работата, даже преди да има пиеса. До утре в десет.

— Нека да му кажа, че аз съм болен — рече агентът. — Действително е така. Язвата ме мъчи жестоко. Да не се занимаваме с тези неща три-четири дни.

— Ще бъда там в десет.

— Мисля, че правиш грешка. Преспи, преди да вземеш решение. Да ти се обадя утре в девет часа. Какво лошо има да се изчака три-четири дни?

— Ако ще му връщам чека, трябва да го имам, за да му го върна, ето какво лошо има. След три-четири дни няма да го имам и затова от мен ще се очаква да се срещам и да разговарям отново и отново и да преглеждам варианти на договори, от които нищо няма да излезе — просто нямам толкова много време.

— Прибързването само ще затрудни много повече приемането на твоите условия.

— Аз нямам намерение да наложя условията си. Знаеш това. И той го знае. И аз го знам. И не възнамерявам да приема никакви други условия. Ти не си убеден, че така ще стане. Той също не е убеден. По тази причина не съм пипал чека — и двамата ще разберете това, определено.

— Моля те преспи, преди да вземеш решение. Не решавай сега.

Операторът се намеси в разговора да каже, че друг човек чака на линия.

— До утре в десет.

Той затвори и когато пак вдигна слушалката, чу как Лора и Ван се смеят тихичко.

— Ние съчиняваме песни — рече Лора. — Искаш ли да чуеш една, току-що измислена от Ван?

— Разбира се, но кога ще си легнете все пак?

— О, има предостатъчно време за сън. Но с кого говори толкова дълго в този ранен час?

— Един агент, който се побърква, ако наблизко има човек с пари. Нека да чуя песента.

Ван се обади.

— Ето, татко.

Той изпя тихо, сдържайки смеха си, една песен за човек, който повръща от щастие.

— Много добре. А сега и двамата обратно в леглата.

— Лека нощ, татко.

Затвори и запали нова цигара.

Дойдох в Ню Йорк да ги видя — него и сестра му, помисли си той. Направих и едно добро дело. Знае ли човек. Всеки път, когато ги виждам, може да е последен.

Изпуши цигарата, отиде в банята за още една чаша вода. Изми зъбите си, за да се опита да премахне лошия вкус в устата си, но не успя. Легна си отново и загаси лампата.

Този път се озова право на маковото поле, бос и щастлив. Ала скоро се намери не там, а близо до мястото, където Шаг ковеше сандъци. И тогава внезапно попадна на малко корабче, което плаваше от Сан Франциско до Сан Педро. Беше седемнайсетгодишен и най-сетне бе самостоятелен, разполагаше със собствени пари, имаше собствени идеи в главата си, собствени планове в сърцето си. Сам си беше господар в своя собствен свят.

Бенджамин Франклин е казал: „Когато най-последно станеш самостоятелен и леката жена дойде при теб, нито я насърчавай, нито я отблъсквай. Ако имаш работа за вършене и живот за живеене, недей нито да отстраняваш от пътя си хубавата лека жена, нито да я мъкнеш със себе си. По-скоро трябва да я приветстваш и да ѝ се радваш в мига на собствената ѝ волност и прелест.“

Но на кораба нямаше лека жена.

Имаше една, която каза, че е майката на младежа с нея, обаче никой не ѝ обърна внимание. Повечето пасажери страдаха от морска болест. Те живеяха в нетърпеливо очакване на момента, когато щяха да слязат от кораба и да стъпят на истинска твърда земя. Корабът се люшкеше и клатушкеше в океана.

„Аз оздравявам. Октомври е, а през октомври се оправям. Лятото си отиде. Дните на крепко здраве настъпиха и аз все още заспивам и се събуждам. Вземам старите отломъци и ги слагам на нови места.“

Той забрави всичко, но скоро се опомни малко и се сети за човек, наречен Стария нос.

„Това по всяка вероятност съм аз, но хич и не искам да знам.“

Пак се отправи нанякъде, беше извън времето, извън болката, в леглото-утроба, едно голямо кльоцаво тяло на неродено дете, дълбоко заспало.

„Мирише на праскови.“

Баба му, майката на майка му, го заведе при арменския бръснар на Ел Стрийт, срещу спортната зала. Отначало с бръснаря си поговориха приятелски, после тя каза: „Хайде, качи се на стола.“

Той се качи и седна, а бръснарят заработи. Видя в огледалото един сериозен наглед човек с остър нос като клон на ястреб. *Колко замислено е лицето на човека. Колко странни изглеждат нещата отвътре.*

Бръснарят работеше, бърбеше си с баба му и накрая му каза: „Готов си. Честито.“

На улицата баба му бръкна в една хартиена торбичка и извади праскова по-голяма от бейзболна топка.

„Ти изобщо не хленчи — каза тя. — Виждала съм другите си внуци да пицят така, сякаш ги водят на закление. Изяж тази праскова.“

Той взе прасковата и я поднесе към устата си. Мирисът на прасковата за спящия беше възврънато време, припомнено от тази все още невероятна красота — прасковата.

Бабата докосна брадичката му с мека носна кърпичка, която също имаше приятен мирис, и докато вървяха, той изяде прасковата, кожицата, сока, месестата част и всичко. Нагърчената кафява костилка пъкна в устата си, за да я почисти, и после затърси джоб, в който да я сложи.

„Този панталон е без джобове — каза баба му. — Ето, аз ще я нося вместо теб.“

„Не.“

„Много добре. Носи я в ръка. Странно нещо е да бъдеш вътре в праскова, нали?“

Той не отговори, защото я познаваше, макар и да не знаеше, че тя е майка на майка му. Беше, която беше. Тя бе самата церемониалност, самата методичност, разумност и праволинейност. Той знаеше, че тя не очаква от него да отговаря на всеки въпрос. Ако той проявеше търпение, много скоро всичко, за което си мислеше, предизвикваше нейния отговор.

„Посей това семе — каза тя. — «Семе» беше думата, която употреби. — Посей това семе и ще порасне дръвче. Прасковено дръвче. През лятото от клоните ще висят праскови. Можеш да се покатериш на дървото, да седнеш на някой клон и да изядеш една праскова.“

Той нищо не каза, но когато се прибраха вкъщи, влезе в обора и тя попита: „Какво има?“ Той погледна към лопатата в ъгъла.

„А, да — рече тя. — Време е да посеем семето.“

Тя взе лопатата и излязоха на големия двор да намерят добро място за едно прасковено дръвче. Тя застана близо до края на двора, до оградата от колове.

„Тук?“

„Не.“

Той отиде в средата на двора, там, където бе градината на баба му, където вирееха домати, пиперки, краставици, бамя, зелен фасул, мента, магданоз, зелен лук, патладжани, тикви, където мирисът на зеленчуци беше свеж и хубав. Баба му заби лопата в меката влажна почва.

„Ето как се засажда дръвче — рече тя. — Поставяш семето в хубава почва като тази, заравяш го и после времето, слънцето, луната, дъждът и въздухът го прегръщат, докато се събуди, и тогава от него израства фиданка, прасковено дръвче, което на свой ред ще роди много праскови, всяка със свое собствено семе.“

Той пусна семето в дупката, клекна и го засипа с черна пръст. Баба му добре отъпка с крак рохкавата почва. После извади малък заострен кол от един корен на домати и го заби в земята, близо до мястото, където сега бе заровено семето, където беше скрита една тайна, която само тя и той, и семето знаеха. Тя каза: „Този кол ще показва мястото, където Йепрат Москатян пося семето на прасковата, за да израсне дръвче.“

Никога не е имало праскова като тази. Никога не е имало толкова велика мистерия като засаждането на тази праскова.

„Оздравявам тук някъде.“

Пътуваше към други времена и места, когато чу звук, който го накара да се опомни с насилствена бързина. Изправи се в леглото, ръката му сграбчи телефонната слушалка, вдигна я и той измърмори нещо.

— Йеп? Надявам се, че не те събудих. — Беше Лангли. — Секретарката на Замлок току-що се обади да каже, че той спешно е заминал за Бостън. Честна дума. Ако не ми вярваш, обади ѝ се.

— Защо да не ти вярвам?

— Ами бях убеден, че не трябва да се срещаме с него днес. Исках някак да отложа срещата, но ти се противопостави, та ето сега е десет часът сутринта, а той пътува в самолет.

— Добре.

— Ще осъществим срещата идната седмица.

— Добре.

— Приятни почивни дни.

— Мерси.

— Аз ще прекарам целия уикенд у дома. Ще гледам мача по телевизията. Ти за кои си?

— За „Доджърс“. Иска ми се да вземат четири последователни победи.

— Майтапиш ли се?

— Не.

— Обзалагам се на двайсет долара срещу един, че „Доджърс“ няма да спечелят четири победи.

— Аз вече не се обзалагам, но ако имах такова намерение, няма да бъде за един долар. Нищо не е двайсет срещу един. Десет на един, казваш. Залагам сто долара, че „Доджърс“ ще вземат четири победи.

— Сто?

— Да.

— Не мога да взема пари от теб, Йеп.

— Аз на драго сърце ще взема твоите. Защо ти да не вземеш моите? Обзалагаме ли се?

— Ако „Доджърс“ не победят в четири мача един след друг, като вчерашният мач се брои за първи, ти ще ми платиш ли сто долара? Ако победят, аз ще ти платя хиляда. Съгласен ли си?

— Да.

— Добре, Йеп, обзаложихме се. Хайде да обмислим всичко и скоро пак ще ти се обадя.

Той остави слушалката и погледна часовника си. Беше десет и петнайсет. Не беше за вярване, че бе спал толкова дълбоко, че не се беше събудил отдавна. Все пак бе доволен, че се е наложило Замлок да напусне града, защото винаги беше считал за важно да не позволява на болест или пиянство да му попречат да се яви навреме на уговорена среща.

И беше във възторг, че има цял свободен ден, който ще прекара с Роузи след един хубав шест-седемчасов сън. Но не стана от леглото. Дъщеря му го очакваше по обед. Можеше да се излежава още половин час, после да стане и денят му да започне. Важното беше да бъде отпочинал, свеж и бодър, за да ѝ подари един хубав ден.

Почувства се късметлия за този неочакван развой на събитията — дълбокия му сън, заминаването на Замлок за Бостън, собствената му свобода. Чувстваше се особено щастлив, че дъщеря му се

вълнуваше, че ще излезе с баща си. Всъщност се чувстваше щастлив за всичко и тогава си спомни за прасковата.

Напуснаха къщата няколко месеца по-късно и никой не повдигна въпроса за семето, което той беше посял. Забрави напълно за него, а ето че след много години споменът внезапно започна да го спохожда, но само насън.

След като се облече, преброи парите си. Имаше съвсем малко, но винаги можеше да вземе известна сума назаем от рецепцията, ако наистина му потрябваха.

Позвъни на стария си приятел Арчи Сейлър в ресторант „Блек си“.

— Как си, Арчи?

— Много добре.

— Кой е букмейкърът, при когото мога да заложа за днешния мач?

— За кой си?

— За „Доджърс“.

— Колко възнамеряваш да заложиш? Хиляда? Две хиляди? Три?

— Не съм сигурен, че изобщо ще заложа. Просто ми се ще да разполагам с един телефонен номер, на който да се обадя, в случай че реша да заложа.

Арчи му даде номера на единствения букмейкър, когото познаваше, един цветар на Шейсет и трета улица в източната част на града.

— Големия Сам — рече Арчи. — Ще му се обадя и ще му кажа да приеме каквато и сума да заложиш. После ще ти се обадя.

Когато му се обади, Арчи каза:

— Всичко е наред.

— Благодаря. Може тази вечер да доведе децата на вечеря — вероятно към седем.

— Къде искаш да седнете?

— Горе. До прозореца.

— Запазено е за теб — рече Арчи и добави на арменски: — Последния път, когато беше в Ню Йорк, ти казах да се отнасяш добре с майка им. Добре ли се държиш с нея?

— Мисля, че да, Арчи.

— Това е добре. Разбирателството е за предпочитане пред кавгите.

— Разбира се.

— Тя е по-щастлива, децата са по-щастливи, ти не си тровиш живота. За всеки е по-добре да обича.

— Когато децата бяха малки, много се безпокоях. Сега са поголеми. Сега са добре.

— Когато пристигнах в Ню Йорк през хиляда деветстотин и шеста — поде Арчи, — бях дете, шестнайсетгодишно. Твоят баща се погрижи за мен. Познавах го отпреди да се родиш. Ти си досущ като него. Той не говореше за нищо друго, освен за семейството си — за съпругата си, за трите си деца, които тогава все още бяха в старата родина.

— Знам, Арчи.

— Той щеше да стане голям писател, ако имаше шанс. Казвам ти това всеки път, когато се видим, нали?

— Почти.

— Ти знаеш защо, нали?

— Имам някаква представа.

— Искам да си вършиш работата — независимо какво се случва.

Не пропускай шанса си.

— Аз си върша работата.

— Не се поддавай на досадата.

— Добре.

— Нали ще кажеш на гърка да се отбие с парите ми?

— Спечелил си залог, а?

— Късметът ми се усмихна на стари години — каза Арчи. — Първите два мача бях за „Янкис“. Вчера заложих на „Доджърс“.

— Колко заложих?

— А, винаги залагам сто долара. При поредица от залагания — само по десет.

— Как се справяш?

— Напоследък или през годините?

— През годините.

— От 1909-та насам вероятно съм изгубил половин милион долара, но си струваше. Във всички случаи щях да похарча тези пари. Хазартът винаги облекчаваше очакването на следващия ден. Не забравяй да доведеш довечера децата.

— Добре.

— Доведи и майка им.

— Тя участва в пиеса и тази вечер е предпремиерата.

— Това е добре, нали, Йеп? Караш ли я да се чувства добре? Щастлива ли е с теб?

— Струва ми се, че да, Арчи.

— Ще гледаш ли мача?

— Може да излезем с Роузи. Ще прекараме деня заедно.

— А Ван?

— Той гледа всички мачове от шампионата заедно с Кити Делмонико. Мисля, че я познаваш. Двете с Лора май са идвали.

— О, разбира се — каза Арчи. — Аз им викам „близначките“, не защото си приличат, а защото дойдат ли тук, все се кикотят. Разсмиват се една друга, като момиченца в неделно училище. Приятно прекарване с Роузи.

Затвори телефона и слезе до рецепцията. Валенсия му подаде половин дузина писма, които бяха препратени. Прегледа бегло всеки плик и върна писмата на Валенсия с думите:

— Ще ги взема по-късно. Може ли да получа заем от петдесет или сто долара?

— Разбира се — отвърна Валенсия.

— Просто исках да знам. Не сега, може би по-късно.

Прескочи до вестникарската будка.

Акърс каза:

— Новият брой на „Шоубизнес“ излезе днес.

Взе един вестник от стелажа, откри списъка на новопристигналите в Ню Йорк знаменитости. Повече от десетина души пребиваваха в „Плаза“, „Пиер“, „Хампшир Хауз“, „Сент Реджис“ и „Готам“.

— Вътре си — рече Акърс.

— Виждам. Как разбират кой кога и къде отсяда?

— От „Селебрити сървис“ всяка сутрин се обажда на рецепцията.

— И на рецепцията на „Грейт Нодън“ ли?

— Разбира се. Тук сме настанили няколко известни хора. Миналата година ни гостува един англичанин.

— Сериозно?

— Не можех да разбера какво казва. Англичаните не обичат да помръдват устни, когато говорят.

Купи пакет „Честърфийлдс“ и пакетче дъвки „Дабълминт“. Отваряше пакета, за да запали първата си цигара за деня, когато актрисата с префиненото кученце излезе от козметичния салон и се приближи до будката.

— Нещо ново? — попита тя.

— „Скандал“ ли? — рече Акърс.

— Да.

— Не, нов брой няма да излезе още една седмица. Обаче има много нови списания за кино.

— Вземам ги — каза актрисата.

Акърс излезе иззад щанда да подбере новите филмови списания. Те бяха седем.

— И телевизионните ли?

— Чудя се — рече младата жена. — Да, и тях.

Акърс взе и шест телевизионни списания от стелажа. Младата жена заговори на кученцето в краката ѝ. То изскимтя радостно.

— Най-добрият ѝ приятел — каза Акърс, когато тя тръгна по дългия коридор.

Наблюдаваше походката ѝ. В средата на коридора тя спря, обърна се и се усмихна. Той също се усмихна. Тя продължи нататък. Приятно беше да я гледаш как върви: олюляване, раздрусване, олюляване.

— Тя не го прави нарочно — каза Акърс. — Не може иначе. Така я карат да ходи и в пиесата.

— Ясно.

Когато стигна до края на коридора, той видя, че младата жена си приказва със Стенли Дана, портиера. Побърза да я настигне, но щом стъпи на тротоара, тя вече вървеше по Петдесет и седма към „Карнеги Хол“.

— Тъкмо си говорехме за вас — каза Дана. — Познавате ли я?

— Само сме се засичали при вестникарската будка.

— Тя току-що ме пита кой е този човек в хотела с... надявам се, че няма да се засегнете... с големия нос.

— Как иначе би могла да го каже?

— Знаете ли, на тази работа съм от девет години и научих едно нещо. Не издавай никаква информация, ако не си сигурен, че всичко ще е наред. Казах ѝ, че току-що сте пристигнал в хотела от Калифорния. Тя рече: „Това Йеп Мускат ли е, защото ако е той, аз познавам бившата му съпруга. Тя участва в пиесата, в която и аз играя.“ Отвърнах, че не знам. Всичко наред ли ще бъде, ако ѝ кажа?

— Разбира се.

— Казах на сина си, че съм се запознал с вас. Той иска да знае дали може да се срещнете. Не точно сега, а когато сте в състояние да му отделите малко време. Исква да погледнете един разказ, който е написал.

— С удоволствие.

— Благодаря.

Тръгна по Петдесет и седма към „Медисън“, после към Шейсет и трета. Там зави надясно и скоро стигна до цветарския магазин. На витрината имаше ваза с малки жълти и червени розички. Видя гърка в дъното на магазина да работи по един оформен като подкова венец с червени и бели карамфили. В магазина ходеше насам-натам и едно момче на шестнайсет-седемнайсет години, вероятно син на собственика.

Ще купя букет розички за дъщеря си, помисли си той. Въобще няма да залагам, нито пък ще говоря по въпроса.

Но когато влезе, гъркът се усмихна и му подаде ръка.

— Драго ми е, господин Мускат. Сократ Пантифило. Моят син, Платон, но всички ни викат Големия Сам и Малкия Сам. Арчи ми е стар приятел.

Той се ръкува с бащата, после със сина. Отиде до витрината и си избра букетче рози от вазата.

— За дъщеря ми е — каза. — Може да я заведе на бейзболния мач.

Постави на тезгяха банкнота от пет долара, но гъркът отказа да я вземе. Той сложи букетчето в малка пластмасова кутия и я върза с червена панделка.

— За кой отбор сте?

— „Доджърс“.

Големия Сам взе от една полица бяла картичка и малък бял плик и ги постави на тезгяха.

„Малки рози за малката Роузи“ — написа бащата. Пъхна картичката в плика. Големия Сам промуши единия край на червената панделка през дупчицата в картичката и плика и ги върза върху прозрачната пластмасова кутия.

— Благодаря. Много е хубаво. Може да се обадя по телефона по-късно през деня или утре, или вдругиден.

— Когато пожелаете.

— За понеделник вечер искам няколко рози за майката на дъщеря ми. Дузина червени с дълги дръжки — най-хубавите, които можете да намерите.

— Ще ги имате — каза Големия Сам. — Просто се обадете, когато ви е удобно, и аз ще се погрижа за всичко.

Излезе от магазина радостен, че се беше запознал с този човек и неговия син.

Когато слезе от асансьора, видя, че вратата на апартамента е отворена и Роузи е в антрето с Джейни Макдугъл, която работеше с игла и конец по роклята на момичето.

— Татко! Чух асансьора и разбрах, че си ти, защото е обед, а ти каза, че ще дойдеш по обед.

— От единайсет и половина държи вратата отворена — рече Джейни.

— Ако знаех, щях да дойда по-рано.

Той подаде на момичето прозрачната пластмасова кутия. Тя подскочи шест-седем пъти — съвсем ниски подскоци, право нагоре — после откъсна плика от панделката, извади картичката, прочете я и се хвърли в прегръдките му.

Ван излезе от дневната.

— Какво става?

— Виж какво ми донесе татко — каза Роузи. Тя вдигна капака на кутията и показа на брат си букетчето.

— Да го забода ли с карфица на роклята ѝ? — попита Джейни.

— О, да — отвърна Роузи. — Ще мириша на рози през целия ден, а след това ще ги сложа във ваза. После ще ги изсуша, както се прави, и ще си ги запазя завинаги.

— Страхотно — обади се Ван.

— Как си?

— Добре съм, татко.

— Всичко наред ли е?

— Да, но все така се безпокоя за „Доджърс“, това е по-силно от мен. Те *трябва* да победят днес, обаче се притеснявам някой да не сгафи и да не изпорти мача.

— Е, това е бейзбол и ако много обичаме един отбор, трябва да се безпокоим мъничко, така е. Добре изглеждаш.

— Наистина съм добре, но отвътре — туп-туп-туп.

— Мама будна ли е вече?

— Дали е будна? — каза Ван. — Тя има репетиция тази сутрин в десет часа.

— Горкичката. Знам колко мрази да става рано.

— Ако ми поръча да я събудя до девет часа — поде Джейни, — занасям чашка силно кафе в осем и половина — влизам тихичко и я оставям на нощното шкафче. Тя, разбира се, ме чува, но аз си мълча. Тя надушва аромата на кафе. Връщам се след пет минути и заговарям за времето. И така няколко пъти влизам и излизам. До девет часа тя е почти будна.

— Да, голям проблем. Как успявате, госпожице Макдугъл? С будилник ли?

— О, да. Винаги навивам будилника. Обаче се събуждам една-две минути преди момента на извъняването му. Въпреки това бих била безпомощна без него. След като навия будилника, знам, че мога да спя дълбоко, защото съм сигурна, че той ще извъни, когато трябва, а друго не ми е нужно. Харесва ли ви роклята, която Роузи си избра за събитието?

— Определено. Ти си истинска красавица, Роузи.

— Истинска красавица! — каза Ван. — Леле майко!

— Ами ако наистина съм красива? — рече Роузи и направи гримаса.

— Ще го разбереш.

— От кого?

— От мен.

— Само опитай. Баща ми е тук.

— И моят баща е тук — каза Ван.

Този неочакван обрат в разговора допадна на Роузи.

— Моят баща може да натупа твоя — рече тя.

— Твоят баща ще избяга, ако моят го погледне — каза Ван.

— Хм — намеси се бащата, — моят баща може да натупа вашия.

Госпожица Макдугъл се засмя и рече:

— Едно време в дома ми в Глазгоу непрекъснато се препирахме така.

— Кого можеше да натупа твоят баща? — попита Роузи.

— Всекиго, освен майка ми — отвърна Джейни. — Тя беше мъничка и слабичка, но когато баща ми се разбеснееше, тя само го поглеждаше и той просто въздъхваше и млъкваше. — Тя успя да закрепил букетчето на роклята на Роузи — светлосиня на цвят, с много плисета на полата и малки вертикални червени и бели ивици в горната част. — Е, хайде, вървете, на добър час.

— Не е ли по-добре да си облече лека връхна дреха за по-късно през деня?

— Ето я, приготвена е снощи от шест часа и чака — каза Джейни.

Това бе червен жакет от кадифе, с черни шевици.

— Но няма да го облека сега — рече Роузи. — Само ще го нося в ръка.

— Ван? — каза бащата. — Просто се наслаждавай на мача, чу ли? Недей да се вживяваш твърде много.

— И да оставя „Доджърс“ да паднат? Тая няма да я бъде.

— Те изгубиха първите два мача, при все че ти много се вживяваше, нали?

— Татко, знам, че е глупаво, обаче не мога просто така да си седя там, това е.

— Добре. Приятно прекарване. Роузи и аз ще се върнем между пет и шест часа, госпожице Макдугъл. Ще вземем Ван, ще вечеряме в „Блек си“, а после ще отидем в „Палас“ и ще гледаме вариететната програма. Това означава, че те няма да си легнат преди десет-единайсет, ако не възразявате.

— Мисля, че всичко е наред. Ще почивам цяло денонощие. Добре се позабавлявайте.

— Ще дойдете ли на мача, татко? — попита Ван.

— Роузи трябва да реши.

— Не, ти трябва да решиш, татко.

— Тогава ще отидем, ако успеем да намерим билети.

— Пътувайте с метрото — рече Ван, — като нас с Кити. Там винаги се намира някой с излишни билета.

— Искаш ли да си опитаме късмета, Роузи?

— Разбира се, татко.

— Добре. Но първо ще се разходим по Пето Авеню.

— Не е Великден, татко.

— Не е, но е първи октомври, а всеки път, когато съм в Ню Йорк на тази дата, се разхождам по Пето Авеню.

Той хвана момичето за ръка и влязоха в асансьора.

След малко бяха на улицата, огрени от слънцето на един от най-красивите дни в годината.

Дъщеря му винаги настояваше да я държи за ръката при всяка разходка. Ръчичката ѝ беше малка, като на майка ѝ, само че по-малка. Докато вървяха, ръката на дъщеря му говореше. Той усещаше внезапно силно ръкостискане и забелязваше, че се приближава някоя много изискана дама. Когато тя дойдеше още по-наблизо, ръчичката стискаше неговата много пъти, бързо. Той отвърщаше на ръкостискането, докато ръчичката се поотпусне.

Но скоро отново чувстваше внезапния натиск, оглеждаше се и там, на малко дръвче беше кацнало птиче. Дъщеря му спираше да погледа птичето. Ако се случеше птичето да промени местоположението си, ръката на дъщеря му отново стискаше бързо неговата. Ако птичето изчуруликаше, ръката на дъщеря му стискаше неговата много пъти — ако то запееше, ръката също запяваше.

От време на време срещаша някой бездомник — залинял старец или старица в черни дрипи ровеше в кофа за смет. Ръката на дъщеря му стискаше неговата само веднъж и натискът се запазваше.

По време на разходките, когато беше малка, тя скоро започваше да иска той да я носи, понякога изразяваше с думи желанието си, понякога спираше и протягаше ръчички нагоре. Тя поначало бе жизнено дете, будно, наблюдателно и схватливо.

Когато беше бебе, което едва прохождаше, тя се бореше с леглото и със съня, като се люлееше, застанала на ръце и колене в детското си креватче, и блъскаше главицата си в лицевата дъска. След пет-десет минути се покатерваше догоре, слизаше отстрани и заприпкваше към дневната. Ако веднага я сложеха обратно да си легне, тя никога не плачеше, но скоро пак я чуваха да се катери и да блъска.

— От това боли — казваше той на Лора. — Тя е толкова сериозна, когато идва към нас като някакво малко същество от друг свят. Не може да ни каже какво я мъчи. Очаква да разберем. А ние не я разбираме.

— Разбираме я — отговаряше Лора. — Кажи ѝ да престане. Ако не престане, влез и я напляскай.

— Да не си луда? Малките дечица не бива да се пляскат. А да бъдат обичани.

— Ти си писател. Ти все пишеш. Тя иска един хубав пердах и ако ти не я напляскаш, аз ще го направя.

— Не, няма. Най-доброто, което можем да направим, е да я обичаме.

— Роузи! Престани да се люлееш! Или ще дойда и ще те напляскам!

Люлеенето спираше. Настъпваше затишие за половин минута. После люлеенето и блъскането пак започваха. Майката ставаше. Бащата я хващаше за ръката.

— Остави я на мира. Ако не я разбираме, поне да не я наказваме.

— Така тя налага своето и е съвсем наясно с това. Не на мен — аз съм ѝ само майка. Тя се налага на теб — защото ти си мъж и тя разбира, че може да мине безнаказано.

Люлеенето спираше, когато повишаваха глас.

— Харесват ѝ тези кавги. В момента ни слуша. Създава главоболия на друга жена — на собствената си майка. Роузи! Върви да спиш.

Те преставаха да спорят. За кратко в жилището се възцаряваше тишина, после люлеенето и блъскането започваха отново.

— Остави я тогава да си разбие главата, ако това искаш да направи — казваше майката.

— Мислех си, че си щастлива да я обичаш, когато се нуждае от обич.

Постоянно имаха спорове около Роузи. Понякога беше сигурен, че Лора греша, друг път беше сигурен, че не греша, но през повечето време той просто не знаеше. Знаеше само, че я обича, че всичко у нея го очарова и безпокои. „Можеш ли да бъдеш баща на една жена?“

Винаги беше разбирал сина си, защото синът му повтаряше самия него.

Момчето възпроизвеждаше собствените недостатъци на бащата. Когато то кажеше „веднага“, имаше предвид точно това и ако нещо не можеше да стане веднага, то се вбесяваше.

Един следобед той влезе в спалнята на сина си, където майка му го беше изгонила, защото беше избухнал и се бе държал грубо. Той го завари да снове из стаята, да докосва или да посочва разни предмети и да ги ругае. Подът, стената, тавана, леглото, бюрото, стъклото на прозореца, дворът отвън, небето, облаците, слънцето.

Тогаваше Ван беше поискал да го заведат в зоопарка, да види пак приятелите си там, тъй като той всъщност вземаше животните за хора,

но майка му бе поканила на гости свои приятели, така че той, разбира се, не можеше да отиде, не можеше да бъде заведен там. При едно по-предишно посещение на зоопарка Ван беше говорил на кенгуруто, което бе приближило до телената ограда. Той му беше предложил хляб от торбичката, която носеше. Младото кенгуру се бе изправило, късите му предни крака приличаха на ръце, пръстчетата се мърдаха, но то не прие филията стар хляб.

— Хайде вземи — бе казало момчето. — Хубав е. За да демонстрира това, той отхапа голям къшей хляб и го задъвка със сериозна физиономия. Накрая рече: — Какво става? Не ме ли харесва?

С Ван никога не беше трудно, а с Роузи никога лесно, защото тя бе момиче, жена, дъщеря на майка си, съвсем друго същество, представител на друг вид — един красив, неотразим, загадъчен, пленителен и труден вид.

И така, на Пето Авеню, в съботната слънчева светлина, той вървеше с немирната малка жена, някогашното грейнало малко създание, надаващо трагичен бебешки плач или смеещо се звънко на големи и неясни шеги. Сега той се разхождаше с една млада дама, едно чистосърдечно момиче с издължено лице и големи тъмни очи, което вече беше почти на десет години — едно духовито, но винаги сериозно момиче, което обичаше закачките и игрите, спомените и споровете, и хубавите дрехи.

На първи октомври в Ню Йорк, на Пето Авеню между Шейсет и шеста и Шейсет и пета улица, макар и за кратко той се почувства напълно безгрижен. Беше безсмъртен, винаги беше вярвал, че *може* да бъде такъв някой ден. Обичаше всичко и всички, защото държеше за ръка дъщеричката си и вървяха заедно през света. Той я обичаше нежно, каквото и да беше тя: частица от него и неговата неznайна истина, частица от майка си и нейната неznайна истина. Защото каквото и да беше Роузи, тя беше любов и сега за миг тази любов беше близо. Тя неизменно струеше към него от малката ръчичка, която държеше, и тази любов имаше целебна сила.

Забрави за дупчицата във венеца си с лекарството в нея. Забрави вкуса на етер в устата си, главоболието, глухотата на дясното ухо, непрекъснатия шум там. Забрави за тлъстината, която се беше натрупала около мускулите и костите през трудните години. Забрави за постоянното бързане, нетърпението, раздражителността,

високомерието, гнева, грубостта, за принудата винаги да бъде погълнат от работа, от правенето на нещо. Забрави за дълговете си, за бедността и загубите си, за покойниците и лудите сред роднините и приятелите си. Забрави всичко, освен любовта, любовта, която струеше от ръката на дъщеря му към неговата ръка.

Изведнъж подскочи като Зак на Бауъри. Раз, два, краката му закрачиха във въздуха.

Дъщеря му спря и дръпна ръчичката си.

— Не знаех, че можеш да правиш това.

— Разбира се, че мога.

— Направи го пак.

Той го направи.

— Какво е това, татко?

— Ами американците го наричат „Подскок на любовника“.

Заимстван е от дивите кози в планините на Наири.

Той се канеше да го направи пак, но дъщеря му каза бързо:

— Не сега, татко. Някой гледа.

Той видя млад полицаи на ъгъла.

Направи подскока, а момичето затропа с крак в знак на протест.

— Не те е страх от полицаи, нали? — попита той.

— Не, татко — прошепна тя, — но той не те познава. Ще си помисли, че си луд.

Отново я хвана за ръката и те минаха покрай младия полицаи, който смигна и кимна, а Роузи се опита да се скрие.

Когато пресякоха улицата, тя погледна назад.

— Не те познава, татко.

— Не е необходимо да ме познава.

— Не знае, че си най-големият писател в целия свят.

— Какво?

— О, аз знам, татко. Не знаех, но *сега* знам. Госпожица Ефинан ми каза.

— Браво на нея.

— Тя знае всичко.

— Не се и съмнявам.

— Прочела е всичко, което си написал. Но един полицаи на ъгъла на улицата, какво знае той? Ти правиш „Подскока на любовника“

така, както го правят дивите кози, и той със сигурност си мисли, че си луд.

Тя пак се огледа наоколо и каза много тихо и много бързо:

— Направи го пак.

Той го направи, почти толкова ловко, колкото Зак, а Зак беше по-млад от него — по-млад с един месец — и при това не пушеше и не пиеше, бе образец спортист, отрупан със стотици хиляди големи и малки мускули, певец на италиански улични песни или поне певец на италиански песни по улиците.

Роузи се засмя и после тя направи подскока.

— Хубав подскок — каза тя. — Но не го правим на уроците по балет.

— О? Ти ходиш в танцувално училище, нали?

— Не в танцувално училище. На уроци по балет. В „Карнеги Хол“. Моята учителка е танцувала в балетни спектакли по целия свят. Мадам Тотовская.

— Забавляваш ли се на уроците?

— Дали се забавлявам? Мисля само за едно — кога ще си получа балетните обувчици. Знаеш ли колко време мадам Тотовская е трябвало да взема уроци по балет, преди да ѝ дадат нейните?

— Две години?

— Шест. Защото са били в Русия, знаеш как е там. Мадам Тотовская казва, че аз мога да получа обувчиците си още щом краката ми заякнат достатъчно, за да започна да танцувам на палци.

— Така ще бъде.

— Да, разбира се.

— Ще бъда много горд, когато затанцуваш на палци.

— И мама ще се гордее. Тя така каза. Но се надявам, че няма да се наложи да чакам толкова дълго. Колко яки трябва да бъдат краката ми? Знаеш ли, татко?

— Не, не знам. Случайно знам — или във всеки случай мисля — че сега краката ти са доста яки, но мадам... знае по-добре.

— Тотовская.

— Да. Веднага щом си готова, тя ще ти даде обувчиците, сигурен съм.

— Как заякват краката?

— Не съм сигурен. Предполагам, че зависи от много неща. Първо, трябва да си добре със здравето. Струва ми се, че ти си добре. Освен това трябва да го поддържаш добро. Това значи да ядеш добра храна в изобилие и много да си почиваш, и да спиш. И, разбира се, трябва да правиш упражнения.

— Искаш ли да дойдеш на някой от уроците ми по балет?

— Иска ли питане.

— В понеделник и петък, в четири часа, стая петстотин и шестнайсет, „Карнеги Хол“.

— Ще бъда там в понеделник.

— Наистина ли, татко? Не си ли много зает?

— О, ще поотложа това-онова. Ще бъда там в четири, ще остана до края на урока, а после ще заведа теб и мама в „Румпелмайер“ да прием чай.

— На урока ще ме заведе не мама, а госпожица Макдугъл.

— Разбира се. Мама е на работа. Ще ви заведа двете с госпожица Макдугъл да прием чай.

— Не, да не я вземаме, татко.

— А, не, не бива да правим така. Аз я харесвам, а ти?

— Разбира се, че я харесвам. Тя ме научи да плета.

— Наистина ли?

— О, да. Оплетох най-различни дрешки за куклите ми. Искаш ли да оплета нещо за теб?

— Разбира се.

— Добре. Ще ти оплета нещо. Какво да бъде?

— А, не знам.

— Шапка за когато вали сняг?

— Ще ми оплетеш ли наистина?

— Може да ми отнеме много време.

— Добре.

— Искаш ли червена?

— Повече от всичко.

— Значи червена шапка за сняг.

— Много ти благодаря.

— Още не съм я оплела, татко.

— Благодаря ти, че възнамеряваш да я оплетеш.

— О-о.

— Сега къде ще ходим?

— Ами нека просто да се разхождаме, татко. Съгласен ли си?

— Обичам да се разхождам.

— Краката ми ще заякнат от ходенето.

— Твоите крака са яки.

— Нямам търпение да получа балетните си обувчици.

— Това може би е изцяло въпрос на време, а ти просто няма как да ускориш хода на времето. Трябва да си търпелива, това е.

— Не мога да чакам. Искам да си обуя балетните обувчици и да танцувам така, както видях да танцува мадам Тотовская. Тя е възрастна, но все още танцува с лекота, и когато танцува, както някога в балета, е много красиво. Тя сигурно е на петдесет.

— Нима?

— Така мисля. Казва, че танцува от много отдавна.

— Нямам търпение да се запозная с нея.

— Ще ти хареса. Тя прилича на момиче.

— Колко момичета сте общо?

— Понякога шест, понякога пет, но понякога съм само аз. Досега не съм пропуснала нито един урок, а всички други са пропускали. Въпреки това мадам Тотовская ми преподава целия урок.

— Започвам да я харесвам.

— Тя наистина е добра, но когато нещо сгрешим — да видиш тогава!

— Какво се случва?

— Казва на пианиста да спре да свири. Той е неин племенник, но е възрастен мъж. Предполагам, че дори е по-стар от тебе, татко. Тогава тя само поглежда този, който е сгрешил, и просто чака. После прави движението сама, така, както трябва да бъде направено. След това кимва на племенника си — Майкъл. Той отново започва да свири и продължаваме упражненията.

— Аз не съм стар.

Роузи се изкикоти.

— О, татко, ти си стар, стар, стар! Когато си се оженил за мама, си бил седемнайсет години по-стар от нея. Седемнайсет години, татко! Как си могъл да постъпиш така?

— Такава е традицията в моето семейство. Но аз не съм стар. На четирийсет и седем съм.

— Не, не си стар, татко. Не много!

— Определено не се чувствам стар. Чувствам се млад. Чувствам се богат.

— Богат?

— Много.

— Имаш ли изобщо някакви пари?

— Разбира се, че имам.

— Колко?

— Десет хиляди долара.

— О, това са много пари, татко.

— За жалост всеки цент от тях ще отиде за държавата.

— Защо?

— За данъци.

— Колко им дължиш?

— Според последното изчисление около петдесет хиляди.

— Долара?

— Да.

— Кой са те, татко?

— Данъчните ли? Ами те са данъчни, точка.

— Да ги убием.

— Така ли да направим?

— Да, те са такива егоисти. Искат всичките ти пари за пустото си правителство.

— Несъмнено.

Вървяха по Пето Авеню.

Дано да ми е дадено някой ден да си спомня този момент така, както напоследък си спомням полето с маковете, помисли си той.

Когато стигнем в хотел „Плаза“, ще заведе Роузи на обяд, реши той.

Влязоха и там, до будката за вестници видя Зак и едно дванайсет-тринайсетгодишно момче.

— Роуз — каза той, — това е моят приятел Зак Авакян. Зак, драго ми е да те запозная с дъщеря си, Роуз.

За миг Зак остана слисан, загледан в момичето, после хвана ръката ѝ и я задържа между ръцете си, а Роузи направи реверанс.

— Драга госпожице — заговори Зак, — за мен наистина е голяма чест. Видях те веднъж преди години в Сан Франциско. Тогава беше красива, сега си още по-красива. — После той сложи ръка на рамото на момчето и каза: — Роуз, позволи ми да ти представя сина си, Хуан.

Момчето подаде ръка, момичето я хвана и отново направи реверанс.

— Какъв късмет — рече Зак. — Тъкмо се канех да заведе Хуан на бейзболния мач, а сега всички можем да отидем заедно, но хайде първо да обядваме.

Влязоха в ресторанта и заеха същата маса, на която бяха седели вчера сутринта.

Хуан помогна на Роузи да седне на стола си, а Зак ги следеше с поглед.

Поръчаха и Зак каза:

— Истината е, че не пия, но понеже случаят е специален, ще си позволя едно питие. — Той се обърна към сервитьора и поиска бутилка шампанско.

Сервитьорът се отдалечи и Зак рече:

— Новите кораби се спускат в морето с бутилка шампанско, нали така? Аз също искам да пусна в морето на живота нещо ново.

— Един нов пияч? Четирийсет и седем годишен?

— Четирийсет и седем? И вие ли сте на толкова? — попита го Роузи.

— Баща ти и аз сме родени в един и същи месец на една и съща година. Заедно отраснахме.

Той прегърна Хуан през раменете и го притисна към себе си. Момчето погледна първо него, после Йеп и Роузи.

Сервитьорът донесе бутилката и Зак го помоли да напълни двете чаши. Той ги напълни и се отдалечи.

Зак пресуши своята чаша.

— Най-щастливият ден в живота ми — каза той.

Обядът пристигна и те се нахраниха. Когато сервитьорът постави сметката на масата, Йеп я взе бързо, но Зак я грабна от ръката му.

— А, не, не ти. За първи път вода сина си на ресторант. Какъв късмет, че сте с нас. — Той извади портфейла си, взе една стодоларова банкнота и я подаде на сервитьора.

— Хуан — каза той. — Може ли да видя портфейла ти, моля.

Момчето извади портфейл от джоба на якето си.

— Какво има вътре?

Момчето се изчерви.

— Може ли да погледна?

— Добре.

Зак прерови с дебелите си пръсти различните преградки на портфейла. В едната намери моментална снимка, погледна я бегло и я подаде на Йеп: Зак и една тъмнокоса млада жена, усмихнати.

— Моите родители — тихо каза Хуан. — Те са се разделили, когато съм бил едва бебе. Майка ми се омъжила отново, баща ми също. Виждам баща си за първи път.

— Такъв ли си го представяше?

— Не, сър.

— Не, сър? — удиви се Зак. — Чак толкова ли те разочаровах?

— Не, сър — пак рече момчето.

Йеп забеляза погледа на Зак. Той напълни чашата му и Зак отпи бързо. Но този път не я изпи до дъно, а само една глътка. После избърса потта от лицето си и остави чашата. Сервитьорът се върна с рестото. Зак пхна парите в портфейла на момчето и му го връчи.

— Добре — рече Зак. — Хуан, Роуз. Ще тръгваме ли?

Те излязоха от хотела и когато тръгнаха, Йеп попита на арменски:

— Какво е това, Зак?

Момчето и момичето слязоха по стъпалата до тротоара.

— Слушай — бързо заговори Зак. — Не знам защо, но когато се прибрах снощи, реших да ѝ се обадя по телефона, след десет години. Вероятно не мислех, че ще бъде още там, на този адрес, но не щеш ли, тя се обади. Последния път, когато я видях, тя не ми каза нищо,

изобщо не ми каза, че момчето ще носи моята фамилия. Той си мисли, че е мой син.

— Прилича на теб, Зак. Сигурен ли си, че не ти е син?

— Недей и ти — рече Зак. — Тъкмо това ми се върти в главата, откакто го видях, а то е лудост. Той просто не е мой син и толкова. Роден е две години след като майка му ме напусна. Не знам защо му е дала моето име. Какво да направя за него?

— Да бъдеш негов баща. Какво друго?

— Как?

— Засега се справяш много добре.

— Не разбираш ли? Искам да го заведа в Юта. Но не мога.

— Защо?

— Защото не е мой син.

— Той те смята за свой баща. Ти винаги си искал да имаш син.

— Да, и това ме побърква. За теб и мен той е мой син. Според всички други мои познати не е. И те ще му го кажат — и тогава какво ще стане?

— Той няма да им повярва, Зак.

— Няма, нали? Аз мога да бъда добър баща... ако не е твърде късно.

— Защо да е твърде късно? Той е дете. И е твой син. Твой син е от самото начало.

— Обичам майка му, задето е постъпила така. Не знам защо го е направила, но я обичам за това.

— Направила го е, защото ти си неговият баща. Наистина си ти, знаеш го, Зак.

— Аз съм пиан — неочаквано рече Зак. — Сега, когато се сдобих със син, какво друго да направя? Напих се.

— Така е.

— Трябва да се пооправя.

— Искаш ли да се качиш до стаята си? Аз ще заведа децата на разходка с файтон в парка.

— Не, не мога. Да се поразходим заедно, докато изтрезнея.

— Добре.

Зак няколко пъти тръсна глава и каза:

— Трябва да ми помогнеш, Стар нос. Не за това, че съм пиан. Трябва да ми помогнеш за цялата тази работа. Не искам да изгубя сина

си, но знам, че той принадлежи на майка си. Тя се е грижила за него през всичките години. Бог знае как, но се е грижила. Аз не съм направил нищо за него.

— Ти си мислиш, че не си. Просто забрави всичко за известно време и хайде да отидем на бейзболния мач.

— Добре.

Те слязоха по стълбището и отидоха при децата.

Стигнаха до Пето Авеню, момичето вървеше до баща си, а момчето до своя баща.

— Роуз — заговори Зак, — надявам се, че няма да възразиш, ако с баща ти поговорим на френски. Какво ще кажеш, Хуан?

— Добре — отговориха Хуан и Роузи.

„Френски ли? — помисли си Роузи. — Това е арменски.“

— Чуй ме, братко — поде Зак. — Боли ме главата, повръща ми се, тежко ми е на душата и не знам как да се избавя от това, без да се резилия.

— Ще те заведа на едно място, където може би ще се почувстваш по-добре.

Доближиха някакъв ресторант и Зак влезе, а другите продължиха да вървят. Когато стигнаха до ъгъла, се обърнаха и се върнаха, но Зак все още бе вътре.

— Почакайте тук, Роузи и Хуан.

Той влезе в ресторанта и отиде право в тоалетната. Зак се беше облегал на стената с пребледняло и мокро лице и затворени очи.

— След малко ще ми мине — каза той. — Май никога през живота ми не ми е било толкова зле. Целият треперя, като пребито псе. Как пиеш това нещо?

— Четирийсет и седем години не са подходяща възраст да започнеш да пиеш, Зак.

Излязоха от тоалетната и Зак рече на арменски:

— Нека да поръчаме нещо. Това заведение ми спаси живота.

— Добре. Едно силно кафе?

— Ще помогне ли?

— Винаги помага.

— Ами децата?

— Те са добре.

Зак отпи с усилие от горещото кафе.

— Първо вино, после кафе — каза той. — Две неща, които изобщо не пия. Ако погълнеш една отрова, вероятно трябва да погълнеш и друга. Хайде да хванем такси и да отидем на мача. Имам над какво да мисля. Мачът ще ми помогне. Ти за кого си?

— Какво имаш предвид?

— Искам да заложа. Голяма сума. Ако спечеля, ще знам, че трябва да поговоря с майката на момчето.

— Искаш да заложиш?

— Знаеш, че не съм по хазарта, изобщо не играя, но както е тръгнало да нарушавам правилата, бих могъл да наруша и още едно. По някаква причина искам да съм заложил, докато гледам мача. Не знам защо, но така трябва. Може ли да заложа?

— Разбира се. Каква сума? Десет долара?

— Десет? Имам девет стодоларови банкноти в портфейла си. Искам да заложа всичките. На кого обаче? На „Янкис“?

— Ако ги харесваш.

— А на теб харесват ли ти?

— Не бих казал, че не ги харесвам, но ако имах пари, бих заложил на „Доджърс“.

— Имам чувството, че „Янкис“ ще спечелят този мач.

— Заложи на тях.

— Знаеш ли къде?

— Да.

— Дали човекът ще приеме деветстотин долара залог за „Янкис“?

— Да.

Зак остави банкнота от един долар до чашката си и те излязоха при децата.

Спряха такси и се качиха. В цветарския магазин Зак рече:

— Хуан, искам да изпратя цветя на майка ти.

Бащите влязоха и гъркът ги поздрави.

— Зак иска да изпрати цветя за една приятелка.

— Рози — рече Зак. — Три-четири дюзини.

— В момента не разполагам с три дюзини — каза Големия Сам. — Имам дюзина бели рози и голям брой малки розички.

— Тогава направете един голям класически букет. — Зак бързо написа адреса и няколко думи на една картичка и каза: — Двайсет достатъчно ли са? — Той постави двахсетдоларова банкнота на тезгяха.

— Напълно — отвърна гъркът.

Зак извади парите от портфейла си.

— За „Янкис“ — каза той.

Шансовете бяха равни, само трябваше да се направи избор. Зак заложи седемстотин и петдесет и върна останалите пари в портфейла

си.

— Това означава много за мен — рече той на арменски. — Ако „Янкис“ спечелят, ще знам какво да направя. — Той помълча малко и тихо каза: — Ще бъда неговият баща, ето какво — и никакви ако, но и обаче.

Върнаха се в чакащото ги такси и тогава Йеп внезапно рече:

— Какво ми става, по дяволите? Аз също трябва да пратя цветя.

Той се върна в магазина и каза:

— Залагам за „Доджърс“.

— Колко?

— Петстотин. Искате ли чек?

— Не непременно.

— Тогава ще се видим след мача.

— Когато ви е удобно.

Той забърза към таксито, качи се и шофьорът подкара колата към „Ебете Фийлд“.

— Зак, нали разбираш, че може да не успеем да си купим билети?

— Защо не?

Шофьорът направи обратен завой.

— Защо не ли? Не е възможно да намериш билети за мач от бейзболния шампионат, ако не си готов да платиш двайсет или трийсет долара за всеки. Още ли държиш да отидем?

— Разбира се — рече Зак. — Ще намерим билети.

— Ще ти излязат скъпо. Знаеш, че стадионът не е голям и онези хора в Бруклин чакат на опашка цяла нощ.

— Ще измислим нещо.

Когато слязоха от таксито, стадионът гъмжеше от народ.

Скоро се натъкнаха на един прекупвач на билети.

— Четири билета — рече Зак.

— По четирийсет са — каза човекът. — Вземете ги. Евтино ги давам. Иначе са по петдесет.

Зак плати билетите, влязоха, качиха се и затърсиха местата си. Те се оказаха по-добри, отколкото Йеп предполагаше. Намираха се в трета база и макар високо горе, местата бяха чудесни и те се чувстваха прекрасно.

Мачът беше страхотен — инфарктен, както се изразиха някои — и „Доджърс“ победиха с осем на пет.

— Загубих — рече Зак на арменски. — Не ме е грижа за парите. Загубих и сега не знам какво да правя.

— Слушай, ще водя Роузи и Ван на вечеря в „Блек си“ и после в „Палас“. Елате с Хуан.

— Не мога. Искам, но не мога. Неспокоен съм. Ще го заведа право вкъщи. Трябва да поговоря с майка му. Трябва да разбере как стоят нещата. От мен се очаква да се върна в Юта утре сутринта. Напълно съм объркан. Какво да правя?

Минаха три пресечки и накрая намериха такси. Зак поиска от шофьора да ги закара до хотел „Плаза“ и не след дълго пристигнаха. Влязоха в „Палм Корт“ и заеха една маса.

След като децата направиха поръчката, Йеп каза: „Нали ще ме извините за минутка?“

Той излезе и се качи бързо на едно такси.

— Е — каза гъркът, — ти заложи на печелившия отбор. Един губи, друг печели. Така е то.

Той се върна в чакащото такси и после обратно в „Плаза“. Когато стигна до масата, Зак седеше там самичък.

— Отидоха да си измият ръцете.

Йеп тръсна пачката пари пред Зак.

— Просто не можеш да те оставя да сториш това — каза той. — Върнах се и промених твоя залог. Ти удвои парите си.

— Но как можа да направиш такова нещо? Ами ако „Янкис“ бяха победили?

— Те загубиха, Зак, а ти спечели. Хайде, ела да вечеряме заедно.

— Не, не спечелих. Аз зложих на „Янкис“ и те изгубиха, така че и аз изгубих. Тези пари са твои, не мои.

— Слушай, Зак. Този ден е малко шантав за теб. Имал съм доста такива дни. Просто се наложи да ти направя дребна услуга, нищо повече. Тя не ми струва нищо. Поех риска. Правил съм това през целия си живот. Надявам се някой ден да напиша хубав роман за хазарта и ако случайно го прочетеш, ще разбереш какви шантави дни съм имал. Този е нищо. Хайде, прибери парите. Иди да се видиш с майката на момчето. Поговори си добре с нея. Аз ще се върна в „Грейт Нодън“ към единайсет. Обади ми се или се отбий при мен. Каза, че ако

спечелиш, ще знаеш как да постъпиш. Е, ти спечели и би трябвало да знаеш какво да направиш, така че направи го.

— Сигурен ли си, Стар нос? Сигурен ли си, че спечелих?

— Да, спечели.

— Добре, но ти трябва да вземеш половината от тези пари, иначе аз няма да взема нито цент от тях.

— Ще взема десет процента и ще ти кажа защо. Нуждая се от тях. Ще взема сто и петдесет и не искам никакви арменски препирни.

Той взе своя дял и хвърли пачката към Зак, който я напъха във вътрешния джоб на самото си.

Келнерът донесе топло какао и сладкиши тъкмо когато Хуан и Роузи се върнаха на масата. Децата ядоха, а Зак ги гледаше и поклащаше глава.

В таксито Роузи каза:

— Той определено е симпатично момче.

— Да, така е.

— Каза ми, че през целия си живот е искал да се срещне с баща си. Не може да повярва, че най-после го е намерил. Надява се, че баща му го обича. Исква да бъде с баща си.

— Наистина ли?

— Всеки път, когато оставахме сами, ми го повтаряше. Не говореше като на по-малка от него, а така, сякаш бях по-голяма. Все питаше дали според мен баща му наистина го обича и аз винаги му отговарях, че го обича, че всички бащи обичат синовете си. Той не знаеше това. Как би могло баща му да не го обича? Трябва да е ненормален, нали?

— Да, така е. Баща му наистина го обича. Обича го повече от всеки друг на света.

— Но не повече, отколкото ти обичаш Ван.

— Може би не, но определено не по-малко.

— И не повече, отколкото обичаш мен.

— Никой не може да обича някого толкова, колкото аз обичам тебе, Роузи.

— Наистина ли, татко?

— Да, наистина.

— Дори повече, отколкото обичаш Ван, а аз знам колко много обичаш Ван.

— Да, дори повече, отколкото обичам Ван.

— О, татко. Защо?

— Защото ти си момиче, а бащата трябва да обича своята дъщеря повече, отколкото обича сина си. Просто така трябва.

— Защо, татко?

— Не може да се обясни. Просто така трябва и толкова.

— Радвам се, татко, защото дъщерята също трябва да обича своя баща повече, отколкото обича майка си... и аз не знам защо.

Стигнаха до сградата на Парк Авеню и се качиха горе. Лора си беше вкъщи, но Ван и Кити още не се бяха върнали.

— Кити все гледа да мине евтино — каза Лора. — Винаги се връщат вкъщи с метрото. Нищо чудно, че му прилошава след всеки мач. — Тя се разсмя, сложи момичето на коленете си и взе да я пляска на шега. — Защото ставаш все по-хубава — изкикоти се тя и момичето се разкикоти заедно с нея, а госпожица Макдугъл ги гледаше с повдигнати вежди и се усмихваше.

— Не знам за кое от тези две момичета съм наета да се грижа — каза тя.

— Наета си да се грижиш за това момиче — каза Лора и посочи себе си. — Да я отвеждаш безопасно в леглото, когато е пияна. Да я будиш внимателно. Да я съветваш като майка. Да я обичаш.

Трите жени се разсмяха едновременно, а мъжът отиде при бутилките да си приготви питие.

— Не ме забравяй, моля — провикна се Лора. Докато наливаше питиетата, той чу как Роузи описва изминалия ден в поредица от отговори на въпросите, задавани ѝ ту от майка ѝ, ту от госпожица Макдугъл.

— Зак? — каза Лора. — Кой е Зак?

— Двамата отраснахме заедно.

— Мислех, че познавам всичките ти роднини.

— Той не ми е роднина. Неговата майка и моята са били добри приятелки като деца в старата родина и бяха съседки във Фресно.

— Мислех, че познавам и всичките ти приятели — рече Лора. — Не си спомням за никакъв Зак, но според Роузи е много приятен човек. Четирийсет долара за билет? Той да не е луд.

— Луд ли е, Роузи?

— Зак ли? О, не. Просто е богат.

— Сигурно — рече Лора. — И той ли е писател?

— Не, певец е.

— Къде пее?

— По улиците.

— Как е забогатял?

Той ѝ подаде чашата и седнаха край масата в малката трапезария.

— С добив на уран.

— В „Лайф“ имаше статия за един собственик на уранови залежи — каза Лора. — Изведнъж станал притежател на... ох, толкова много милиони, че направо не е за вярване. Зак толкова ли е богат?

— Мисля, че не.

— Може би трябва да вземеш назаем малко пари, да се отървеш от дълговете си, да дишаш по-спокойно.

— Не.

— Защо не?

— Просто не, това е.

— Добре де, богат ли е или не?

— Не знам. Може да е, може и да не е. Във всеки случай изглежда, че планира да забогатее.

— Много ли?

— Възможно е.

— Е, щом ти е толкова добър приятел — като брат, по думите на Роузи, — защо да не вземеш назаем малко, докато си стъпиш на

краката?

— Първо, аз съм си стъпил на краката и, второ, просто не правя така.

— Мисля, че понякога си ужасно глупав. Той приятел ли ти е или не?

— Аз бях богат, когато той беше беден, и никога не съм му давал пари назаем.

— А защо не си? Давал си на други. Мнозина други също са ти давали. Защо не на него?

— Как е мартинито?

— Много хубаво, но не отговори на въпроса ми.

— Просто не дадох и толкоз.

— Ти не си такъв човек.

— Напротив, такъв съм. Не давах на всеки. Как върви репетицията?

— Всички сме отчаяни, че усилията ни отиват на вятъра. Публиката на предварителното представление снощи просто си седя безмълвно, това е.

— Някои зрители така правят. Обикновено това нищо не значи.

— Е, те не бяха умрели. Бяха там и просто не смятаха, че е забавно. Най-смешните моменти не предизвикаха смях. Мисля, че представлението беше чудесно, но шантаво.

— Ние ще отидем на театър, нали? — попита Роузи.

— Намислил съм да ги заведа в „Палас“ след вечеря. Това е единственото вариете, което е останало в Ню Йорк — всъщност в цялата страна — и си помислих, че може да им хареса.

— Сигурна съм, че ще им хареса — каза Лора.

— Искаш ли да дойдеш на вечеря с нас?

— Много бих искала, но не мога. Ще трябва да бързам и ще ви разваля вечерта.

— Не, няма, ела.

— Не, недей — обади се Роузи.

— Роузи, ще те напердаша — каза Лора. — Наистина не мога да дойда. Искам да се отпусна във ваната и да се успокоя. Направо съм разбита. Вземете Кити.

— О, не, мамо!

— Роузи, стига, чуваш ли?

— Искаш да развалиш вечерта ни?
— Говоря с баща ти, ако нямаш нищо против.
— Предавам се, татко и мамо, благодаря.
— Ще изядеш един пердах, млада госпожице.
— Не се безпокой — каза бащата. — Ще прекараме чудесна вечер.

— Няма, ако на вечерята присъства Кити Делмонико.

— Какво имаш против Кити? — попита Лора. — Тя е най-добрата ми приятелка. По-добра приятелка е дори от сестра ми.

— Не ме интересува.

— Джейни, добре ли е това момиче?

— Много е добре — каза госпожица Макдугъл. — Просто иска да бъде главната героиня на вечерята със своя баща.

— А, да — рече Лора. — Е, може би има право.

— Татко трябва да реши — каза Роузи.

— Кити се държи чудесно с майка ти — рече той. — С Ван и с теб също.

— С мен не — отсече Роузи.

— О, нека просто да не ѝ обръщаме внимание — каза Лора.

— Не ми пука.

— Роузи, не ме ядосвай, ако обичаш.

— Извини се, Роузи — каза бащата.

— Съжалявам, мамо.

— Така е по-добре — рече Лора. — А сега тичайте с Джейни да изберете красива рокля за вечерта. Сигурна съм, че Кити и без това има други планове.

Роузи излезе с госпожица Макдугъл и тогава Лора каза:

— Понякога тя толкова прилича на мен, че това ме вбесява. Не мога да търпя да прилича на мен, както не мога да търпя аз да приличам на другиго.

— Кога приличаш на другиго?

— О, случва се от време на време. Случва се да приличам на някого, с когото се запознавам на парти.

— На кого?

— А, на една или друга много изискана и преуспяла жена и от това ми прилошава.

— Ти искаш да си преуспяла, това е.

— Обаче като себе си, а не като някой друг.

— Това във всеки случай звучи логично. Не мисля, че би могла да успееш, като копираш някого.

— Определено не искам да бъда ничие копие, но пък успехът не е нищо друго. Всеки, който е преуспял, подражава на някого. Роузи беше ли добричка?

— Самото ѝ присъствие ми действа целебно.

— Целебно?

— Да, целебно.

— Защо? Да не си болен?

— Разбира се. Всички сме болни. Кой в по-лека форма, кой в по-тежка.

— Аз колко съм болна? — попита Лора.

— В момента си безнадежден случай.

— Тази глупава пиеса е виновна. Но какво мога да направя?

— Тъкмо това, което правиш — даваш най-доброто от себе си. Нали така? Иначе би било глупаво. Щом като възнамеряваш да се посветиш на изкуството — дори на лошото изкуство, дори на най-лошото — трябва да му се посветиш изцяло. Трябва да бъдеш позитивна, да изпълняваш ролята си така, сякаш е голяма роля в голяма пиеса.

— Давам всичко от себе си. Просто не знам дали го правя достатъчно добре. Всъщност никой няма време да отдели особено внимание на моята роля, затова изобщо не знам дали съм на прав път, или всичко правя погрешно. Искам да изгледаш някое представление и да ми кажеш какво правя недобре.

— Може би всичко правиш както трябва.

— Недобре за мен, имам предвид. Не за пиесата. Какво ще кажеш за утре вечер?

— Не съм сигурен, че мога, но ако мога, ще дойда. В осем и половина ли?

— Да, но ще започнем малко по-късно. Винаги е така.

— Сигурна ли си, че искаш да направя това? Тоест да ти кажа какво правиш недобре?

— Разбира се, че искам.

— Хубаво, но понеже не е изключено да не дойда утре, може би ще е добре да изпълниш някакъв откъс от ролята си сега.

— Наистина ли?

— Разбира се.

Лора поясни една от ситуацияите в пиесата и после изпълни сцената.

— Е? — попита тя.

— О, не — рече той. — Не ти ли дават някакви указания?

— Изпълних сцената точно така, както режисьорът и продуцентът ми казаха да я играя. И единият, и другият.

— Те трябва да са идиоти. Височината на гласа ти е напълно погрешна. Глух е. Ти играеш в комедия, мисля. Фарс може би. Това означава, че гласът ти трябва да бъде приятно превзет — трябва малко да наподобява пеене. Не можеш просто да си приказваш, когато се очакват нещата да са смахнати и смешни. Трябва да играеш непринудено, без напрежение, динамично, малко лудо. Така че вложи малко музика и малко лудост в гласа и в движенията си и го изиграй отново.

Лора пробва по-игрив тембър и поведение и повтори сцената.

— Ето на — каза той. — Репликите са ужасни, но начинът, по който ги изричаш сега, и самото ти изпълнение са възхитителни.

— Честно?

— Да. Опитай така тази вечер.

— Сигурен ли си? Вероятно не бих могла да науча кой знае колко за пет-шест минути, нали?

— Това не е учене, а самостоятелно подбиране на височината на гласа и маниера на поведение на сцената, които са удачни и биха имали успех.

— Мога ли да я изиграя още веднъж? Просто за да запомня по-добре?

— Да, мисля, че би било разумно, но помни, преди да излезеш на сцената тази вечер, че гласът ти трябва да звучи напевно, маниерите ти да бъдат гъвкави и живи, с цялото си същество да извикваш представа за лековатост, за лудуване — разбери всичко това с главата, тялото и сърцето си и тогава излез на сцената.

— Добре. Нека да я направя пак. Още веднъж и край, но първо ще се съсредоточа малко. Мисля, че мога да изпълня сцената много по-добре, отколкото последния път.

Лора постави ръка на челото си и повървя известно време, като се въртеше в кръг. След това пак изпълни сцената и този път той избухна в смях.

— Наистина ли? — попита Лора. — Толкова добре ли го правя?

— Ако съумееш да го направиш така и на тазвечерното представление, мисля, че ще допадне много на публиката. Някои зрители ще се смеят, други ще се усмихват, обаче всички ще го харесат. Хората са различни, по различен начин харесват нещата.

— Наистина ли така е по-добре?

— Да, по-добре е.

— Ще дойдеш ли утре вечер на предпремиерата?

— Ще се опитам.

— Знам, че е ужасно отегчително за теб, но позволи ми да го изпълня пак отначало, моля те?

— Разбира се.

Тя изпълняваше откъса, когато Ван си дойде, последван от Кити Делмонико. Лора им направи знак да мълчат и продължи веднага. Ван тихо затвори вратата и заедно с Кити стояха и гледаха до края изпълнението на Лора.

Ван се засмя и заръкопляска, а Кити рече:

— Все едно слушам прекрасната Елеонора Дузе, нали? Какво беше това?

— Нищо, скръндза такава — каза Лора. — Защо не върна с такси горкото момче? Снощи му прилоша.

— Така ли, Ван? — попита Кити. Йеп й даде едно питие. Тя седна и отпи глътка. — Днес следобед не му беше зле.

— Е, татко — заговори Ван. — Успяхме. Пак успяхме. Сега поне сме с равен брой победи и загуби. Утре ще им разкажем играта. Мамо, ти беше много добра. Много по-добра отколкото във Филадельфия.

— Той и Роузи гледаха пиесата във Филадельфия — каза Лора.

— Ти игра добре във Филадельфия — рече Ван, — но сега игра много по-добре.

— Баща ти ми даде някои съвети.

— Разбираш ли от актьорска игра, татко?

— Разбирам от режисиране. Кити, съгласна ли си да вечеряме заедно — ти, Ван, Роузи и аз?

— С най-голямо удоволствие, но за жалост с майка ми имаме уговорка да се видим тази вечер.

— Ами тогава заповядайте двете с майка ти.

— И с новия ѝ съпруг?

— Ами да, и с него.

— О, татко — каза Ван.

— Много сте мили — рече Кити. — Е, красавице, ето го сина ти, здрав и читав. Ван, ще се видим утре.

— Добре, Кити — каза Ван, — много ти благодаря. Съжалявам, че „Янкис“ изгубиха.

— О, знам те аз колко съжаляваш.

— Защо бързаш? — попита Йеп.

— Трябва да се изкъпя и да се облека официално. Смърдя на поражение.

— Какво прави съпругът ти в Калифорния?

— Каквото прави обикновено, горкичкият. Какво друго? Работи като роб.

— Пише сценарии?

— Да, каквито и по дяволите да са те. Защо един писател трябва да пише сценарии?

— За пари, естествено — каза Лора.

— Добре, ето че сега, след седемнайсет години, ние имаме пари. В такъв случай защо той не напише нещо друго, каквото и да е?

— Не е лесно — отговори Йеп. — Но си мислех, че ще дойде в Ню Йорк да гледа бейзболния шампионат.

— Той купи билети миналата пролет. Кой да ни каже, че ще го задържат там в последния момент да преработва някакъв сценарий? — Тя допи питието си. — Мога да кажа само, че писането на сценарии и преработката на написаното са едно и също нещо. И никое от двете не е писане.

— Една предана съпруга — рече Йеп.

— Можеш да си напълно сигурен, че съм предана — на бейзбола и на тукашните си приятели. — Тя леко перна с пръст Йеп по носа, махна с ръка и излезе.

Йеп я изпрати до вратата на асансьора и после се прибра.

Лора отново играеше сцената, този път за Ван, Роузи и госпожица Макдугъл. Изпълни я по-добре отпреди и всички се смяха и

ръкопляскаха. Тя се спусна към Йеп, прегърна го кратко и го целуна по устните.

— О, благодаря! — каза тя. — Наистина, разбирам колко си прав. Разбрах, че нещо куца, но просто не знаех какво, и съм много ядосана на онези идиоти, задето не ми казаха.

— Те може да не са знаели.

— Е, тази вечер ги очаква малка изненада. Наистина е много по-добре, нали, деца?

— О, да, мамо.

— Ван — рече Лора, — ти, Роузи и баща ви ще вечеряте заедно в „Блек си“, после той ще ви заведе в „Палас“ да гледате вариететна програма. Искате ли да се преоблечете?

— Защо? — попита Ван.

— Тогава да вървим.

— Съжалявам, мамо — каза Роузи.

— За какво?

— За Кити.

— О, вървете да вечеряте. Какво право има Кити да ходи на вечеря заедно с баща ти? Тя има нахалството да очаква да бъде канена винаги на вечеря. Аз наистина не мога да разбера нескромността на някои хора.

Роузи погледна майка си, после баща си. Тя бързо сви рамене и на лицето ѝ се изписа смущение, примесено с досада, възхищение и обич. Отиде и застана до баща си. Той я хвана за ръката и погледна бегло госпожица Макдугъл, която скептично поклати глава. Ван ги наблюдаваше и се усмихваше.

— Ето така трябва да се изпълнява тази роля — каза Йеп. — Така е трябвало винаги. На всички е забавно.

— Разбрах — каза Лора — и много благодаря.

— Няма защо.

— Добре, а вие деца на голяма актриса, тичайте да я прегърнете.

Децата едно след друго прегърнаха майка си, която превърна всяка от прегръдките в поредица от десетина различни прегръдки. Тя не ги пусна, докато не запротестираха в обятията ѝ.

— Тръгваме доста рано — рече той на госпожица Макдугъл, — и мисля, че ще се върнем в приемлив час, най-вероятно в десет или в десет и половина.

— Просто забравете за времето — каза тя.

— Отново победихме — рече Ван в таксито.
— Ние гледахме мача — каза Роузи.
— Така ли? Как успяхте да влезете?
— Зак купи четири билета, по четирийсет долара.
— Четирийсет долара за билет! Четири билета? Кой друг беше?
— Неговият син. Хуан. Така се казва, защото името на майка му е Хуанита.
— Зак богат ли е?
— Дали е богат? Притежава само една от най-големите уранови мини в Юта.
— Кой ти каза?
— Хуан.
— За какво говори тя, татко?
— Доколкото разбирам, Зак е заминал за Юта преди пет-шест години. Дълго е търсил уран и е намерил, това е.
— Колко е намерил?
— Не знам, но вероятно доста.
— Тогава не останахме достатъчно дълго — рече Ван.
— Кога?
— Когато ти и аз пътувахме с кола от Сан Франциско до Бейкърсфийлд и търсихме уран. Трябваше да имаме и гайгеров брояч.
— Аз възнамерявах да взема назаем един брояч, ако попадна на рудна жила, която изглежда обещаващо.
— Татко, защо никой уранотърсач не ти даде назаем своя гайгеров брояч?
— Защо ли? — обади се Роузи. — Татко е писател.
— Е, другият човек не е — рече Ван. — Той е някой, който е пропътувал целия път от Небраска или друго място, за да се включи в Бейкърсфийлдската уранова треска. Там беше пълно с хора от цяла Америка, пристигнали с автомобилите си. Никога няма да забравя как се катереха и спускаха нагоре-надолу по хълмовете, и допираха своите гайгерови броячи до всяка скала, която видеха. А двамата с татко само стояхме и гледахме. От време на време поглеждахме картата, която бяхме купили за един долар, и наблюдавахме хората.
— Защо не ме взехте и мен? — попита Роузи.
— В търсенето на уран ли? — попита на свой ред Ван. — Това не е работа за момичета. Всички заместник-шерифи в Керн Каунти бяха

по хълмовете, за да не се стигне до престрелки, ако някой си присвои чужда земя.

— Какво значи да си присвоиш чужда земя?

— Когато попаднеш на ураново находище и предявиш правото си на собственост върху земята, където е то, и някой друг дойде и предяви своето право точно върху твоята земя с уран. Двамата с татко имахме и заявителни бланки. Колко бяха те, татко?

— Три за двайсет и пет цента.

— Но така и не залепихме нито една.

— Залепихме една — рече Йеп.

— Наистина ли? — попита Роузи. — Открихте залежи на уран?

— Не — отвърна Ван. — Сега си спомням за единствената, която залепихме. Имаше едно повалено дърво, лежащо напречно на пресъхнало речно корито, и ние седнахме на дървото. Така можехме спокойно да наблюдаваме хората, които се изкачваха и спускаха по хълмовете с гайгеровите си броячи. Обядвахме там. Колко струваха тези обеда, татко?

— Седемдесет и пет цента всеки.

— Нищо не беше безплатно. Сандвичите никак не бяха хубави, нали? Салам вместо шунка. Два-три мазни пържени картофа. И една малка съсухрена ябълка. Това имаше за обяд. Купувахме ги от продавача на шосето. Какво пишеше на рекламата?

— Суха храна в кутия за обяд на уранотърсача, седемдесет и пет цента.

— Купихме две кутии, за да не си губим времето да се храним в ресторант.

— Къде залепихте бланката? — попита Роузи.

— Залепихме я на поваленото дърво.

— Защо? В дървото имаше ли уран?

— Не. Просто там я залепихме.

— Какво написахте на нея?

— Татко го написа.

— Какво написа, татко?

— Йеп Мускат, четирийсет и пет годишен, и неговият син Ван, на десет години, изядоха по един сух обяд на уранотърсача, седейки на това дърво, което изглежда дълго около четирийсет фута и с обиколка

три фута. То е твърде удобно за пейка, въпреки че има насекоми и мравки.

— Насекоми и мравки? — каза Роузи. — А уран?

— Не намерихме — отвърна Ван.

— О, татко — рече Роузи, — трябвало е да търсиш, да търсиш и пак да търсиш, като всички други хора. Бас държа, че сега те са богати, като Зак.

— Ние нямахме гайгеров брояч — каза Ван.

— Защо нямахте?

— Разгледахме шест-седем в магазините в Бейкърсфийлд, но всичките бяха твърде скъпи.

— Колко струваха?

— Най-евтиният струваше сто двацет и пет долара, но продавачът каза, че не е много добър.

— Татко, трябвало е да го купиш. Трябвало е да го купиш и да откриеш залежи на уран.

— Хълмовете бяха осеяни с изнервени хора — каза бащата.

— Трябвало е да вземеш и мен. Аз щях да ти покажа къде ще намериш уран. Много ме бива в намирането на разни неща, например дребни монети, от един и пет цента.

— Добре, може би следващия път.

— Има ли уран в Ню Йорк?

— Само в няколкото камъка, които Зак донесе от Юта.

— Струват ли нещо?

— Щяха да струват, ако бяха поне един тон.

— При това положение ние никога няма да бъдем богати. Защо не откри уран, татко?

— Опитах се.

— Прекарахме там около един час, нали? — каза Ван.

— Почти два, струва ми се.

— И не намерихте никакъв уран?

— Не — отвърна Ван, — но имаше един скаут, който вървеше покрай шосето с гайгеров брояч, и ние чувахме звука, издаван от брояча, когато се постави близо до някой камък, съдържащ уран.

— Какъв беше този звук?

— Пук-пук. Нещо такова.

— Скаутът намери ли уран?

— Не, той имаше пробен камък, с който възпроизвеждаше звука. След това тръгнахме покрай шосето и татко се правеше на гайгеров брояч. Стигнахме до една много голяма скала, вдадена в един хълм, татко се облегна на нея и каза „пук-пук“.

— В нея имаше ли уран, татко?

— Не знам.

— Тогава защо си казал „пук-пук“?

— Ами на тази скала някой беше написал с бяла боя едно съобщение и аз казах „пук-пук“ по повод на съобщението.

— Какво пишеше? „Тук има уран“?

— Не. „Радвайте се“.

— Като в църковна песен?

— Точно така.

— Тогава защо е било това „пук-пук“?

— Човекът казваше да се радваме, аз така и сторих.

— Защо? Ти не си намерил уран?

— Не, просто се радвах.

— И аз — каза Ван.

— Но защо, татко? На сухия обяд на уранотърсача ли?

— Не, вече го бяхме изяли.

— Тогава защо?

— Ами беше хубав следобед. Предполагам, че се радвах, защото не се катерех и спусках по склоновете.

— Пропътували сте цялото разстояние от Сан Франциско до Бейкърсфийлд, за да се включите в урановата треска, а само сте се радвали и нищо друго?

— Да, боя се, че е така.

— Освен това на връщане ни се свърши бензинът извън Фресно — заговори Ван. — Трябваше да вървим пеша една миля. Наложих се татко да си остави часовника на бензиностанцията, защото нямаше никакви пари. На другия ден трябваше да се върнем от Фресно за часовника на татко с парите, които той взе назаем от братовчед си, собственика на лозето във Фресно, където ноцувахме нея нощ. И за да изрази благодарността си, татко написа едно стихотворение за новороденото момиченце на братовчед си, а братовчед му каза, че ще си го постави в рамка и ще го окачи над креватчето на бебето.

— Колко долара взе назаем? — попита Роузи.

— Десет.

— Само толкова?

— Достатъчно, за да продължим към вкъщи. Веднага му ги изпратих с пощенски запис.

— Те не са богати.

— Тръгнал си да търсиш уран без пукната пара в джоба си, татко?

— Когато заминахме от Сан Франциско, мислех, че парите ще ми стигнат, но се излъгах.

— Но защо не взе повече?

— Нямах повече. Затова отидох да търся уран.

— Забележителен уранотърсач!

— Татко носеше армейските си обувки — каза Ван. — При това изглеждаха много добре. Идеални са за такава работа.

— Но вие не сте свършили никаква работа — рече Роузи. — Просто сте пропътували цялото разстояние и сте похарчили парите за географска карта, бланки и сухи обеда. Само сте се радвали там и толкова. Можехте да сторите това и в Сан Франциско. Не можеше ли да кажеш „пук-пук“ в Сан Франциско?

— А, предполагам, че бих могъл, ако бях подканен да сторя това, но в Сан Франциско не бях подканен.

— Какво е разстоянието от там до Бейкърсфийлд?

— Триста мили.

— Изминал си с кола триста мили, за да бъдеш подканен да се радваш?

— Не, изминах триста мили, за да търся уран, но когато пристигнах и видях подканата... просто си помислих, че ще я приема.

— Трябваше по-внимателно да планираме това пътуване — каза Ван.

— Ако го бях планирал, нямаше да отидем и според мен щеше да е голяма загуба.

— Защо? — попита Роузи. — Ти не си намерил уран. Само си похарчил наличните си пари и после ти се е свършил бензинът и е трябвало да вземеш назаем десет долара от братовчед си — наложило се е да напишеш стихотворение за неговото момиченце. Защо е щяло да бъде голяма загуба?

— На мен много ми хареса това пътуване с Ван.

— Трябвало е да вземеш и мен.
— Не — отсече Ван. — Търсенето на уран не е за момичета.
— Но вие не сте търсили уран. Не сте правили нищо, само сте яли и сте се радвали. Защо не взехте и мене?
— Ти не беше в Сан Франциско.
— А къде бях?
— С майка си, в Ню Йорк.
— О — каза Роузи. — Да не е било през онова лято, когато двете с мама пътувахме със самолет до Ню Йорк, а Ван дойде при теб и остана в твоето жилище близо до плажа?
— Да, тогава беше — каза Ван.
— Щеше ли да ме вземеш, ако бях там, татко?
— Разбира се.
— Благодаря ти, татко. Знам, че щях да откроя уран.
— Много знаеш — рече Ван. — Нищо не знаеш ти.
— Знам.
— Кой е най-великият бейзболист на всички времена?
— Тай Коб.
— Ти ли й каза, татко?
— Не, впрочем Тед Уилямс е най-великият бейзболист според мен.
— Ти добре ли си, татко? Вижте ги само.
— Освен това мен въобще не ме интересува кой е най-великият бейзболист на всички времена — каза Роузи. — Коя е най-великата балерина?
— Анна Павлова — отвърна Ван.
— Ти ли му каза, татко?
— Не, но чувам, че била велика.
— Аз ще бъда по-велика от нея.
— О, несъмнено — каза Ван.
— И ще откроя уран.
— Къде? В главата си ли?
Роузи блъсна Ван. Той стисна юмрук и застина на място.
— Престанете — сопна се бащата. — Бързо се извинете един на друг, ако обичате. Бързо, защото трябва да слизаме от таксито. Ето, пристигнахме.
— Извинявай — каза Роузи.

— Извинявай — рече Ван.

Той им помогна да слязат от таксито и плати.

— Някой от онези хора дали е открил уран? — попита шофьорът на таксито.

— Не знам. Съгласно официалната карта обаче в тази област има уран.

— И хората са се катерили по хълмовете?

— Да, така правеха.

— И всички са били с гайгерови броячи, освен вие и момчето?

— Горедолу така беше.

— Пук-пук?

— Да, такъв звук издаваше броячът.

— Кой залепи подканата?

— Коя подкана?

— „Радвайте се“.

— Някой от светците на шосетата вероятно.

— В Калифорния имате светци на шосетата?

— Някой пише послания по скалите из цяла Калифорния.

— Какво друго ви казват да правите?

— „Вярвайте“.

— Ха така, и това си го бива. Вярвай и ще получиш, нали така беше?

— Да.

— Как се казваше бебето?

— Кое бебе?

— Бебето, от чийто баща сте взели назаем десет долара?

— Шаки.

— Хубаво име.

— Да.

— Желая ви успех... във всичко — каза шофьорът.

Таксито се отдалечи.

— Какво искаше той? — попита Роузи.

— Просто да поприказва малко.

Влязоха в „Блек си“ и Арчи Сейлър дойде да ги поздрави.

— Драго ми да видя отново децата — заговори той. — Но къде е мама?

— Тя не може да дойде — отвърна Роузи. — Участва в една пиеса.

— Тогава следващия път. Елате горе. Вашата маса ви очаква.

Качиха се на горния етаж и седнаха край масата в ъгъла, с изглед към улицата.

— Всички ли сте гладни? — попита Арчи.

— Искам вечеря за петдесет долара, толкова сме гладни.

— Победихте ли?

— „Доджърс“ победиха.

— Добре — каза Арчи. Той взе петдесетдоларовата банкнота, която му подаде Йеп, и рече на арменски: — Искан ми се баща ти да можеше да види тези двамата.

Той обхвана с ръце лицето на Роузи и я целуна по челото, а после се наведе към Ван.

— Знаеш ли какво казах?

— Нещо на арменски.

— Какво обаче?

— Не знам.

— Аз знам — обади се Роузи.

— Какво казах, Роузи?

— Казахте, че „Доджърс“ са били „Янкис“.

— Ах, не е честно — каза Арчи. — Ти разбираш арменски.

— Видях как паднаха „Янкис“. Татко ме заведе.

— Татко ти те заведе — рече Ван. — Ето го тук.

— Татко, защо Ван спори с мен за всичко?

— Стига, Ван.

— Добре.

— Майка ни все повтаряше да не се бием преди ядене — каза Арчи. — Първо се нааяжте, после се бийте, викаше тя. Ще отида да кажа на момчетата какво да донесат. Йеп, мартини?

— Да, но ела да ни правиш компания.

— О, и аз ще ударя няколко питиета, не се безпокой. Роузи, Ван. Ето какво казах на баща ви. Казах му, че ми се ще неговият баща да можеше да ви види. Веднага се връщам.

— Арчи се е познавал с баща ми в Ню Йорк преди много време.

— Ти познаваше ли баща си, когато Арчи го е познавал? — попита Роузи.

— Тогава не съм бил роден. Арчи е бил още момче, седемнайсет-осемнайсетгодишно.

— На колко години е сега?

— На шейсет и шест или шейсет и седем.

— Шейсет и шест! — изненада се Ван. — Изглежда на петдесет.

— Да, така е. Всеки път, когато дойда в Ню Йорк, го посещавам и си е все същият. И така в продължение на двайсет и седем години.

— Той какво работи?

— Собственик е на това заведение.

— Не, имам предвид какво прави, какъв е по професия? Писател ли е?

— Арчи беше професионален борец.

— Може ли още да се бори?

— Може, разбира се, но не се е борил от години.

Арчи се върна на масата с две двойни мартинита върху сребърен поднос. Той остави подноса на масата и седна между Роузи и Ван.

— Пия за здравето на Роузи и Ван — каза той.

— Пия за здравето на твоите деца и внуци, Арчи.

— Да бъдем щастливи. Наздраве.

— Татко каза, че сте били борец — рече Ван.

— Да, бях борец, моето момче.

— Харесваше ли ви да се борите?

— В Америка имаше хляб в борбата. Бях дете, току-що пристигнало от старата родина. Там често се борехме за развлечение. Бащата на вашия баща приличаше на моя баща, когато за първи път дойдох в Ню Йорк. Той ми намери работа и жилище.

— Каква работа?

— Бях необразовано момче от старата родина, Ван. Каква работа можеше да ми намери? Не знаех повече от двайсет думи английски. Бях портиер в една банка на Бауъри. Всички живеехме на Бауъри. Всичките арменски емигранти. Всяка вечер ходех на гости на вашия дядо и учех по някоя дума английски. Той знаеше английски, научил го беше още в родината. Работех всеки ден. Изкарвах по един долар дневно.

— Само толкова ли?

— По онова време това бяха много пари за един малък имигрант, Роузи. Аз работех, пестях, всеки месец пращах пари у дома.

— На кого ги пращяхте?

— На по-малкия ми брат. Той също искаше да дойде в Америка, но баща ми не можеше да го изпрати, защото парите му стигнаха да изпрати само мен. Баща ми искаше някой от нашето семейство да се установи в Америка. Големият ми брат не искаше да изостави

съпругата си и баща ми каза на мен: „Искам ти да заминеш за Америка, Аршаг.“ Това е истинското ми име. „Искам да бъдеш добро момче, да работиш упорито, да спестиш пари, да научиш добър занаят, да живееш хубав живот.“ Баща ми взе всичките пари, които беше спестявал двайсет години, и ме изпрати в Америка. По-малкият ми брат поиска да дойде с мен. Той беше само на четиринайсет години, казваше се Крикор. „Трябва да вземеш и мен, Аршаг“, каза той. Аз му викам: „Крикор, не мога да те взема. Ще работя здраво, ще спестявам пари и ще ти ги изпращам. Ще ги пращам на Крикор Соларян.“ Аршаг Соларян бях в родината си, Арчи Сейлър станах в Америка. И ето ме в Ню Йорк, мия пода на банката в Бауъри, спестявам по пет долара всяка седмица, изпращам парите на по-малкия си брат. Пиша му да дойде в Америка. Какъв е проблемът? Той ми отговаря, че все още няма достатъчно пари. И аз отивам при бащата на баща ви и му викам: „Вахан Ага, аз работя и пестя, работя и пестя, и пращам пари на брат си Крикор вече цяла година, но той все още няма достатъчно, за да дойде в Америка. Кажете ми какво да правя.“ Вахан Ага се замисли много дълбоко. „Какво си работил в родината си?“, попита той. „Работех по лозята.“ „Какво друго?“ „Носех тежки пакети за търговците на едро.“ „Друго?“ „Нищо.“ „Съвсем нищо ли?“ „Играех разни игри. Борех се.“ „Чакай да си помисля“, рече Вахан Ага.

Един сервитьор донесе аперитивите, хляб и бяло сирене, и Арчи каза:

— Вие, деца, яжте. Това е дълга история. Ще я посъкратя.

— О, не — възрази Ван. — Разкажете я подробно.

— Да — каза Роузи. — Много е интересна.

— Добре — рече Арчи, — но яжте. Яжте бавно и се нахранете добре.

Той махна с ръка на сервитьора да донесе още две питиета.

— И тъй — продължи той, — дните минаваха и аз си казах: „Вероятно Вахан Ага е забравил напълно за моя проблем.“ Обаче един ден Вахан Ага дойде в банката и ми каза: „Искаш ли да се бориш за пари?“ „За пари ли?“, попитах аз. „Ще се боря за развлечение. Обичам да се боря.“ „След работа се отбий у нас.“ Нея вечер си облякох най-хубавите дрехи и отидох на гости на Вахан Ага. При него имаше един едър мъж, дори от мен по-едър, седнахме и поговорихме. После отидохме в гимнастическия салон и човекът ми даде къси спортни

гащета и обувки. „Ела на ринга“, каза той. Обух гащетата и обувките и ми стана хубаво. Обичах да се боря, а отдавна не се бях борил. Отидох на ринга и скоро човекът също се качи и каза: „Готов ли си?“ Викам му: „Окей“, само че по онова време не казвахме окей. Казвахме „Да, сър“. И тъй, започнахме да се борим. Той беше много добър борец, много силен, много бърз. Аз не исках да изгубя, защото Вахан Ага гледаше. Ние се борихме дълго и след може би двайсет-двайсет и пет минути той взе да се уморява, но аз не, защото бях още дете и скоро го надвих. Станах и той стана. „Благодаря“, рече. „Можеш да се преоблечеш.“ И аз се преоблякох и излязох, а Вахан Ага каза: „Да вървим.“ „Какво става? — попитах. — Да не сбърках нещо?“ „Знаеш ли кого надви? Господин Дан Фулър, шампионът по борба на щата Ню Йорк.“ „Съжалявам — рекох. — Не знаех кой е.“ „Ако искаш да се бориш с него в събота вечер, той ще ти даде сто долара. Искаш ли?“ „Да“, казах аз.

Сервитърът донесе още две питиета.

— Борих се и изпратих стоте долара на по-малкия си брат.

— Победихте ли?

— Победих първия път, Ван, но втория път победи Дан Фулър. Той промени името ми на Арчи Сейлър. Станахме добри приятели. Борих се всяка седмица. Изпращах пари у дома всяка седмица. Много скоро брат ми пристигна в Ню Йорк и каза: „Трябва да спечелим пари и да доведем цялото си семейство в Америка, защото всички искат да дойдат.“ Аз му рекох: „Ще те науча да се бориш.“ Обаче брат ми не искаше да се бори и си намери работа.

— Каква работа?

— Портиер, като мен. Само че не в банка, а в училище. Работеше на половин ден, през останалото време учеше. Дадоха му квартира, плащаха му по един долар седмично.

— Той какво учеше?

— За лекар.

— Стана ли лекар?

— Да, стана много добър лекар, Ван. А пък аз се борех ли борех — с кого ли не. Побеждавам, губя, побеждавам, губя, пращам пари вкъщи. Много скоро и по-големият ми брат, съпругата му и двете им дечица пристигнаха в Америка. Той искаше да отвори малка бакалница. Аз продължавах да се боря и той отвори бакалничката.

Много скоро по-голямата ми сестра, съпругът ѝ и трите им деца също пристигнаха в Америка. Аз се борех непрекъснато и шурейт ми отвори едно ресторантче, понякога отивах там и сядах да си пийна. Борех се непрестанно, побеждавах, губех, пращах пари на татко и мама. Приятелят ми Дан Фулър престана да се бори. Вече беше доста възрастен. Стана ми мениджър. Той имаше още трима борци и ни каза: „Момчета, ще пътуваме.“ И ние пътувахме. Състезаваме се с борци от Питсбърг, Чикаго, Сейнт Луис, Канзас Сити, Денвър, Солт Лейк и Сан Франциско. Когато бях в Сан Франциско, всички говореха за Фресно. Отидох във Фресно и там беше като в родината ми. Писах на баща ми: „Това градче е само за теб и мама и малките деца. Елате.“ Те дойдоха и се качихме на влака от Ню Йорк до Фресно, настаних ги в собствен дом със собствено лозе и после се върнах в Ню Йорк, и си казах: „Вече изведох всичките членове на семейството си от родината и няма да е зле да се ожения и да създам собствено семейство.“ Потърсих си жена, намерих и се оженихме. Продължих да се боря и да пестя, за да мога да имам голямо семейство. Момче, после момиче, пак момче, още едно момиче, после пак момче и пак момче и съпругата ми каза: „Хайде да се преместим в Калифорния и да се препитаваме с лозарство. Доста дълго се бори.“ „Добра идея“, казах и заминахме. Купихме хубаво лозе с грозде от сортовете Аликанте, Малага и Император и после здравей, живот — всички са живи, здрави и щастливи. Никаква борба повече. Само слънце, хубава храна, хубава вода и много приятели.

Арчи млъкна и се усмихна.

— Разкажете и останалото — рече Ван.

— Да. Разкажете го, моля — каза Роузи.

Сервитьорът донесе храна и всички започнаха да ядат.

— Добре — съгласи се Арчи. — Ще ви разкажа. Всичко вървеше добре до един момент. Когато банките фалираха, аз загубих лозето. Изгубих парите, които бях спестил от борбата. Трябваше да започна всичко отначало. Пак се борих, но вече бях доста възрастен. И какво да правя? Бях започнал в Ню Йорк, затова си казах, че ще се върна в Ню Йорк. Годината беше хиляда деветстотин трийсет и трета. Бях на четирийсет и четири. Върнах се в Ню Йорк и си намерих работа.

— Каква работа? — попита Ван.

— Пак станах портиер.

— В банката?

— Не, вече не харесвах банките. Те отнеха спестяванията на хора като мен. Не исках кракът ми да стъпи в банка. Намерих си работа в един универсален магазин. И така, лека-полека пак ми потръгна, но този път отворих ресторант. Това е. Харесва ли ви храната?

— Страхотна е — каза Ван.

— Най-много обичам лозови сарми — рече Роузи.

— Арменско ястие — каза Арчи.

— Знам — рече Роузи. — През целия си живот съм го яла. И майка ми готви сарми.

— Браво на Лора — каза Арчи.

— И татко може да ги прави.

— Разбира се. Аз го научих.

— А той научи мама. И аз някой ден ще се науча да готвя сарми.

— Лесно е. Искаш ли да създадеш дом, трябва да мирише на храната, която се готви там. Ако имаш дом без миризма на готвената в него храна, все едно нямаш дом.

След вечерята те се сбогуваха с Арчи, излязоха на улицата и се запътиха към „Палас“ на Бродуей.

— Мисля, че ще харесате ваниететната програма — рече бащата на сина и дъщеря си.

— Какво представлява? — попита Роузи.

— Първо, това е истинският американски театър, макар че е възникнал в Европа, както много други неща в Америка.

— Колко ли неща в Америка са възникнали тук? — попита Ван.

— Няколко. И няколко са престанали да съществуват.

— Какво имаш предвид?

— Най-голямото и най-хубавото американско нещо, което е възникнало тук, е бил постоянно оказваният добър прием на хора от целия свят, пристигащи в Америка. Вече няма такова нещо.

— Как е станало така?

— Със закон.

— Защо?

— За да се попречи на хората от Европа и Азия да идват в Америка, разбира се.

— Но защо?

— Съществува широко разпространена теория, че хората в Америка вече са доста много.

— Така ли е?

— Според мен не. Сега, ако някой от Европа или Азия поиска да дойде в Америка, не му се позволява.

— Съвсем никой ли не може да дойде?

— Малцина могат. Всяка година на определен брой хора от всяка европейска нация се разрешава да дойдат. От Англия например могат да дойдат хиляда. От Италия обаче само триста, примерно. Не знам точните цифри. Може би за една година само сто човека от Англия ще поискат да дойдат в Америка. От друга страна, от Италия вероятно ще поискат да дойдат десет хиляди, но не могат.

— Защо толкова много италианци искат да дойдат?

— За по-добър живот, разбира се.

— Не могат ли да имат по-добър живот в Италия?

— Не е лесно.

— Защо не е?

— Италия е сравнително малка държава със сравнително многобройно население.

— Ами Индия?

— В Индия положението е още по-лошо. Обаче индийците, които искат да дойдат да живеят в Америка, изобщо не могат.

— Дори и малцина всяка година, както от другите страни?

— Да.

— Защо?

— Трябва да имат пари, за да дойдат, а повечето хора в Индия, които искат да дойдат, нямат никакви пари.

— И какво правят?

— Остават там, където са. Но в момента те не могат дори да се надяват. Не могат да си направят план да работят усилено, да спестят пари и някой ден да заминат за Америка, защото дори да имат достатъчно пари, те не могат да дойдат. Когато баща ми е пристигнал в Америка, проблемът е бил да събере достатъчно пари за пътуването и толкова. Всеки човек по света, който е искал по-добър живот, винаги е знаел, че може да работи упорито, да спести пари, да замине за Америка и да има по-добър живот. Добрият прием е бил гарантиран. Сега няма такова нещо.

— А какво е вариететна програма? — попита Роузи.

— Почакай малко, Роузи — каза Ван. — Да кажем, че това гостоприемство го е нямало, когато твоят баща е поискал да дойде в Америка? Къде щяхме да бъдем сега?

— Щяхме да бъдем в град Ван, чието име е и твое.

— Там е много хубаво, нали, татко?

— Не знам. Аз съм роден в Калифорния. Америка е единственото място, което познавам.

— Какво е вариететна програма?

— Роузи! — каза Ван. — Ще разбереш какво е.

— Добре, де. Нека да кажа на Роузи какво е вариететен спектакъл. Това е театрална забава, съставена от седем-осем различни номера. Първият номер обикновено са изпълнения на акробати или дресирани животни. Смята се, че това е най-слабата част в програмата. Много е вероятно вторият номер да бъде колективно изпълнение на песни и танци. Понякога ги изпълняват съпруг и съпруга, които пеят и танцуват. Друг път изпълнителите са двама, трима или четирима братя. Или двама братя и две сестри. Понякога цяло семейство.

— Като семейство Фой ли? — попита Ван. — Гледах филма.

— Именно, само че когато са семейство като Фой, те не излизат втори, а шести или седми. Те са звезди. Тоест повечето зрители в театъра искат да видят тяхното изпълнение.

— Защо? — попита Роузи.

— Защото са по-интересни от другите участници. Някой е по-забавен или пее по-добре, или танцува по-добре. След втория номер от програмата излиза някой певец — доста добър. Или някой, който свири добре на пиано или на цигулка. Но може да излезе не музикант, а вентрилоквист или фокусник. Четвъртият номер може да бъде кратка музикална композиция или малка пиеса. Например сцената е училищна стая, а мъже и жени играят като момчета и момичета. Това като че ли винаги е забавно на хората.

— Тази вечер ще гледаме ли такъв номер?

— Боя се, че не, Роузи.

— Защо? Това ми се гледа най-много. Мъже и жени, които се правят на момчета и момичета.

— Няма да гледаме това, защото вариететната програма е още едно американско нещо, което вече го няма.

— Как може да го няма, когато отиваме да гледаме такова нещо?

— Боя се, че това, което ще гледаме, всъщност не е истинска вариететна програма.

— А какво е тогава?

— Нещо подобно. Има формата и схемата на вариететен спектакъл, обаче в него вече няма живец.

— Защо няма?

— Защото за вариететните актьори вече няма публика. Те вече нямат театри, в които да работят. „Палас“ е последният вариететен театър в Америка. Затова дойда ли в Ню Йорк, винаги ходя там. Едно време, когато вариететните изпълнители достигнеха до „Палас“, те знаеха, че са добри. Да имаш представление в „Палас“, беше като дипломиране след години обучение. Това значеше нещо. Сега изпълнителите не са завършили никъде. И всъщност не са истински вариететни актьори. Те са просто разни хора в тъй наречения шоубизнес. Да играеш в „Палас“, днес е просто някаква работа. Може би някой от телевизията, киното или от нощен клуб ще ги гледа и ще им даде друга работа. Но при все това ние отиваме в „Палас“ и мисля, че онова, което ще гледаме, ще ви хареса... каквото и да е то.

— Защо свалиха табелата с надпис „Добре дошли в Америка“?
— попита Ван.

— Вероятно се страхуват.

— От какво?

— Предполагам, че се страхуват някой да не им вземе хляба от ръцете.

— Хляба ли?

— Или тортата — рече Роузи.

— Близо си до истината.

— Ами много ясно. Хората ядат торта, нали?

— Всъщност Роузи е права. Те действително се тревожат не за хляба, а за тортата.

— Ако хората нямат възможност да дойдат да живеят тук, не могат ли да отидат някъде другаде и да започнат нов живот?

— Да. Могат да отидат на още няколко места. В Мексико и в две-три държави в Южна Америка, но не е същото.

— Ами американците? — попита Ван. — Ако поискат да отидат някъде, за да започнат нов живот, къде отиват?

— Всъщност доста американци заминават за Европа. Или по-скоро се връщат в Европа, но рано или късно отново се озовават тук.

— Защо? — попита Роузи. — В Америка ли е най-хубаво?

— Било е най-хубаво и вероятно си спомнят точно това.

— Сега не е ли?

— Америка е най-добрата от съвсем малко на брой страни. Струва ми се, че сега всички са почти еднакво бедни. Онова, което ни правеше почти велики, беше отказът ни да бъдем прекалено предпазливи. По отношение на каквото и да било. Сега сме крайно предпазливи.

— Човек трябва да бъде предпазлив — каза Роузи. — Всеки трябва да бъде предпазлив.

— Тази предпазливост убива душата. Така животът не е забавен.

— Човек трябва да е предпазлив, когато пресича улицата.

— За Бога, татко — рече Ван, — позволи ми да я фрасна, а?

— Роузи пак е права. Разумно е да бъдеш предпазлив, когато пресичаш улицата. Но не е разумно да бъдеш предпазлив по отношение на този, който идва към теб от другата страна на улицата. Това е нездравно.

— Кой идва от другата страна на улицата? — попита Роузи.

— Определено не е враг. Във всеки случай ние пристигнахме в „Палас“, хайде да влизаме.

Когато влязоха, филмът вече беше започнал. Салонът бе почти празен, но те заеха местата си на последния ред на партера. Оказа се, че това е някаква снежна феерия, очевидно съвместно постижение на половин дузина автори. Един навярно нямаше да може да скалъпи нещо толкова жалко. Такова нещо можеше да бъде единствено колективно творение. То беше фалшиво, истерично, дръзко, патетично, нелепо и непреднамерено очарователно. Децата много го харесаха. След пет-десет минути Ван попита:

— Какво ще кажеш, татко?

— Какво мисля за филма ли?

— Да.

— Мисля, че знаеш.

— Боклук ли е?

— Разбира се, но харесвам снега.

— Този сняг е истински, нали? — попита Роузи.

— О, да. Снимали са го на живо. Това вероятно е някъде по високите части на Сиера Мадре.

— Но актьорите не играят добре, нали? — каза Ван.

— Да. Актьорите играят като *други* актьори. Обаче е наистина чудесно. Много ми харесва.

— И на мен — обади се Роузи.

— Слаба работа — каза Ван.

— Да, но дори в нещо, което е слабо, също може да има някакъв неочакван смисъл и важност. Когато започне ваниететната програма, ще отидем да седнем в някоя ложа.

Двамата лоши мъже и лошата жена се опитваха със снегоходки да се измъкнат с чанта, пълна с откраднати пари.

Не беше изключено да не успеят.

Но да бъде с децата си, да са до него, си беше чудесно преживяване.

След като филмът свърши, те станаха от местата си и бързо се преместиха в ложата вдясно от сцената. Отсрещната лежа бе заета от две млади съпружески двойки.

Музикантите седнаха по местата си и зачакаха края на кинопрегледа. Той беше за разни хора и събития, но всичко бе разкривено, защото те седяха отстрани и вместо образите от екрана виждаха музикантите.

— Интересен ми е барабанистът — каза Роузи, — обаче най-много харесвам тромбониста.

— На мене ми харесва диригентът — рече Ван. Този диригент добър ли е?

— Доста е добър.

— Колкото Тосканини ли?

— Не, и по всяка вероятност бие жена си.

— Ах, татко — каза Роузи. — Защо?

— Тя мрази музиката, а той разполага с малката си палка.

— Палката му служи за дирижиране, а не да бие жена си с нея.

— Имам предвид, че я бие при самоотбрана.

— Ти никога не си удрял мама, нали?

— Ван, луд ли си? — рече Роузи.

— Не, никога не съм я удрял, обаче тя ме удари няколко пъти с книга.

— С коя книга?

— Ами доколкото си спомням, с всяка, щом излезеше от печат.

— Защо, татко? — попита Роузи. — Защо е правила така?

— Тя нямаше лоши намерения. Беше нещастна.

— Какво искаше?

— Кой знае?

— Може би кукли?

— Кукли? — рече Ван. — Как е възможно кукли да направят една възрастна жена щастлива?

— Мама не е възрастна жена. Тя е момиченце.

— Тя ми е майка — каза Ван. — Тя е и твоя майка. Как ще е момиченце?

— Такава е. Наистина е такава, татко. Знам. Наблюдавала съм я. Говорила съм с нея. Тя винаги ще бъде момиченце. Куклите биха направили мама много щастлива. Трябваше да ѝ купиш много кукли.

— Щом като толкова знаеш — поде Ван, — я кажи какво иска сега?

— Иска татко.

— Така ли е, татко?

— Донякъде, да. Обаче не женен. Разведен. Но не и съвсем разведен. Просто достатъчно разведен. Обаче най-много иска да играе на сцената.

— Защо?

— Така винаги може да бъде момиченце, по начина, по който ѝ се иска да бъде. Да има много приятели и пари.

— Възможно ли е да стане известна и богата?

— Да, мисля, че е възможно.

— Наистина ли мислиш така, татко? — попита Роузи.

— Да, така мисля.

— Според мен ще бъде чудесно, ако се случи.

— Тя полага усилия. Ако човек се опитва достатъчно упорито и достатъчно дълго, всичко може да постигне.

— Наистина ли, татко?

— Разбира се.

— Но трябва да знаеш как, нали?

— Ами научаваш се.

— Как да се научиш как се става известен и богат на сцената?

— Като вършиш работата си много добре.

— По-добре от всички на света?

— Малко по-различно от всички.

— Мама дали може да го постигне?

— Ако наистина го иска.

— Иска го, нали?

— Така мисля. Като че ли го иска. В този момент тя вероятно е на сцената, опитва се.

— Обаче на мен пиесата не ми харесва — каза Ван.

— И на мен — рече Роузи.

— Защо?

— Глупава е.

— Очаква се да бъде забавна — каза Ван, — но не е. Просто не е и толкова.

— Какво се случва в тази пиеса?

— Има едно момиче, Роксана Лаполо, но това не е истинското ѝ име — заговори Ван. — То е друго. Забравих го. Споменава се само веднъж. Нещо като Мери Смит. Тя е сервитьорка в малък бар в Ню Йорк и един голям холивудски продуцент отива там една вечер, пиян и много ядосан, защото последният му филм е струвал три милиона долара, а не е имал никакъв търговски успех. Според мама този сюжет би трябвало да бъде много забавен, но изобщо не е смешно. Проблемът на филма е, че в него не е участвало някое от онези момичета... като младите италианки, чиито снимки са постоянно по страниците на „Лайф“. И така той забелязва тази Мери Смит, или каквото е името ѝ, и много я харесва... ама много. Той решава, че ако тя участва в следващия му филм, успехът му е гарантиран. Кара я да подпише договор за петдесет години при заплащане сто долара седмично и тя, разбира се, с желание го подписва, защото не е сигурна, че ще живее толкова дълго. В бара изкарва само трийсет и пет долара седмично и бакшишите, но да работиш в бар не е същото като да си в киното. Продуцентът променя името ѝ на Роксана Лаполо — защото веднъж играл поло с Дарил Ф. Занук и по невнимание Занук го цапнал по главата със стика си. След като го изписали от болницата, Дарил Ф. Занук го направил продуцент. Този удар по главата, нанесен му от Дарил Ф. Занук, бил повратната точка в неговия живот. Дотогава не бил правил нищо друго, освен да продава недвижими имоти и употребявани коли. Той наема един италиански актьор да научи Мери Смит да говори с италиански акцент. Когато е готова, я отвежда в Холивуд и казва, че току-що са пристигнали от Венеция, където я бил открил. Показва я по бикини и фотографите от вестници и списания я харесват много, а и тя ги харесва. И това го има в пиесата. Тя се появява на корицата на „Лайф“ и къде ли не, обаче все още не е участвала в нито един филм. Преструва се, че се учи да говори английски без акцент, и продуцентът — Джери Уолпол — и дава роля в следващия си филм — „Обичай лудо“. Тя предизвиква сензация. Филмът донася милиони. Някакъв човек, с когото е ходила в Ню Йорк, си спомня, че тя винаги е искала да се омъжи за него, и заминава за Холивуд. Води я в Лас Вегас и се женят. Това вбесява Джери Уолпол. Той предлага на младежа петдесет хиляди долара, за да се разведе с нея, но младежът си наумява, че може да получи повече, и се връща с нея в Ню Йорк — за да бъде негова съпруга и никога повече да не

играе във филми. Джери Уолпол направо се побърква. Той отива в Ню Йорк. Опитва се да накара красиви актьори, филмови звезди, да я отнемат от съпруга ѝ и те така и правят, обаче съпругът хич не го е грижа и на това отгоре тя е бременна. Така че Джери Уолпол е изигран. Той казва на младежа: „Добре. Какво искаш?“ Младежът отвърща, че иска съпругата му да подпише нов договор. Иска тя да има дял от всеки филм, в който се снима. Иска да създадат корпорация на нейно име и той да бъде вицепрезидент. Джери Уолпол се разкрещява като луд и казва, че ще накара някой от старите си приятели да убие младежа на улицата. Младежът отвежда жена си в Пуерто Рико. Там създава корпорацията, защото там няма данъци. Купува за нея някаква история от някакво списание и убеждава един прочут френски актьор да отиде в Пуерто Рико, за да ѝ партнира в бъдещия филм. И тогава Джери Уолпол пристига със самолет в Пуерто Рико и казва, че е съгласен. Той сключва сделка с младежа и двамата се договарят веднага да заснемат филм — за красива млада жена, която очаква бебе. Идеята е кулминационният момент на филма да бъде раждането на бебето. Те правят филма, тя ражда, само че близнаци — момче и момиче — и всяко има уши като на Джери Уолпол, които са големи и стърчат. Той замества близнаците на младата жена с други близнаци, които пристигат в Холивуд със самолет от Омаха и участват във филма. Този филм има още по-голям успех от първия и така всичко свършва добре.

— А каква е ролята на мама? — попита бащата.

— Мама играе ревнивата съпруга на Джери Уолпол — отвърна Роузи. — Тя през цялото време трябва да бъде страшно ядосана, да крещи и да се държи като побъркана. Предполагам, че тъкмо това прави в момента.

— Какво се случва с близнаците?

— Нищо — отвърна Роузи. — Имат големи уши и толкова.

— Ето, кинопрегледът свърши, започва вариететната програма.

— Да видим какво е това — каза Роузи.

Първо показаха акробатични номера на батут, съпроводени с гръмка, бърза и весела музика — четирима братя и една сестра, испанци.

Роузи гледаше прехласната. Ван си фантазираше — той сигурно си мислеше какво е да си акробат, да скачаш, да летиш и да се премяташ през глава, да се прославиш по света.

После едно момче с акордеон изтича в центъра на сцената. То имаше много широка усмивка и хубави бели зъби. Изсвири три весели песни, като превърна всяка от тях в истински спектакъл, а след това обяви, че ще изпълни „Аве Мария“ на Бах-Гуно. Изсвири я бавно и вгълбено. Беше извикано на бис — акробатите не. Ако бяха извикани, кой знае какво щяха да направят. За своя бис акордеонистът изсвири част от „Рапсодия в синьо“ от Джордж Гершуин. Изпълнението му не беше добро, но той се опита да компенсира това, държейки се така, сякаш реализираше нещо почти неосъществимо, като преднамерено вложи много емоция.

— Италианец — рече бащата.

— Не харесваш ли италианците? — попита Ван.

— Луд съм по тях. Просто този не ми харесва.

— Той свири много хубаво — каза Роузи.

— Разбира се, Роузи.

Третият номер беше изпълнен от човек със загрижено изражение, а стойката и походката му издаваха голяма умора. Той бавно стигна до микрофона, нагласи го на подходящата височина, свали шапката си, която трябваше да му придава комичен вид — някаква шапка на колежанин — огледа я внимателно и пак я сложи на главата си.

— Това май ще е смешно — каза Ван.

— Какво ли не ми се случва — заговори човекът много рязко и гневно, с ясен глас. — Вървя към банката. Някакъв човек излиза на бегот от нея, а в ръката му ученическа чанта. Банковият детектив тича след него. Двамата се приближават към мен. Друг човек излиза от банката с друга чанта и тръгва в обратната посока, а след него не тича никой. Първият човек ми подава чантата и побягва. Ченгето ме хваща, слага ми белезници и казва: „Арестуван си.“ „Защо?“ „Защото обра банката“, казва той. „Обрал съм банката ли? Аз? Банката я обра баща ми. Аз никого не съм обрал.“ „Ти обра банката“, вика ми той. „Видях

те.“ Той ме води към банката — поставен съм в много неудобно положение — от целия град пристигат полицейски коли, ченгета изскачат и се втурват към банката. Всяко от тях изтичва към мен и ме халосва. Така ли предотвратяват престъпленията? Така ли спират обирите? С удари? Един по главата. Друг по рамото. Трети по ръката. Четвърти по крака. Защо са тези удари? Какво съм направил? Още едно ченге. Още един удар. Бойскаут. Удар. Гърлскаут. Удар. Бебе в количка. Удар. Всички ме налагат. Млатят банковия крадец. Мен! Аз не знам абсолютно всичко. Искан да кажа, че не знам абсолютно нищо, обаче какво да направя. Само дето учих в гимназия. Директорът на банката пристига. Бам. Заместник-директорът. Бам. Банковият чиновник, който е ограбен. Бам. „Ето го крадецът!“, казва той. „Мръсният плъх. Докато съм жив ще помня това лице на престъпник.“ Бам. Директорът на банката отваря чантата. Бам. Чантата е пълна с разни бележници. „Какво си направил с парите?“, пита той. Това вече препълва чашата. Аз откачам. „Продадох парите — на едро.“ Вестниците излизат. Докато съм все още в банката и получавам удар след удар, вестниците вече са излезли и във всички пише всичко за обира на банката. Едно вестникарче влиза и продава вестници на всички. Пита ме: „Вестник, господине?“ Казвам му, че не мога да купя вестник, защото съм с бележници. Бам. Директорът на банката чете вестника. Искан да разбере какво се е случило. Прочита едно антрефиле и ме фрасва. Още едно антрефиле, още един удар. „Вижте какво — викам му аз, — изпратете ме в затвора, но хайде престанете да ме налагате, а?“ „Той наистина е виновен“, казва директорът. Един полицаи вика: „Разбира се, че е виновен — той си призна, нали?“ И ме откарват в затвора. Някой там преброява бележниците. Има петдесет връзки с петдесет бележника във всяка връзка. И това се появява в пресата. Две хиляди и петстотин зелени бележника. В един вестник пише, че ако всеки лист е бил сто доларова банкнота, в чантата щяло да има двеста и петдесет хиляди долара. Някой вестникар знае да смята. Жена ми идва в затвора и пита: „Защо го направи, Джони?“ Аз се казвам Сам, а пък тя пита: „Защо го направи, Джони?“ Откъде да знам какво има предвид? Трябвало да е гледала филм за някой банков крадец и неговото гадже е отишло в пандиза и е казало това — защото името му е било Джони. Затова и тя ме нарича Джони. Вика на Сам Джони. Какво съм направил? Нищо не съм направил. А ето че съм банков

крадец и жена ми ме нарича Джони. Как ли ще ме нарекат децата ми, когато дойдат да ме видят? „Защо обра банката, Джони?“, пита тя. „Беки — викам й аз, — не си мисли, че участваш във филм, моля те. Аз съм Сам. Помниш ли ме? Преди двацет и две години? Сам? Тогава се оженихме. Три деца? Сам? Хайде не се прави на аристократка, Беки, а ми намери адвокат.“ Изведнъж тя си спомня друг филм. „Как не те е срам — разкрещява се тя. — Ти ни опозори. Как сега ще погледна в очите негово преподобие Ревърънт Уошоу?“ Никога не съм чувал за Ревърънт Уошоу, а тя иска да знае как ще го погледне в очите? „Беки, чуй ме.“ „Млъкни — крещи тя. — Това е краят, Блеки.“ Сега пък Блеки! Одеве бях Джони. „Беки, аз съм Сам. Намери ми адвокат.“ „Признай се за виновен. Плати си сметката към обществото“, казва тя. И дори не знае, че се казва „плати дълга си“. Удря ме по главата с дамската си чанта и си тръгва. Градът ми осигурява безплатен адвокат. Казвам му точно какво се случи, а той си мисли, че лъжа. Истинският банков крадец — човекът, който обра банката — изпраща писмо до прокурора. Пише, че полицаите са заловили невинен човек. Пише, че той и неговият партньор са планирали кражбата по този начин. Пише, че вестникарите са гадни лъжци. Пише, че те са взели само двеста и осемдесет долара — не си струвало главоболията. Никакви двеста и петдесет хиляди. Пише, че само бележниците са им стрували два долара и осемдесет и пет цента. Чантата им е струвала три долара, купили я от магазин за употребявани вещи. Защо, питаха те, искат да накажат невинен човек? Прокурорът идва при мен и ми показва писмото. Вика ми: „Стани свидетел и лесно ще те пуснем.“ На следващия ден идва пак. „Ние знаем, че тримата действате заедно. Няма смисъл да се опитваш да прикриваш два плъха. Стани свидетел.“ Същото се повтаря и на другия ден. И какво мога да кажа аз? Съгласявам се. Отиваме на съд. Направо да се побъркаш. Един казва едно, друг — друго, трети — трето — всички са тук, освен двамата банкови обирджии. Аз съм шивач. Нищо не знам за банковите обири. Нищо не знам и за бележниците. Съдията седи там и мисли — мъдър човек е той. Затваря очи и мисли. После казва: „Виновен.“ Виновен за какво? За открадването на бележници. Беки скача на крака и пищи. „Той не знаеше какво прави — пищи тя. — Искаше да даде парите на отец Мърфи, за нова изповедалня.“ И ето че изведнъж се оказвам католически банков крадец, на когото му трябват пари за нова

изповедалня. Ако отец Мърфи се нуждае от нова изповедалня, нямам нищо против той да има нова изповедалня, но аз съм шивачът Сам и се гордея с това. Съдията удря по масата с чукчето. „Тишина“, отсича той. И Беки сядат. Тя плаче. Ървин плаче. Естер плаче. Дейвид плаче. Аз отивах в банката да изтегля десет долара. Съдията казва: „Сега ще произнесе присъдата.“ Той ме пощадява. Разбира се, това не се случи наистина, дами и господа. Просто ви разправих една малка история — за да се посмеете.

Човекът разказа още три истории и Ван се смя до сълзи. И няколко пъти скочи от стола си. Но Роузи само слушаше много внимателно.

Четвъртият номер в програмата беше представен от един вентрилоквист, който, освен че говореше със стомаха си, свиреше на банджо. Той не беше особено забавен като вентрилоквист, но свиреше хубаво на банджото.

После излязоха мъж в раиран костюм и сламена шапка и жена в трико на балерина. Те пяха и танцуваха, но не бяха много добри. След това мъжът каза, че иска да представи сина си. Излезе момче на единайсет години, което пяха и танцува заедно с родителите си. Мъжът обяви, че иска да представи и дъщеря си и тогава излезе осем-деветгодишно момиче. После още един син, на около шест, после още една дъщеря, на около четири, още един син, на около три и накрая едно бебе в количка, бутана от голям пес. Това беше специалната атракция в програмата, защото момчетата бяха много добри певци и танцьори, а момичетата бяха много хубави и дяволити.

Шести поред в програмата се представи един клоун с ръчна количка и провиснали дрехи. Той извади най-различни неща от дрехите си и възпроизведе нещо като писукане. Не каза нито дума през цялото време, обаче Роузи го хареса повече от всички. Тя се смя непрекъснато, докато той беше на сцената.

Седмият номер в програмата беше на един старец с дресиран тюлен.

— Спомням си го. За първи път го гледах през 1928-а — рече бащата.

— Наистина ли, татко?

— Да. Когато пристигнах за пръв път в Ню Йорк, през първия ден, в който най-после бях в Ню Йорк, отидох в „Палас“. Седнах на

последния ред на балкона, защото местата там бяха само по двайсет и пет цента. Джеймс Бартън беше звездата. Той изпя „Смей се, палячо.“ После на сцената излезе този човек с тюлена и шоуто започна. Тогава той имаше друг тюлен, разбира се.

Старецът изпълняваше номера си с тюлена и разказваше на публиката за себе си, с думи, казани малко настрана: как започнал във вариетето преди петдесет години — с тюлен. Как пътувал по цялата страна. Разправи разни случки с тюлена по влакове и хотели. Как най-накрая пристигнал в „Палас“ през 1928 година. Как повечето от старите му приятели — и всичките му тюлени — умрели. И колко хубаво било, че се е завърнал в „Палас“.

Роузи хвана ръката на баща си, когато човекът започна да разказва историята си, и щом кажеше нещо, което я трогваше, тя стискаше ръката.

Последният номер във вариететната програма представиха четирима негърчета с фракове и раирани панталони, които танцуваха дълъг бърз танц с ритмично потропване с крака.

Шоуто свърши.

— Красиво беше — каза Роузи.

— Този комик направо ме умори от смях — рече Ван. — Татко, хайде да останем и да гледаме филма от началото.

— Безсмислено е.

— Нищо. Дойдохме. Платихме си, за да влезем. Нека да знаем за какво сме си дали парите.

— Искаш ли, Роузи?

— Нямам нищо против, татко. Щом вие искате.

— Добре — рече той. — Да се върнем на местата, на които бяхме седнали.

Той прочете надписите на филма, имената на хората, които го бяха реализирали, и действително в създаването му участваха шестима писатели. После гледаха филма отначало.

Когато стигнаха до мястото, от което го бяха гледали първия път, Ван и Роузи бяха задрямали. Станаха, излязоха на улицата и се качиха на такси.

Госпожица Макдугъл ги чакаше.

— Лора се обади по телефона — каза тя. — Иска да й звънеш в гримьорната.

Той прегърна децата и каза лека нощ.

— Страшно съм развълнувана — заговори Лора по телефона. — Публиката много хареса изпълнението ми. Много по-добро е. Хората се смяха дори на места, където не ми се вижда смешно. Просто трябваше да ти кажа. Сега е вторият антракт и вече трябва да тичам. Искаш ли да ме вземеш от гримьорната?

— Не.

— Защо?

— Защо просто не хванеш такси и не се прибереш вкъщи?

— Ще останеш ли? Толкова съм развълнувана и щастлива. И другите актьори също. Просто не могат да повярват, че мога да играя толкова добре. Продуцентът и режисьорът дойдоха да ме поздравят в гримьорната след първото действие. Питаха ме: „Лора, какво се случи?“ Имам още много за учене, нали? Ще ми помогнеш ли?

— Разбира се.

— Дано само пиесата да не претърпи пълен провал. Знам, че най-сетне съм на прав път. Обичам те. Наистина те обичам.

— Разбира се.

— Не, наистина. Обичам те. Винаги съм те обичала. Винаги ще те обичам. Каквото и да стане. Ти обичаш ли ме? Поне малко?

— Нека нещата си останат каквито са. Тръгвай за последното действие.

— Ах, ти! — изкикоти се тя. — Трябва да тичам, но преди това отговори на въпроса ми. Обичаш ли ме мъничко?

— Много.

— Страшно много ли?

— Да.

— Наистина ли?

— Наистина.

Последва доста продължително мълчание и след това тя каза:

— Тогава дано да те изберат за президент. Прибирам се веднага след спектакъла. Чао.

Той затвори телефона. После се обади в „Грейт Нодън“.

— Някакви съобщения за мен?

Служителят нощна смяна прочете шест-седем съобщения, включително и едно от Хари Барагари и две от Зак.

— Той сега е в бара — каза служителят.

— Кой?

— Зак.
— В бара ли?
— Да, сър.
— Какво прави там?
— Пие, струва ми се.
— Ще ми направите ли една услуга? Не го викайте на телефона, а изпратете там някой пиколо да го види как е.
— Разбира се. Изчакайте на телефона.
След малко служителят каза:
— Давам ви пиколото.
— Той просто си пийва.
— Добре ли е?
— Като че ли да.
— Ще го държите ли под око? Ако му прилошее, качете го в стаята ми.
— Добре.
После се обади на Хари Барагари.
— Доста скоро отговори на обаждането ми — рече Хари. — Джесика ми каза, че според теб трябва да се заловя за работа и да поставя „Целувай, целувай, целувай“.
— Пиесата се казва „Моите пари“.
— „Моите пари“ или „Целувай, целувай, целувай“ все едно, пиесата няма сюжет.
— Пиесата я правят хората. Те са в основата на сюжетите. Няма други сюжети.
— В мюзикъла е наложително да има сюжет. Трябва да се случва нещо.
— Но то се случва.
— Обаче няма сюжет.
— Какъв сюжет ти трябва, Хари? Да вземем теб. Какъв е твоят сюжет?
— Моят сюжет е да продуцирам касови мюзикли.
— Това и правиш.
— Искам да продължа да го правя.
— Защо?
— Защо да продуцирам губещи пиеси?

— Добре, ето това е сюжетът на „Моите пари“. Или поне част от него. Ти не знаеш защо трябва да печелиш пари и същото важи за героите в пиесата. Те просто смятат, че така трябва и толкова. Трябва да се опитват. Когато имаш пиеса със свеж сюжет, работата ти е да я направиш страхотна, това е.

— Не знам как да я направя страхотна.

— Ами научи се.

— Консултантите не я харесват.

— На мен ми харесва.

— В това няма пари.

— Не си сигурен, че е така.

— Ти наистина вярваш в пиесата, нали?

— Знам, че е хубава пиеса. Преди колко време я прочете?

— Преди около една година, но Джесика ме накара да си взема едно копие за вкъщи и скоро пак ще я прочета.

— Прочети я сега и ми се обади, а?

— Легнал съм си.

— Не можеш ли да четеш в леглото?

— Знаеш ли, ставам в ранни зори. Искам да си легна.

— Прочети я, Хари, и ми се обади.

— Защо не дойдеш тук утре сутринта? Имам неколцина консултанти. Ще я прочетеш на тях.

— Прочети я сега, а пък аз ще я прочета утре на консултантите.

— Не мога да заспя, след като съм чел пиеса.

— Тогава не спи. Запиши си един телефон. Ще бъда тук известно време.

— Добре — каза Хари. Той си записа телефона на Лора. — Ако възнамеряваш да я четеш утре, по-добре ще е да знам точно с какво разполагам. Ще ти се обадя, щом я прочета.

— Прочети я внимателно.

— Ще ми е необходим около един час.

— Не, не можеш да я прочетеш толкова бързо?

— Дума по дума ще я прочета. Не се безпокой. Не мисля, че има хляб в нея, но въпреки това ще я прочета.

Той поиска от госпожица Макдугъл хартия за писане.

— Ван има някакви тетрадки с редове.

— Чудесно. Искам да си запиша нещо. Те заспаха ли?

— Заспаха веднага щом си легнаха.

Жената му донесе дузина листове с редове и той се зае да работи върху идеи за „Моите пари“ — как да направи сюжета малко по-ясен, защото ако Хари, Джесика и консултантите смятаха, че липсва сюжет, той трябваше да се постарее. Направи списък на действащите лица. Написа какво се случва в пиесата. Помисли върху спойката между героите и събитията.

— Искаш ли едно нескафе? — попита жената.

— Да.

Изпи го, работейки. С изненада забеляза, че госпожица Макдугъл му донесе втора чаша, след като бе решила, че е изпил първата, а след това — трета. Той измисли нов персонаж — един старец, който стои отстрани и наблюдава. Не казва нито дума. Само гледа и слуша.

Записа си нещо и за песните. Все още работеше, когато Хари се обади.

— Не знам, Йеп. Определено не е чак толкова слаба, колкото си мислех. Диалогът е страхотен. Само че нещичко ѝ липсва. Все пак е така. Сюжет или както искаш го наречи.

— Аз работех. Мисля, че ми хрумнаха няколко хубави неща.

— По-разгърнат сюжет?

— Всъщност да.

— Имаш ли копие на пиесата?

— Не, работя по памет.

— Ела в десет и я прочети на консултантите. Те ще дойдат в единайсет.

— Добре. Те запознати ли са с пиесата?

— Не. За тях ще е нещо съвсем ново.

— Добре.

— Ако заглавието „Целувай, целувай, целувай“ не ти харесва, помисли за по-добро, а? Някое по-живичко. Това е мюзикъл. Добре разбираш, че „Моите пари“ не е подходящо за мюзикъл.

— Ще помисля. Спи ли ти се?

— Напълно съм буден и съм наясно, че или трябва да си изпия хапчето, или да работя.

— Изпий хапчето. Нека аз да свърша работата.

— Аз трябва да си свърша моята част от нея.

— В момента не се налага да вършиш никаква работа. Изпий си хапчето. Не ми е лесно с твоите идеи.

— Защо ми се струва, че ни трябва още един персонаж?

— Не знам. Защо така мислиш? Във всеки случай аз имам един.

— Какво представлява?

— Един старец.

— Какво прави?

— Наблюдава.

— Друго?

— Само това.

— Харесва ми. Но може би трябва да бъде някоя старица.

— Това е идея.

— Ще ти кажа защо. Неочаквано, на някое място в пиесата, може да е вълнуващо тя да се превърне в красива млада жена — каквато е била някога. И тогава да изпее една песен. Това е. Аз ще доведа някоя от най-добрите певици в страната. Някоя от операта.

— Хубаво.

— В такъв случай ще си изпия хапчето.

— Ще се видим утре в десет.

Той все още работеше, когато влезе Лора.

— Как мина?

— Страхотно. Никога не съм виждала такова нещо.

— Може да си имала особено добра публика.

— Тогава как стана така, че само на мен се смяха на нови места от пиесата?

— Е, браво. — Той сгъна листовете и ги прибра в джоба си.

— Трябва да ми помогнеш още малко.

— Ван свърши доста добра работа, като ми разказа сюжета по време на кинопрегледа и рекламите в „Палас“. Звучи някак банално, но може пък да има голям успех — тъкмо по тази причина. Все пак нищо не мога да кажа, докато не гледам пиесата.

— Била е написана, за да донесе голяма печалба, един милион долара, това е. Нека да погледнем истината в очите, пиесата е долнопробна, по един крайно глупав и досаден начин. Обаче тази вечер моята роля изведнъж започна да ми се струва съвсем истинска и вълнуваща. Пие ли ти се?

— Май не.

— Изпий едно. Аз ще си наляя. Уиски с лед?

Лора извади бутилка и две чаши. Тя приготви две питиета и отпиха по глътка.

— Къде е Джейни?

— Беше тук преди малко. Вероятно си е легнала.

— Харесваш я, нали?

— Да, мисля, че е много симпатична.

— Сторила е чудеса с Роузи. Да накара Роузи да плете, представяш ли си?

— Впечатлен съм.

— Знаеш, че Роузи не прилича на мен.

— Не много.

— Не, изобщо не прилича.

— Тя е точно като теб. Кикоти се по съвсем същия начин.

— Така ли? О, трябва да престане.

— Защо да престане?

— Когато някое момиче се кикоти, хората си мислят, че то е глупаво... а Роузи не е глупава.

— Излиза, че ти си глупава.

— Би трябвало да знаеш. От много години никой не ми е казал това, само ти... но прекрасно знаеш, че съм и умна. И то много умна.

— Да, вярно е.

— Само дето по отношение на някои неща съм по-глупава от всички други жени по света, но пет пари не давам. Наистина. Искам да живея собствения си живот, а не живота на съпруга си, независимо какво е всеобщото мнение по този въпрос. Знаеш също, че съм и смахната.

— Какво имаш предвид?

— Имам предвид, че един мъж може да бъде смахнат и никой да не си помисли нищо лошо, но ако някоя жена е смахната, всички са в потрес, особено мъжете. Но най-вече женените мъже. Защо да не мога просто да бъда смахната, също като теб?

— Няма никаква причина да не можеш.

— Искам да бъда свободна.

— Разбира се.

— Искам да бъда подготвена за всичко.

— Като например?

— За всичко.

— Това е безсмислено. Искаш да бъдеш свободна, защото си убедена, че само така можеш да се научиш да разбираш себе си или да се научиш да се развиваш така, както смяташ, че трябва.

— Съвсем не. Искам да бъда свободна, заради самата свобода. Да бъда свободна да допускам грешки, свободна да върша нещата погрешно, свободна да пропилявам живота си, да разбирам себе си погрешно, да мразя другите — свободна да върша всичко или да бъда всякаква.

— Това е лудост.

— Защо не? Не е ли така по-забавно? Не е ли, а? Дълбоко в себе си си убеден, че е така.

— И какво от това? През целия си живот се държа, както смятам за редно.

— Ами не го прави — каза Лора.

— Превъзбудена си от спектакъла и говориш глупости.

— Мразя всичко това. То е абсолютна лигавщина, но какво мога да сторя? Не мога да бъда омъжена. Не съм богата. Не мога да бъда известна. Нямам никакъв истински талант.

- Какво очакваш да чуеш — лъжи ли?
- Добре де, имам ли някакъв талант?
- Всеки има някаква сила за живот. Всичко друго е несигурно.
- Аз каква сила имам?
- Много голяма.
- Наистина ли?
- Една от най-големите, които съм срещал.
- Какво да правя?

— Не знам, явно и ти не знаеш. В пиесата — защото с това си ангажирана в момента — прави най-доброто, на което си способна. Защото никой не се раздава докрай — наистина никой. Съревнованието никога не е много силно. Почти е невъзможно да не свършиш някоя работа по-добре от всеки друг, който се опитва да свърши същата работа. Трябва само да се съсредоточиш.

— Вероятно е така — каза Лора.

— Така е.

— Струва ми се, че мога да се справя по-добре от... коя да е наистина голяма актриса?

— Има много актриси с опит — повечето са над петдесетгодишни. Има и множество ярки и темпераментни млади актриси, обаче не знам за някоя много голяма.

— Наистина ли?

— Не трябва да ги оприличаваме с жените, с чудесните жени, които никога не са стъпвали на сцена — жените, които се очаква те да имитират като актриси в пиесите. Бихме могли да излезем от това жилище и да отидем на три пресечки в посока към реката. Бихме могли да почукаме на някоя врата — на *всяка* врата — и да се срещнем с някоя истинска и по тази причина чудесна жена, като предмет на изкуството. Тя може да е майка, стара мома, вдовица.

— Като предмет на изкуството, аз от кой вид жени съм?

— Много специална.

— Такава, която заслужава вниманието на изкуството?

— Никоя жена не е недостойна за вниманието на изкуството.

— Тогава защо не напишеш пиеса за мен — в която да участвам — да мога да бъда звездата в нея?

— А ти защо не напишеш?

— Не знам как.

— Знаеш как да искаш. Това е всичко, което ти е необходимо.

— Не го мислиш наистина, нали?

— Не, убеден съм, че е така.

— Добре, искам да напиша пиеса, какво да направя?

— Ето как става. Искаш да напишеш пиеса, в която да можеш да участваш и да можеш да изглеждаш велика, много хора да узнаят за теб, да имаш всичките пари, които са ти необходими, да бъдеш свободна, да можеш... да напишеш още една пиеса, всичко това да се случва отново и отново. Но онова, което е в основата на всичко, е любов — в повечето случаи поискана и неполучена или дарена и отхвърлена. Понякога и завръщането към любовта. А любовта е велика повеля, както знаеш.

— Аз обичам мига.

— Мигът трябва да бъде обичан.

— Обичам приятно прекараните моменти.

— Разбира се.

— Само тях обичам. Мразя всички други.

— Моментите са си моменти и рано или късно идва момент, който с нищо не е по-лош от друг — за развлечение, за работа, за всичко.

— Обичам да се забавлявам. Обичам да се забавлявам сега, а не по-късно.

— Сега и по-късно са едно.

— Значи ако искам, трябва да направя нещо, за да постигна желаното?

— Как би могло да бъде иначе?

— Би могло да бъде дадено даром.

— Любов може да бъде дадена даром. Нищо друго. Ако любовта не е достатъчна, тогава трябва да се постараете да разбереш кое ще ти е достатъчно. Ако то е да имаш най-добрата роля в някоя хубава пиеса, например, а никой няма да ти даде такава роля в такава пиеса, тогава единственият начин да получиш такава роля е да напишеш такава пиеса.

— Как?

— Ако наистина искаш, е лесно. Ако не искаш истински, не е лесно. Тогава е много трудно. Може би дори невъзможно.

— Има ли някакъв друг начин да получа каквото искам?

— Не. Има всякакви начини да получиш нещо, което не искаш, или каквото и да било друго, от незнание или нежелание да решиш какво искаш, обаче единственият начин да получиш каквото искаш, е да отидеш и да го получиш. Може би ти не искаш истински нищо. Знаеш, че през повечето време много от хората не искат нищо и в това също има смисъл.

— Ами ако всичко, което искам, е един милион долара?

— Тогава напиши пиеса като онази, в която участваш. Каза, че тя била написана, за да донесе печалба от един милион долара.

— Няма ли някакъв друг начин да мога да се сдобия с един милион?

— Да се омъжиш за човек, който има два милиона.

— Друг начин?

— Да имаш богат баща.

— Друг?

— Изобретявай центрофуги.

— Какво е това центрофуга?

— Не знам, но ги изобретявай и съм сигурен, че ще се сдобиеш с един милион долара.

— Хайде да се напием — каза Лора.

— Не.

Въпреки това той ѝ наля още едно питие и едно за себе си. Отпиха едновременно и после се умълчаха, без да се поглеждат.

— Какво има? — попита Лора.

— Безпокоя се за дъщеря си.

— Всеки баща се безпокои за дъщеря си.

— Тя досущ прилича на майка си.

— Въобще не прилича на майка си. Никое момиче не прилича на майка си.

Те пак отпиха и се умълчаха.

— И аз се безпокоя — рече Лора. — Само че не за Роузи, не и за Ван, не за тебе, дори не и за себе си. Безпокоя се за Таити.

— Никога не съм мислил за това точно по този начин.

— Преливам от акъл, нали?

— Да. Хайде да отидем да погледнем децата и после ще трябва да си вървя.

Видяха, че децата спят дълбоко в металните си креватчета във всекидневната. Погледаха известно време личицата им и след това Лора подаде ръка и той я хвана. Държа я дълго.

Излязоха в коридора и той напусна апартамента.

Е, помисли си той, ето я историята, ето го сюжета, ето ги персонажите, ето го времето, ето го мястото, ето я атмосферата, ето го настроението, ето я кулминацията и аз мога само да запазя всичко това такава, каквото е. То не е добро, не е лошо, не е Бог знае какво, но само това имам и за това ставам от леглото сутрин.

Обичам да пия, обаче вече не е така приятно, както преди. Моите сънища продължават да ми говорят, но не знам какво ми казват. Същото е и с паметта ми.

Знам, че съм луд, знам, че смъртта е в мен и чака, но ми е все едно. Имам работа за всеки ден и съм съгласен да я върша. Ако всичко се беше случило така, както в продължение на толкова години вярвах, че би могло да се случи, можеше да бъде и по-добре, но знае ли човек, то се случи така или поне така се случва до момента и аз нямам намерение да го променям.

Забравил съм почти всичко, но помня нещичко. Разбирам всичко, но само защото разбирам, че нищо не разбирам.

Обичам Роузи, дъщеря ми. Обичам Ван, сина ми. Обичам майка им, жена ми. Обичам ги, защото ги познавам. Чиста случайност е познанството ни, но какво пък, нямам нищо против случайностите.

Роузи ми е дъщеря, Ван ми е син, а Лора е тяхната майка и ми е лесно да ги обичам. Обичам и всички други хора.

Когато пресече „Медисън“, си помисли, че обича мъртвите. Обичам ги особено много. Но не толкова, колкото обичам още неродените — децата на Роузи, на Ван, на всички. Обичам изненадата от лицата им, от очичките и от ръчичките, които протягат. Обичам обичта, за която протягат ръчички. Обичам неродените, които никога няма да бъдат родени, моите, на Лора, на Роузи, на Ван, на всички. Обичам неродените, които никога няма да се родят, повече отколкото родените. Обичам цялата тяхна тайнствена изгубена раса, не различна от появилата се раса, само че безлика и трогателна.

Тръгна по „Медисън“, поспря тук-там да разгледа витрините: хляб, месо, птица, плод, лекарства, играчки, книги, шапки, палта, панталони, обувки, вратовръзки, железария, домашни потреби, радиоапарати, телевизори, картини, скулптури, килими, снимки на актьори и актриси, реклами, думи, съобщения, стоки, вещи.

Вървеше, един от многото, които все още крачеха по земята, на улицата, когато времето на един ден се движеше към полунощ и към

линията, бележеща края на този и началото на следващия, един ден се застъпваше с друг, всеки ден си отиваше и оставяше недовършена работа, неща за правене, места за посещаване, хора за виждане, думи за изричане, един човек, който също бе незавършен, който не можеше да бъде завършен, дори от смъртта, дори в раждането, един пътник през дните и нощите, докато ненадейно разбере, че е на четирийсет и седем. Никой нищо не чакаше. Всичко се движеше, автобусът винаги заминаваше. Всички го виждаха, че заминава. Всички със съжаление виждаха, че заминава, и изпиваха по едно питие, изричаха някоя шега или молитва, плачеха, целуваха или ругаеха.

Това е историята, помисли си той, и аз няма да я захвърля. Опитах се да напиша малко от нея. Ще се опитам да напиша още малко. И други са го правили. Няма да захвърля и написаното от тях — но дали то не е слабо? Дали не беше старателно и добре изпитано и отегчително? Дали не са писали твърде дълго, за да кажат твърде много излишни неща? Но нали са седнали и са писали. Да седнеш и да се опиташ да хванеш неуловимия автобус, да довършиш работата, която няма край? Не направих ли същото и аз? Не се ли опитах да създам малко творение от малко кал, в която има малко топлинка от мен?

Ти вървиш, само това правиш. Отиваш някъде, където и да е. Говориш с хората, които са там, които и да са те. Това е сюжетът. Тичаш или ходиш. Гледаш и разговаряш. Повечето от това не беше добро, но и в най-лошото имаше и добро — в него все пак имаше нещо, някъде в него все пак имаше някакво пламъче, вода и думи, въздух и идеи, мисъл и реч, памет и мълчание.

Когато стигна до бара в „Грейт Нодън“, беше дванайсет и половина, вторият ден на октомври, вече не събота, а неделя, и всичко от съботата витаеше във въздуха в очакване да бъде хванато и върнато обратно, но беше хубаво, беше страхотно, а там, на една малка масичка в ъгъла седеше Зак.

— Как си?

— Добре.

— Какво пиеш?

— Уиски.

— Много ли изпи?

— Не знам. Но не ми беше неприятно.

— Искаш ли още едно?

— Разбира се.

Йеп отиде до бара. Барманът, едър германец, приготви още две питиета. Йеп ги занесе на масата и седна.

— Какви са ти плановете?

— Да се върна утре със самолет. Какво друго? Твоите пари са в един плик в кутията ти на рецепцията.

— Моите пари ли?

— Разбира се. Високо ценя идеята. Все пак прекарахме хубав ден заедно с децата, нали?

— Да, така е.

— Как мина вечерята с Роузи и Ван и вариететната програма?

— Чудесно. При теб как беше?

— И при мен беше чудесно. Заведох момчето и майка му в „Калани“. Не направих резервация по телефона или нещо такова. Никога не го правя, просто дадох на човека двайсет долара и той веднага ни намери маса. Можеш да купиш всичко, Стар нос. Всичко. Всички. И при това не е много скъпо. Вечерята беше страхотна. Можехме да пием и шампанско, но се притеснявах да не ми прилошее. Дълго седяхме там след вечерята. Говореше най-вече тя, а момчето и аз слушахме. Той не може да дойде с мен.

— Съжалявам, Зак.

— Всичко е наред. Тя беше първата ми съпруга и единствената, която съм обичал истински, но всичко е наред. Изглежда доста зле, но се старая. Не й е лесно. Гримира се и си облича най-хубавите дрехи. Опитва се да изглежда млада и щастлива и почти успява. Добра е с момчето и го обича. И той е добър с нея и я обича. Знам, че той иска да дойде с мен. Не го каза, но знам, че иска. Обаче е невъзможно. Двамата с теб знаем, че той не ми е син, но е дете на единствената жена, която съм обичал истински — тя сега е една повехнала женица, която беше хубава, но всичко е наред. Ти и аз знаем, че друг е неговият баща, но знаем също така, че това е лъжа. Знаем, че той ми е син. Може би само защото се е случило така, че майката му е дала моето име. Не знам. Може би само защото през целия си живот той е вярвал, че е мой син, който и да съм аз, по дяволите — някой, който е много далече и когото той не беше виждал до тази сутрин. Може би е само защото той смята, че ми е син, но ето какво ще ти кажа. Той не е глупак. Срамежлив е, но

не е глупак. Той *знае*, че аз не съм неговият баща — всъщност не. Не го каза, но знам, че *знае*. Видях го в очите му два-три пъти. Обаче за него това няма никакво значение, няма никакво значение и за мен. Той *избра* да бъде мой син и аз съм избрал да бъда неговия баща.

Йеп отиде до бара за още две. Когато пак седна, Зак взе питието си и отпи.

— Това нещо никак не ме притеснява. Обаче аз не пия, защото съм нещастен. Дявол да го вземе, не е имало и ден в живота ми, когато да не съм бил нещастен, но не е имало и ден, в който да не съм бил щастлив. Имам предвид и най-лошите дни. Пия, защото много отдавна не съм пил и защото не е чак толкова важно да не пия. Защо от шампанското ми прилошава?

— Може да не е виновно шампанското.

— Някога пак ще пробвам.

— Ще ти хареса.

— Той не може да дойде с мен, защото е всичко, което тя има, всичко, което истински обича. Но въпреки това тя му каза, че може да дойде. Той не обели и дума по въпроса, нито пък аз рекох нещо. Не знаеше какво да каже, затова и си мълча. Тогава тя престана да се страхува до смърт, че ще го загуби. Не знам защо изобщо ѝ се обадох.

— Не съжаляваш, че се срещна с него, нали?

— Не. Защото сега знам какво е да си баща. Знам какво е да нямаш никаква друга мисъл в главата си, освен кое е най-доброто за него, кое е най-доброто за майка му, кое е най-доброто и за двамата. Какво мога да направя за тях? Да поддържаме връзка? Да им пиша? Да им се обаждам по телефона? Да се срещам с тях? Да им изпращам пари? Не знам. Просто не знам кое е най-доброто. Мисля за това. В момента знам, че най-доброто за мен е да се върна там, където е работата ми. Ще разбере кое е най-доброто там. Дадох ѝ малко пари. Глупав ли съм, а? Дадох ѝ хиляда долара. Не знам защо. Хиляда долара не са истинска помощ, но в такъв случай може би никоя сума не е достатъчна. Просто ѝ ги дадох. Пъхнах ги в дамската ѝ чанта. Не знам. Може би най-доброто, което мога да направя за него, е да го оставя на мира. Да го оставя наистина, това имам предвид. Имам само една мисъл в главата си и не ми е лесно. Мисълта на един баща. На всеки баща и син, не само на мен и него. На всеки от нас. Какво да се прави? В такъв свят живеем. Какво може да направи един баща за сина си? Не

знам. Затова се връщам утре със самолета. Ти какво смяташ да правиш, Стар нос?

— Трябва да поостана известно време.

— Какво смяташ да направиш за Ван имам предвид?

— Каквото правя, Зак. Нещо подобно на онова, което правиш ти за сина си, само че аз имах дълъг опит в това отношение — цели дванайсет години.

— И Хуан е на дванайсет. Прилича ли въобще по нещо на Ван?

— Има много общо между тях.

— Добре, какво правиш ти? Какво си избрал да направиш?

— Различни неща, обаче едно си остава неизменно. Обичаш. И от любов правиш най-доброто, което можеш при дадените обстоятелства.

— Всяко момче се нуждае от майка — рече Зак, — но и от баща.

— Да, така е. Нуждае се и от двамата. И дъщерята също се нуждае от двамата. И всяка майка се нуждае от сина си. Същото се отнася и за бащата. Всички се нуждаят един от друг. А когато не са семейство, трябва да се опитат въпреки всичко да бъдат семейство. Ако един не помага, тогава другите трябва да полагат още по-големи усилия. Всеки в семейството се нуждае от останалите, дори от онези, които не ги е грижа за семейството, или смятат, че не ги е грижа, или не могат, или не искат, или искат други да се грижат вместо тях. Не е лесно, Зак, но не е и невъзможно. Разбира се, ние трябва да проумеем, че в края на краищата синът може да се справя без родителите си, същото се отнася и за дъщерята. Те могат да се справят без всеки от нас, все едно кои сме ние. В края на краищата всеки син е самостоятелен човек, както е самостоятелна и всяка дъщеря. Единственото, което можеш да направиш с достойнство, е да ги обичаш. И това се отнася за всички родители и всички деца, каквито и да са те. Всъщност човек не избира да прави нещо, Зак. Просто установява, че няма никакъв друг избор. Обичаш или не. До това се стига винаги. До това се свежда всичко. Ако не обичаш, не значи непременно, че мразиш, обаче ако не обичаш, значи си мъртъв. Престанеш ли да обичаш, веднага започваш да умираш. Нищо не е окончателно. Просто трябва да се избере единия или другия начин.

— Какво да правя?

— Никой не може да ти каже.

— Вероятно е така — рече Зак. — Радвам се, че този път беше в „Грейт Нодън“. Доколкото си спомням, търсил съм те тук поне двайсет пъти. Предполагам, че бих могъл да разбера къде си, обаче нали знаеш, ние бяхме тук, в този хотел, когато правехме първите си стъпки в живота, бяхме добри приятели, нещо от нас остана в този хотел. Навярно си помислих, че ще е най-добре да те потърся там, където сме били. Където все още сме, в известен смисъл. Знам, че щеше да говориш с мен, ако ти се бях обадил в „Хампшир Хаус“ или в „Пиер“, или в „Сент Режиc“, но просто не можех да ти се обадя никъде другаде, само тук. Не знам, може би не смятах, че някога ще се върнеш на това място.

— Върнах се. Тук съм. Радвам се, че се обади.

Зак стана.

— Следващия път, когато дойда в Ню Йорк, аз също ще отседна тук.

— Може би тогава и аз ще съм тук.

— Може би ще ме чуеш да пея, ще вдигнеш прозореца и ще ми се обадиш.

— Това може да се случи. Бъди спокоен.

Зак си тръгна. Йеп допи уискито си и се отправи към рецепцията. Служителят от нощната смяна му подаде ключа и нещата от кутията. Той се качи в стаята си.

Утре ми предстоят толкова много неща, помисли си. В десет трябва да бъда при Хари Барагари. Трябва да гледам някъде бейзболния мач по телевизията. Искам да прекарам още време с Роузи, ако мога. Искам да се видя и с Ван след мача, ако е възможно, и няма да е зле да гледам Лора в театъра.

„Доджърс“ победиха в съботния мач, за трети пореден път, но в понеделник, на „Янки Стейдиън“, те отстъпиха на „Янкис“ пет пълни обиколки в първия ининг. Този ининг беше лек. Играта бе добра отначало докрай. Ала „Доджърс“ си го върнаха във вторник и спечелиха мача и шампионата с резултат четири на три. Ван се върна на училище в сряда.

В неделя сутринта консултантите на Барагари все пак не харесаха пиесата, дори с новия персонаж, дори с по-заплетен сюжет.

В понеделник вечерта гледа Лора. Прочете отзивите във вторник сутринта. Пиесата беше свалена след осмото представление.

Роузи взе урока си по танци в понеделник следобед. В черното си трико, с коса, вързана на конска опашка, тя изглеждаше достатъчно лека, за да полети, като хубава буболечка. След урока той заведе Роузи и госпожица Макдугъл да пият чай в „Румпелмайер“, после отиде в кабинета на Док Леви и Док смени лекарството в зъба му.

Лари Лангли му изпрати три различни договора, съставени от адвокатата на Адолф Замлок, един от друг по-лоши, а после агентът се обади по телефона и каза, че Замлок си иска обратно хилядата долара. Една вечер в „Грейт Нодън“ на Йеп му връчиха съдебно известие, изпратено от адвокатата на Замлок.

Романът, който беше пратил на редактора на голямото списание, бе върнат.

„Светът в действие“ представи „В началото“. Данъчният агент регистрира ново право на запор пред „Светът в действие“ за всяка нова сума, която може да постъпи.

Плати трийсет долара за чифт обувки, двамайсет и пет за шапка, шест за вратовръзка.

Един арменец, трийсет и девет годишен, му донесе пиеса и поиска от него да я прочете. Арменка от Бруклин му се обади по телефона и каза, че е написала текст за песен. Едно арменско момиче, което беше боядисало черната си коса розова, дойде в хотела и го помоли да ѝ помогне да получи роля в някаква пиеса. Един арменски цигулар от Гърция му телефонира и го попита дали познава Сол Хърок^[1]. Арменски гимназиален учител във Филадельфия му писа, за да го пита как да публикува книгата си за световния мир. Една арменска майка се обади и каза, че тригодишната ѝ дъщеря е красива, как да участва във филм? Един арменец с килим дойде в хотела и

обяви, че всяка значима личност от 1901-а насетне е стъпвала върху килима — и поиска да разбере какво е мнението му за това. Синът на някогашния арменски посланика във Франция телефонира и го попита защо младото поколение не милее за родното. Една дребна възрастна арменка му донесе хартиена торбичка, пълна с дребни арменски хлебчета, опечени от нея. Той ѝ благодари и ги изяде. Млад мъж на име Гордън Мускат му се обади и заяви, че му е братовчед, но когато се срещнаха, Йеп разбра, че той не е арменец. Не беше и турчин, кюрд, грузинец, грък, сириец, асириец, евреин, италианец, нито испанец.

Много други хора, които не бяха арменци, сториха подобни неща, а някои и повече.

Той купи на Ван костюм, шапка, риза и вратовръзка, като подарък за рождения ден, но в същото време купи на Роузи две рокли.

Написа нова пиеса за шест дни. В пиесата имаше следната реплика: „Помислих си, че умирам, но вероятно е бил някой друг.“

Спомни си за една муха. Когато Ван боледуваше в Сан Франциско, мухата беше в стаята. Тя бе кацнала на неговото мъничко лице и бръмчеше. Когато един месец по-късно се връщаха в Сан Франциско от почивка във Фресно, Ван беше попитал: „Мухата ще бъде ли там?“

Все си спомняше гласа на Ван и погледа му, когато изрече тези думи. Ван беше потресен от мухата.

Престана да си спомня маковото поле в Калифорния. Обаче дребната възрастна госпожа, която беше опекла хлебчетата и му ги бе донесла — ех, нея никога нямаше да я забрави.

---

[1] Сол Хърок (1888–1974) — прочут американски импресарио. ↑

Издание:

Автор: Уилям Сароян

Заглавие: Един ден от залеза на света

Преводач: Людмил Люцканов

Език, от който е преведено: Английски

Издание: първо

Издател: ИК ФАМА

Град на издателя: София

Година на издаване: 2010

Тип: роман

Националност: Американска

Печатница: УНИСКОРП

Технически редактор: Олга Стоянова

ISBN: 978-954-597-372-7

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/9050>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.